

สมุคภาพ **๑๓๐** ปี
กระทรวงมหาดไทย

๒๔๓๕ - ๒๕๖๕ เล่ม ๑

MINISTRY OF INTERIOR 130TH ANNIVERSARY
PHOTO ALBUM 1892-2022 VOLUME I

กระทรวงมหาดไทย : ผู้จัดพิมพ์

เอนก นาวิกมูล | รงชัย ลิขิตพรสวรรค์ : บรรณาธิการ

สัณฺศฤภพ ๑๓๐ ปี
กระทรวงมหาดไทย
๒๔๓๕ - ๒๕๖๕ เล่ม ๑

MINISTRY OF INTERIOR 130TH ANNIVERSARY
PHOTO ALBUM 1892-2022 VOLUME I

จัดพิมพ์โดย
กระทรวงมหาดไทย

ชื่อหนังสือ
ผู้จัดพิมพ์
พิมพ์ครั้งที่ ๑
ที่ปรึกษา

บรรณาธิการ

กองบรรณาธิการกระทรวงมหาดไทย

กองบรรณาธิการ

ถ่ายภาพ

เทคโนโลยีสารสนเทศ

ศิลปกรรม

พิสูจน์อักษร

ดำเนินการพิมพ์

พิมพ์ที่

จำนวนหน้า

จำนวนพิมพ์

ISBN

สมุดภาพ ๑๓๐ ปี กระทรวงมหาดไทย ๒๔๓๕ - ๒๕๖๕ เล่ม ๑
กระทรวงมหาดไทย

เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕

นายอนันต์ อนันตกุล ผู้เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายอารีย์ วงศ์อารยะ ผู้เคยดำรงตำแหน่งปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ ปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายชยาวุธ จันทร รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายชัยวัฒน์ ชื่นโกสุม รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายอรรษิษฐ์ สัมพันธรัตน์ รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายนิรัตน์ พงษ์สิทธิถาวร รองปลัดกระทรวงมหาดไทย

นายเอนก นาวิกมูล

นายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์

นายบุญธรรม ถาวรทัศนกิจ

นางสาวดารารักษาชาติ

นางชลัษฏ์รัตน์ ทวีทรัพย์ประชา

นายวีระ แสงจันทร์

นางสาวกฤตติกา หงส์หิน

นายพินัย อนันตพงศ์

นางวรรณนา นาวิกมูล

นายสุปรีย์ ฒ นคร

นางสาวโชติรส เกตุแก้ว

นายวุฒิพงศ์ ท้าวพา

นายพิชญ์ เยาว์ภิรมย์

นายชนินทร์ อินทร์พิทักษ์

นางสาวทิษฎฐยา นาคเนียม

นางสาววรรณวิวัฒน์ รัตนลัมภ์

นายวสันต์ พร้อมมิตรญาติ

ห้างหุ้นส่วนจำกัด สำนักพิมพ์ต้นฉบับ (๒๐๑๘)

๘ ซอยงามวงศ์วาน ๒๓ แยก ๑๘ ตำบลบางเขน

อำเภอเมือง จังหวัดนนทบุรี ๑๑๐๐๐

บริษัทพิมพ์ดี จำกัด

๓๐/๒ ถนนแจ้งญาติวิถึ ตำบลโคกขาม

อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร ๗๔๐๐๐

โทร. ๐-๒๔๐๑-๙๔๐๑

๒๕๒ หน้า

๕,๐๐๐ เล่ม

978-974-458-730-5

© สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติลิขสิทธิ์ (ฉบับแก้ไขปรับปรุง) พ.ศ. ๒๕๕๘

Printed in Thailand ๒๐๒๑

คำนิยม	๔
คำนำ	๕
ประวัติกระทรวงมหาดไทย	๙
๑ พระมหากษัตริย์กับกระทรวงมหาดไทย	๑๕
ประชุมข้าหลวงเทศาภิบาล	๑๘
รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ กระทรวงมหาดไทย ครบ ๖๐ ปี	๒๘
รัชกาลที่ ๙ กับพระราชกรณียกิจในหัวเมือง	๓๔
รัชกาลที่ ๙ เสด็จฯ พระราชทานพระพุทธรูปนารายณ์	๔๔
รัชกาลที่ ๑๐ เสด็จฯ พระราชทานธงลูกเสือชาวบ้าน	๕๐
รัชกาลที่ ๑๐ เสด็จฯ พระราชทานพระพุทธรูปนารายณ์	๕๒
๒ สถานที่ ศาลากลางจังหวัดต่าง ๆ	๕๕
ศาลากลางจังหวัด	๕๖
๓ การกิจและหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย	๙๑
การตรวจราชการท้องที่	๙๒
สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ	๙๒
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	๙๖
พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๑๐๐
พลเอก เดช ประดิษฐ์	๑๐๒
นายถวิล สุนทรศารทูล	๑๐๖
นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์	๑๐๙
นายชำนาญ ยุวบูรณ์	๑๑๐
กิจกรรมท้องถิ่นสัมพันธ์	๑๑๒
ชุดบึงปลาชัย จังหวัดร้อยเอ็ด	๑๑๒
เดินขบวนเรียกร้องขอคืนดินแดน จังหวัดลำพูน	๑๑๖
งานพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ จังหวัดลำพูน	๑๑๙
งานพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ จังหวัดตราด	๑๒๒
งานพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ จังหวัดตาก	๑๒๔
พิธีวางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัดยะลา	๑๒๙
พิธีสมโภชเสาหลักเมืองจังหวัดปัตตานี	๑๓๖
สักการะพระธาตุซ้อแฮ จังหวัดแพร่	๑๔๐
พิธีเปิดตลาดสดเทศบาลเมืองบางบัวทอง	๑๔๒
งานประเพณีอุ้มพระดำน้ำ จังหวัดเพชรบูรณ์	๑๔๔
ประชุมและอบรม	๑๕๐
๔ บุคลากรสำคัญของกระทรวงมหาดไทย	๑๖๖
๕ สิ่งของที่ระลึกซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทรวงมหาดไทย	๒๑๐
๖ เอกสารและสิ่งพิมพ์	๒๓๗
ภาคผนวก	๒๔๗
ทำเนียบเสนาบดีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย	๒๔๙
ทำเนียบปลัดทูลฉลองและปลัดกระทรวงมหาดไทย	๒๕๑

คำนิยม

ในวาระครบ ๑๓๐ ปีแห่งการสถาปนากระทรวงมหาดไทย วันศุกร์ที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๖๕ นับเป็น เรื่องน่ายินดีและน่าภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง ที่กระทรวงมหาดไทยดำรงความเป็นองค์กรหลักในการบริหารราชการแผ่นดิน พร้อมทั้งได้ปฏิบัติหน้าที่ในการบำบัดทุกข์ บำรุงสุข ให้แก่พี่น้องประชาชนอย่างเข้มแข็งต่อเนื่องมาเป็น เวลานาน

ตามที่กระทรวงมหาดไทยได้จัดพิมพ์หนังสือ ในวาระสำคัญยิ่งครั้งนี้ จำนวน ๒ เรื่อง ได้แก่ หนังสือสมุดภาพ ๑๓๐ ปี กระทรวงมหาดไทย และหนังสือการตรวจราชการมณฑลเทศาภิบาล เพื่อแสดงให้เห็นถึงประวัติ ความเป็นมาและภารกิจของกระทรวงมหาดไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน อีกทั้งทราบถึงความมุ่งมั่น ตั้งใจ ไม่ย่อท้อ ต่อปัญหาอุปสรรค ความยากลำบากของคนมหาดไทยที่ปฏิบัติหน้าที่เพื่อพี่น้องประชาชนอย่างเต็มกำลัง ความสามารถตลอดมา

กระผมขอขอบคุณและขอแสดงความชื่นชมคณะทำงานจัดพิมพ์หนังสือดังกล่าวทุกท่านที่ได้สละเวลา และทุ่มเทกำลังกาย กำลังใจดำเนินการจนสำเร็จลุล่วงด้วยดี ซึ่งถือเป็นเอกสารข้อมูลสำคัญที่จะใช้อ้างอิง ค้นคว้า สำหรับผู้ที่สนใจศึกษาประวัติศาสตร์ของกระทรวงมหาดไทยอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ต่อไป

พลเอก

(อนุพงษ์ เผ่าจินดา)

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
วันศุกร์ที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๖๕

เรื่องการฉลองอายุของบุคคล สถานที่ หรือสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น นิยมยึดเอา ๑ รอบนักษัตร คือครบ ๑๒ ปี เป็นอย่างธรรมเนียมไทย หรือ ๑ ทศวรรษ คือครบ ๑๐ ปี เป็นอย่างธรรมเนียมสากล เช่น การฉลอง ๙๖ ปี แห่งการสถาปนาหน่วยงานของรัฐ อาทิ กระทรวง กรม หรือการฉลอง ๕๐ ปี แห่งการก่อตั้งหน่วยงานเอกชน อาทิ บริษัทจำกัด สมาคม

กระทรวงมหาดไทยสถิตสถาพรเป็นเสาหลักของราชการไทย มาเนิ่นนานครบ ๑๓๐ ปีใน พ.ศ. ๒๕๖๕ นี้ นับเป็นเรื่องที่น่ายินดียิ่ง สมควรแก่การจัดงานฉลอง ประกอบพิธีทางศาสนา และบำเพ็ญสาธารณกุศล รวมทั้งงานอื่น ๆ อันเป็นहितานุहितประโยชน์ กระทรวงมหาดไทยได้จัดงานฉลองในลักษณะนี้มาหลายคราว ครั้งแรกเมื่อกระทรวงมหาดไทยมีอายุครบ ๖๐ ปีใน พ.ศ. ๒๔๙๕ ผู้บังคับบัญชากระทรวงมหาดไทยสมัยนั้น คือ พลตรี บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงฯ และพระยารามราชภักดี (หม่อมหลวงสวัสดิ์ อิศรางกูร) ปลัดกระทรวงฯ ได้กราบบังคมทูลเชิญพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินทรงเปิดงานเมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๕ และได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ 'อนุสรณ์เนื่องในงานฉลองวันที่ระลึกสถาปนากระทรวงมหาดไทย ครบรอบ ๖๐ ปีบริบูรณ์' จำนวน ๑,๐๐๐ เล่ม

พ.ศ. ๒๕๐๗ ซึ่งเป็นวาระที่กระทรวงมหาดไทยมีอายุครบ ๖ รอบ หรือ ๗๒ ปี ก็เกิดเหตุขัดข้อง มีอาชงจัดงานฉลองเป็นการใหญ่และพิมพ์หนังสือที่ระลึกได้ เนื่องจากทางราชการไม่มีงบประมาณ จึงได้แต่ประกอบพิธีบำเพ็ญกุศลทางศาสนา

ต่อมาในปีรุ่งขึ้น คือ พ.ศ. ๒๕๐๘ นายถวิล สุนทรศารทูล ปลัดกระทรวงมหาดไทย ได้ริ่ฟื้นความคิดเกี่ยวกับการจัดทำหนังสือที่ระลึก ซึ่งจะประมวลเรื่องราวและประสบการณ์ของนักปกครองผู้ปฏิบัติราชการ ในหัวเรื่องว่า 'ประวัติมหาดไทย' เพื่อให้เป็นนิทัศน์อนุหาทรณ์แก่ข้าราชการ ในปัจจุบัน การจัดทำหนังสือเล่มนี้ได้ใช้วิธีระดมทุนด้วยการให้บริษัทห้างร้านมาโฆษณาประชาสัมพันธ์ในหนังสือ โดยมีคณะกรรมการด้านโฆษณาเป็นนักธุรกิจและพ่อค้า หนังสือดังกล่าวมีชื่อว่า 'ที่ระลึกคล้ายวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย ๑ เมษายน ๒๕๐๘' หนา ๕๗๔ หน้า (ไม่นับรวมหน้าโฆษณา) ประธานคณะกรรมการจัดทำ คือ นายประเสริฐ กาญจนดุล ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย

สำหรับวาระครบ ๗ รอบของกระทรวงมหาดไทยซึ่งตรงกับ พ.ศ. ๒๕๑๙ นั้น ไม่ปรากฏหลักฐานว่ามี การพิมพ์หนังสือที่ระลึกขึ้น ได้สอบถามท่านผู้รู้และเอตทัคคะทางหนังสือเก่า ก็ไม่มีใครเคยพบเห็น จึงสันนิษฐานว่าคงเป็นเพราะเกิดเหตุวุ่นวายทางการเมือง ทำให้ต้องงดจัดกิจกรรมในปีดังกล่าว และมาเริ่มจัดอีกครั้งหนึ่งในวาระครบ ๑๐๐ ปี กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๓๕ โดยเริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๓ สมัยที่นายอนันต์ อนันตกุล

เป็นปลัดกระทรวงมหาดไทย ต่อเนื่องมาจนถึง พ.ศ.๒๕๓๔ ซึ่งพลเอก อิศระพงษ์ หนูหนักดี เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ ‘๑๐๐ ปีมหาดไทย’ บรรณาธิการประกอบด้วยนายสุชาญ พงษ์เหนือ นายประมวล รุจนเสรี และนายมนุชญ์ วัฒนโกเมร หนังสือหนา ๔๖๒ หน้า จำนวนพิมพ์ ๑๐,๐๐๐ เล่ม และแบ่งเรื่องราวในเล่มออกเป็น ๓ ส่วน ได้แก่ ประวัติศาสตร์มหาดไทย บทความวิชาการ และมหาดไทยในอนาคต

พ.ศ. ๒๕๕๕ กระทรวงมหาดไทยได้จัดงานฉลองในวาระครบ ๑๐ รอบ และพิมพ์หนังสือที่ระลึกชื่อว่า ‘๑๒๐ ปีกระทรวงมหาดไทย’ ในสมัยที่นายจรรุพงศ์ เรืองสุวรรณ เป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงฯ และนายวิบูลย์ สงวนพงศ์ เป็นปลัดกระทรวงฯ บรรณาธิการ คือ นายชวน ศิริพันธ์พร หนังสือหนา ๓๓๐ หน้า จำนวนพิมพ์ ๕,๐๐๐ เล่ม เนื้อหาประกอบด้วย ๕ ส่วน ได้แก่ รำลึกประวัติศาสตร์กระทรวงมหาดไทย พระประวัติ สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ แนะนำหน่วยงานของกระทรวงมหาดไทย วิทยาการศาลากลางจังหวัด และ ๑๑ องค์ความรู้: คนมหาดไทยกับการบำบัดทุกข์บำรุงสุข ทั้งนี้ นับเป็นครั้งแรกที่มีการนำภาพถ่ายของศาลากลางจังหวัดมาตีพิมพ์และส่วนใหญ่เป็นภาพศาลากลางหลังเดิม ก่อนพัฒนามาเป็นศาลากลางจังหวัดหลังปัจจุบัน

ในปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๖๕ กระทรวงมหาดไทยจะมีอายุครบ ๑๓๐ ปี จึงสมควรจัดงานฉลองเป็นการพิเศษ คณะกรรมการจัดงานพิจารณาแล้วเห็นว่า หนังสือที่ระลึกที่ได้จัดพิมพ์มาโดยตลอดนั้น มุ่งสำหรับอ่านเอาความ แต่มีหนังสืออีกประเภทหนึ่ง ซึ่งไม่ค่อยมีใครจัดพิมพ์เพราะทำได้ยากคือ หนังสือประเภทสมุดภาพ (photo book) กว่าจะรวบรวมภาพถ่ายเก่ามาได้นั้นต้องทุ่มเทเวลาและแรงกาย คณะกรรมการจัดงานจึงลงมติให้จัดพิมพ์หนังสือชื่อ ‘สมุดภาพ ๑๓๐ ปี กระทรวงมหาดไทย เล่ม ๑’ และ ‘การตรวจราชการมณฑลเทศาภิบาล’ เล่มแรก เป็นหนังสือประมวลภาพถ่ายเก่าตั้งแต่ครั้งรัชกาลที่ ๕ จนถึงประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นภาพถ่ายขาว-ดำอันทรงคุณค่าทางประวัติศาสตร์และยังไม่เคยรวบรวมเป็นหลักฐานไว้ให้ปรากฏ ในเล่มจำแนกภาพเป็นกลุ่ม ๆ ดังนี้ เรื่องพระมหากษัตริย์กับกระทรวงมหาดไทย สถานที่ ศาลากลางจังหวัด ภารกิจและหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย บุคลากรของกระทรวงมหาดไทย สิ่งของที่ระลึกซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทรวงมหาดไทย และเอกสารกับสิ่งพิมพ์

ส่วนเล่มที่สองจะเป็นหนังสือรวบรวมรายงานการตรวจราชการของข้าหลวงเมืองต่าง ๆ ที่มีมายังเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย แล้วกระทรวงฯ นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จำนวน ๑๕ เล่ม หนังสือเล่มนี้สะท้อนภาพการปฏิบัติงานของปราชญ์บุคคอรุ่นบุกเบิกของชาวมหาดไทยว่ามีความเปลี่ยนแปลงและแตกต่างอย่างไรกับรุ่นปัจจุบันได้เป็นอย่างดี

กระทรวงมหาดไทยหวังว่า ‘สมุดภาพ ๑๓๐ ปี กระทรวงมหาดไทย เล่ม ๑’ นี้จะยังประโยชน์แก่นักปกครองให้ระลึกถึงเรื่องราวความเป็นมาและชีวิตของคนมหาดไทย ผู้มีความปลื้มใจอันเนื่องมาแต่ปฏิบัติราชการได้สำเร็จ สมความมุ่งหมาย ช่วยแก้ไขปัญหานานัปการของบ้านเมือง และเป็นเครื่องเตือนใจให้คิดถึงประชาชนเป็นหลัก เพื่อที่จะ “บำบัดทุกข์ บำรุงสุข”

(นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ)

ปลัดกระทรวงมหาดไทย

วันศุกร์ที่ ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๕

ประวัติกระทรวงมหาดไทย

โดย นายพินัย อนันตพงศ์

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศแก้ไขระเบียบการปกครองแผ่นดิน เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ เพื่อจัดตั้งกระทรวงแบบใหม่และผู้ดำรงตำแหน่งเสนาบดี โดยจัดสรรอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของแต่ละกระทรวงให้เป็นสัดส่วนไม่ซ้ำซ้อนกัน และทรงแต่งตั้งให้สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย

อำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทยสมัยแรกปรากฏตามประกาศจัดป็นหน้าที่ระหว่างกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงกลาโหม พ.ศ. ๒๔๓๗ ระบุว่า "...เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย มีหน้าที่รักษาการเพื่อที่จะบำรุงรักษาความสงบเรียบร้อยและให้มีเจริญในสิ่งต่าง ๆ ..." รวมทั้งได้รับมอบหมายให้รับผิดชอบบังคับบัญชาและปกครองหัวเมืองทั่วประเทศ เพื่อปฏิรูปและวางรากฐานการปกครองที่ดึงอำนาจเข้าสู่ส่วนกลาง มีเอกภาพในการบังคับบัญชาที่สามารถขยายกิจการของหน่วยงานในส่วนกลางให้กว้างขวางออกไปอย่างมีประสิทธิภาพ

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพทรงปรับปรุงแก้ไขราชการกระทรวงมหาดไทยให้เหมาะสมและก้าวหน้าขึ้นตามลำดับ ทรงจัดแบ่งหน้าที่ราชการในกระทรวงออกเป็น ๑๒ กรม คือ (๑) กรมมหาดไทยกลาง (๒) กรมมหาดไทยฝ่ายเหนือ (๓) กรมพลม้า (๔) กรมสำรวจ (๕) กรมปลัดบัญชี (๖) กรมทะเบียน (๗) กรมตำรวจภูธร (๘) กรมตำรวจภูบาล (๙) กรมพยาบาล (๑๐) กรมป่าไม้ (๑๑) กรมราชโลหกิจภูมิวิทยาหรือกรมแร่ และ (๑๒) กรมสรรพากรนอก ซึ่งหลายกรมควรเป็นหน้าที่ของกระทรวงอื่น ๆ แต่กระทรวงมหาดไทยได้รับมอบหมายให้ริเริ่มจัดทำขึ้นก่อน เมื่อได้จัดตั้งขึ้นสำเร็จและดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ก็โอนไปให้กระทรวงที่กรมนั้น ๆ ควรสังกัดไปตามลำดับ เมื่อพ้นสมัยของพระองค์แล้ว ก็ได้มีการปรับเปลี่ยนการจัดส่วนราชการอีกหลายครั้ง ดังนี้ จัดตั้งกรมสาธารณสุข (พ.ศ. ๒๔๖๑) รวมกระทรวงมหาดไทยกับกระทรวงนครบาลเป็นกระทรวงเดียวกัน (พ.ศ. ๒๔๖๕) จัดตั้งกรมบัญชาการกระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. ๒๔๖๖)

จัดตั้งกรมนคราทร (พ.ศ. ๒๔๖๘) โอนแผนกราชทัณฑ์จากกระทรวงยุติธรรมมาสังกัดกรมพลม้า (พ.ศ. ๒๔๖๙) จัดตั้งกรมตรวจคนเข้าเมือง (พ.ศ. ๒๔๗๐)

สำหรับการปกครองส่วนภูมิภาค กระทรวงมหาดไทยได้สถาปนา "ระบบเทศาภิบาล" โดยแบ่งการปกครองออกเป็นระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ เมือง (จังหวัด) และมณฑล ขึ้นมาแทนที่การปกครองหัวเมืองแบบโบราณได้สำเร็จ ทำให้ประชาชนได้รับการ "บำบัดทุกข์ บำรุงสุข" อย่างทั่วถึง บ้านเมืองมีความเจริญก้าวหน้า และประเทศมีความมั่นคงมาตามลำดับ

หลังการปฏิวัติเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบราชการบริหารแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๖ ซึ่งแบ่งการบริหารราชการแผ่นดิน ออกเป็น ๓ ส่วน คือ (๑) ราชการบริหารส่วนกลาง (๒) ราชการบริหารส่วนภูมิภาค และ (๓) ราชการบริหารส่วนท้องถิ่น และประกาศใช้พระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๔๗๖ ซึ่งกำหนดให้กระทรวงมหาดไทย "มีอำนาจและหน้าที่เกี่ยวกับการรักษาความสงบเรียบร้อยภายในราชอาณาจักร การสาธารณสุขและสาธารณูปการ กับการปกครองท้องที่" โดยจัดส่วนราชการแยกเป็น (๑) สำนักงานเลขานุการรัฐมนตรี (๒) สำนักงานปลัดกระทรวง (๓) กรมตำรวจ (๔) กรมมหาดไทย (๕) กรมโยธาเทศบาล (๖) กรมราชทัณฑ์ (๗) กรมสาธารณสุข และ (๘) กรมอัยการ

หลังจากนั้นกระทรวงมหาดไทยมีการปรับเปลี่ยนอำนาจหน้าที่ตลอดจนปรับปรุงการจัดส่วนราชการตลอดมา เพื่อให้เหมาะสมสอดคล้องกับภารกิจที่เปลี่ยนแปลงไปตามสภาพทางการเมือง เศรษฐกิจและสังคมของประเทศ โดยมีวิวัฒนาการการแบ่งส่วนราชการระดับกรมดังนี้

- พ.ศ. ๒๔๘๓ จัดตั้งกรมการอินโดจีน เนื่องจากเกิดวิกฤตการณ์ กรณีเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส

- พ.ศ. ๒๔๘๔ ยุบกรมการอินโดจีน ย้ายกรมประชาสงเคราะห์จากสำนักนายกรัฐมนตรีและย้ายกรมที่ดินจากกระทรวงเกษตรธิการมาสังกัดกระทรวงมหาดไทย

- พ.ศ. ๒๔๘๕ แยกกรมประชาสงเคราะห์และกรมสาธารณสุขออกจากกระทรวงมหาดไทยไปสังกัดกระทรวงสาธารณสุข

- พ.ศ. ๒๔๘๗ ย้ายกรมประชาสงเคราะห์จากกระทรวงสาธารณสุข กลับมาสังกัดกระทรวงมหาดไทย และย้ายกรมโยธาเทศบาลไปสังกัดสำนักนายกรัฐมนตรี แต่ในปีเดียวกันก็ย้ายกลับมาสังกัดกระทรวงมหาดไทยตามเดิม รวมทั้งได้โอนกิจการป้องกันภัยฝ่ายพลเรือนทางอากาศจากฝ่ายทหาร มาจัดตั้งเป็นกรมป้องกันภัยทางอากาศ ต่อมาเมื่อภาวะสงครามยุติลง จึงได้ยุบกรมป้องกันภัยทางอากาศใน พ.ศ. ๒๔๘๙

- พ.ศ. ๒๔๙๕ จัดตั้งกรมป้องกันสาธารณภัย แต่ตั้งอยู่ไม่นานก็ถูกยุบเลิกไปใน พ.ศ. ๒๕๐๑

- พ.ศ. ๒๕๐๕ แยกงานจากกรมมหาดไทย จัดตั้งเป็นกรมการพัฒนาชุมชน และเปลี่ยนชื่อกรมมหาดไทยเป็นกรมการปกครอง รวมทั้งแยกงานด้านผังเมืองและผังชนบทออกจากกรมโยธาเทศบาล จัดตั้งเป็นสำนักผังเมือง

- พ.ศ. ๒๕๐๘ จัดตั้งสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบท

- พ.ศ. ๒๕๑๕ เปลี่ยนชื่อกรมโยธาเทศบาลเป็นกรมโยธาธิการและจัดตั้งสำนักนโยบายและแผนมหาดไทย

- พ.ศ. ๒๕๓๓ จัดตั้งสำนักงานประกันสังคม

- พ.ศ. ๒๕๓๔ โอนกรมอัยการไปจัดตั้งเป็นสำนักงานอัยการสูงสุด อยู่ภายใต้การกำกับดูแลของนายกรัฐมนตรี

- พ.ศ. ๒๕๓๕ ยุบสำนักนโยบายและแผนมหาดไทย ยุบกรมแรงงาน จัดตั้งกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน และกรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน

- พ.ศ. ๒๕๓๖ แยกกรมพัฒนาฝีมือแรงงาน กรมประชาสงเคราะห์ กรมสวัสดิการและคุ้มครองแรงงาน และสำนักงานประกันสังคม ไปจัดตั้งเป็นกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม

- พ.ศ. ๒๕๓๗ เปลี่ยนสำนักผังเมืองเป็นกรมการผังเมือง

- พ.ศ. ๒๕๔๑ โอนกรมตำรวจไปจัดตั้งเป็นสำนักงานตำรวจแห่งชาติ อยู่ในบังคับบัญชาของนายกรัฐมนตรี

- พ.ศ. ๒๕๔๕ รวมกรมโยธาธิการกับกรมการผังเมือง เป็นกรมโยธาธิการและผังเมือง แยกงานบางส่วน

ของกรมการปกครอง ออกไปจัดตั้งเป็นกรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น และกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย ย้ายกรมราชทัณฑ์ไปสังกัดกระทรวงยุติธรรม และย้ายสำนักงานเร่งรัดพัฒนาชนบทออกไปจัดตั้งเป็นกรมทางหลวงชนบท กระทรวงคมนาคม

ตามพระราชบัญญัติปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม พ.ศ. ๒๕๔๕ กำหนดให้กระทรวงมหาดไทย “มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการบำบัดทุกข์บำรุงสุข การรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน การอำนวยความสะดวกของสังคม การส่งเสริมและพัฒนาการเมืองการปกครอง การพัฒนาการบริหารราชการส่วนภูมิภาค การปกครองท้องถิ่น การส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นและพัฒนาชุมชน การทะเบียนราษฎร ความมั่นคงภายใน กิจการสาธารณภัยและการพัฒนาเมือง และราชการอื่นตามที่มิได้กฎหมายกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย หรือส่วนราชการที่สังกัดกระทรวงมหาดไทย” ปัจจุบันมีส่วนราชการ ดังนี้ (๑) สำนักงานรัฐมนตรี (๒) สำนักงานปลัดกระทรวง (๓) กรมการปกครอง (๔) กรมการพัฒนาชุมชน (๕) กรมที่ดิน (๖) กรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (๗) กรมโยธาธิการและผังเมือง (๘) กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น

สำหรับการบริหารราชการส่วนภูมิภาค นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๖ จนถึงปัจจุบัน ส่วนใหญ่จัดระเบียบบริหารราชการแบ่งออกเป็น ๒ ระดับ คือ ระดับจังหวัดและระดับอำเภอ โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดและนายอำเภอซึ่งสังกัดกระทรวงมหาดไทย มีอำนาจหน้าที่เป็นหัวหน้าปกครองบังคับบัญชาข้าราชการและรับผิดชอบงานบริหารราชการตลอดจนมีอำนาจและหน้าที่ควบคุมดูแลการบริหารราชการส่วนท้องถิ่นในเขตพื้นที่รับผิดชอบตามกฎหมายในระดับจังหวัดและอำเภอตามลำดับ ได้จัดให้มีการบริหารระดับภาคเพียงระยะเวลาสั้น ๆ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๘๕ – ๒๔๙๙ โดยผู้ว่าราชการภาค สังกัดกระทรวงมหาดไทย เช่นเดียวกัน

ปัจจุบันกระทรวงมหาดไทยมีรัฐวิสาหกิจในสังกัดรวม ๖ แห่งคือ การไฟฟ้านครหลวง การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค การประปานครหลวง การประปาสวนภูมิภาค องค์การตลาด และองค์การจัดการน้ำเสีย

บันทึกฉบับพิเศษ

กมฺเทพมแทนคณินพระบรมมหาราชวัง

เล่ม ๕ แผ่นที่ ๔ วันที่ ๒๔ เมษายน รตนโกสินทร์ศก ๑๑๑ หน้า ๒๕

สารบัญ

คำแต่งตั้งเสนาบดี	หน้า	๒๕
พระราชพิธีเสด็จศกสงกราณต์	หน้า	๒๕
มัสยิดเชลวณี ถวายบังคมลา	หน้า	๓๑
ประภาศเลียม กำหนด	ใช้พระราชบัญญัติ	
สัตว์พาหนะ	หน้า	๔๒
ช้างทำย	หน้า	๓๓
คู่มือพระราชทานเพลิง	หน้า	๓๖

ประกาศตั้งตำแหน่งเสนาบดี
มีพระบรมราชโองการ มาณพระที่นั่งดุสิต

ดุสิตธานี ในพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ แต่งตั้งเสนาบดี
ราชินิก ไชยุมมา จากรัตนนครมหาจักรพรรดิราชสิงคาส บรมธรรมิคมหาราชราช
บรมนารถพิตร พระเจ้าจอมเกล้า เจ้ากรุงสยาม ทั้งฝ่ายเหนือฝ่ายใต้ แลคืนแดนที่หลาย
ที่ใกล้เคียง คือ ลาว มลายู กะเหรี่ยง เบล เบล ต้าร์เสมือเกล้าฯ ตั้งให้ประภาศให้ทราบทั่ว
กันว่า มีพระราชดำริที่จะทำนุบำรุง
แผ่นดินให้เจริญยิ่งขึ้นไปทุกเวลา แต่จะรักษา
ขนบธรรมเนียมที่ดีไว้คงมิอยู่ แต่จะละ
ผิดแก้อาการที่เสียให้หมดเสียไป เพื่อประ
โยชน์ที่อาณาประชาราษฎร์ จะได้อยู่เย็นเป็น
สุขได้ทำมาหากินโดยชอบ บ้านเมืองร่มเย็น

เมืองเจริญทัน กับกาล สมัย ที่เข็นทิวไป ในโตกภัย มี
ทรง พระราชดำริเห็นเห็นว่า ราชการ บ้านเมือง
ขัดข้อง เป็นที่เรียบร้อยได้ ทิวเสด็จการแบ่ง
กระทรวง นำที่พนักงาน ให้ทำการ เป็นหมวด
เป็นหมู่ ให้สมควร แก่กำลังสติปัญญาสามารถ
ของผู้ที่ จะรับ ราชการ ผลของ พระเดชพระคุณ
ในตำแหน่ง นั้น ๆ แต่ต้องแบ่งหน้าที่ ราชการ ให้
เป็นส่วน เป็นแผนก ตาม กระทรวง ราชการ
ทั้งปวง จึง จะสำเร็จไปได้ ทิวกาล สมัยที่ควร
จะเปลี่ยน เพื่อ ว่าถ้าทรง พระราชดำริ จะให้
จัดการ สิ่งใด ก็จะได้ มีหน้าที่ ทำการ สิ่งนั้น
ทิวท่วงที ไม่มีที่ติดขัดขัดข้องด้วย การที่
การเจริญ ทั้ง ๒ ประเด็น เป็นที่ พระบรมราชประสงค์
ให้มี เพื่อ ประโยชน์แก่ความสุข แก่ประชาชน
ชน นั้น จึง จะประสบผลสำเร็จบริบูรณ์ได้ เพราะ
เหตุ นั้น จึง ได้ทรงพระราชดำริที่ แก้ไขธรรมเนียม
กระทรวง ของการ ที่เสีย อยู่ ให้ดีขึ้นใหม่มา
เป็นชั้น ๆ ตามกาลแล้ว สมัย ที่มี ราชการ นำที่
นั้น เกิด ขึ้น ใหม่ เพื่อ การเจริญแก่บ้านเมือง ดัง
กล่าว มาแล้ว แต่เจ้ากระทรวงใหญ่ ใน พระ
ราชดำริ ทนถนุหมาย เต็มมืออย่างไร ไม่ต้องกล่าว
ด้วยข้อมทรว กับ อยู่ทิวไม่แล้ว แต่ตำแหน่ง
นั้น ๆ ได้ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งเต็มข้าง
ข้างคราว แต่จะเว้นเสีย ข้างตามเวลา สมัย
ที่ควร จะมี จะเปลี่ยน จะกล่าว ถึงแต่เสนาบดี ๖
ตำแหน่ง ที่มี อยู่แต่แรก ได้เสด็จ เสด็จ ถวาย
ราชสมบัติมา มี อรรถมหาเสนาบดี ๒ คือ
(๑) เสนาบดี กรมมหาดไทย ที่สมุหราชบัลลังก์
ได้ บังคับบัญชาการหัวเมืองฝ่ายเหนือทั้งปวง (๒)
เสนาบดี กรมพระ กระลา โทม ที่ สมุหพระ กระ
ลาโทม ได้ บังคับบัญชา การหัวเมือง มีกับ ได้

ทั้งปวง แล การ ทหาร ยกทหาร เวช ๖๓๓๓๓ ก
คือ (๑) เสนาบดีที่พระคลัง ได้ บังคับ
บัญชาการต่างประเทศ แล กรมพระคลัง (๒)
เสนาบดี กรมเมือง ได้ บังคับบัญชา การ รักษา
พระนคร แล ความมณฑล (๓) เสนาบดี
กรมวัง ได้ บังคับบัญชา การ ใน พระบรมมหารา
ราชวัง แล (๔) เสนาบดีกรมหน้าที่พระนคร
อีก ได้ บังคับบัญชา การ ไร่นา รวม เป็น ๖
ตำแหน่ง นั้นว่า เป็น ตำแหน่ง ประจํา ในที่
ประชุมเสนาบดี ที่ถูกอุทกชนนศาตา แต่ใน
ที่ประชุมนี้ ยางที่มีพระบรม วิจารณ์ ข้าง
พระองค์ แล ขุนนางผู้ใหญ่ ยางท่าน อย่าง
เช่น สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรี ศรีวิกรม์ แล
เจ้าพระยาทิพากร วิจารณ์ เป็นต้น อยู่ในที่
ประชุมนี้ด้วย ครั้น ค่ำมา ในรัช ฤกษ์ สดับศึก
จุลราช ๑๒๓๓ (ร.ศ. ๔๔) ได้ ทรง กรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้แยกกระทรวงพระคลัง ออก
จากกระทรวงการ ต่างประเทศ ทั้ง หอ รัชฎา
กรพิศมณีนันท์ แต่ในรัช ฤกษ์ แม่ฉวยหัว
จุลศักราช ๑๒๔๔ (ร.ศ. ๑๒) ได้ ทรง พระ
กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้เติมกระทรวง ไทโรเลข
แล ไพร สมิษฐ์ ใหม่ แต่ในรัช ฤกษ์ ศก จุล
ศักราช ๑๒๔๘ (ร.ศ. ๑๖) ได้ ทรง พระ กรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้แยกกรมทหารยกทหาร เวช
ออก จากกรม พระกระลา โทม ทั้ง กรมยทอ นาธิ
การ ขึ้น แต่ในรัช ฤกษ์ ได้ สิบทร ศก ๑๓๓
ได้ ทรงพระ กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ รวมการ โยธา
ต่าง ๆ ที่อยู่ใน กระทรวง ต่าง ๆ มาตั้งเป็น กระทรวง
โยธาธิการ ขึ้น แล รวมกรม ไทโรเลข
ไพร สมิษฐ์ เข้า ในกระทรวง โยธาธิการ แล
ทรงพระ กรุณา โปรดเกล้าฯ ให้ ยก กรม อรรถมหา

การแต่สังฆการีชัย ที่ขึ้นอยู่ในกรมมหาดไทย
มา รวมกับ กรมศึกษาธิการ เป็น กระทรวง
หนึ่งต่างหากแล้ว ยี่สิบ ทรง พระราชดำริ
เห็นว่า กระทรวง เมือง ซึ่งได้ ทรง พระ
โปรดเกล้าฯ ให้พระ ยมม วงษาสุวรรณ และข้า
ราช การเป็นถนอมมีศักดิ์ ยัง คับ การ มาแต่มี ข
อรู้ศักดิ์ รุคศักดิ์ราช ๑๒๘๘ (๖,๓, ๑๑) นั้น
ได้ จัก การ แก้ไข เป็น แขนงแผน ชั้นใหม่ ควร
ได้ เลิก ถอนมีศักดิ์นั้นเสีย ให้คง เป็นเสนาบดี
ไป ความเดิม แต่ กระทรวง กระทรวง การ
ที่ ได้ ยี่สิบ การ โรงงาน สืบค้น เข้าออกนั้น ให้
ยก ไปขึ้น กระทรวง ศาสตร์ ให้คงแต่กระทรวง
พาณิชย์การ แต่การ กระทรวง การ ที่ จะ จัก ชั้น
ใหม่ต่อไป แต่กระทรวง ยุติธรรม ที่ จะ ได้
รวบรวม ผู้พิพากษา แต่การ ตำรา การ พิเคราะห์
คดีความ นั้น ที่ได้ จัก การ ชี้ คั้น พงระ ให้
ราชการ เช่น ไป ไท ไท แห่ง เดิมแล้ว จึง ทรง
พระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ให้ตั้งเป็น กระทรวง
ใหญ่ ขึ้น แลกรมพระ ตาลักสอดมีราชการ
นำ ที่มากมี ชะกว่าแต่ก่อน หลายเท่า จึง ทรง
พระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ให้ยก ขึ้นเป็น กระทรวง
ใหญ่ เรียกว่า กระทรวง มุขมนตรี แต่กระทรวง
ยุดชมา อธิการ นั้น ทรง พระ ราชดำริ เห็นว่า
ราชการ จัก คง เป็น แขนงแผน แต่ควร ให้แก่
กระทรวง เป็น กรมยุดชมา อธิการ ยัง คับ ข
กรมที่ทราบทั้งปวง มีผู้ ข้าราชการ ได้ มีคน
เสมอเสนาบดี แต่ได้ เข้า ในที่ประชุมเสนาบดี
ควมแต่การขาดความราชการทั้งปวงนั้น ได้ กรมพระ
กระดา โคม เช่นเจ้าหน้า ที่ ไปตามธรรมเนียมเดิม แล
กรมทหารเรือกรมช่างกรมแสง ซึ่งยกไปกระทรวง
ยุดชมา อธิการนั้น ได้ยกมาขึ้นกรมพระกระดา โคม

เมื่อได้ ทรงพระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ให้ จัก การ มีกระทรวง
ใหญ่ ได้ประชุมกันปลุกยาราชการตาม
หน้าที่ ซึ่งเกี่ยวข้องกันเป็นประชุมเสนาบดี ๑๒
ตำแหน่ง เรียกว่าเสนาบดีสภา ฤๅประชุมจนศาลา
อันจะมีหน้าที่รวมกันแต่ต่างกันโดยพิเศษ ซึ่งมี
พระราชบัญญัติต่างหาก จะประกาศต่อไปภายหลัง
แล้วจึงมี จึง ทรงพระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ตั้งว่า
ได้ ข้าราชการทั้งปวงนี้ ได้ มีคนเสมอเสนาบดี
กันทั้งสิ้นไม่ ให้ ถือว่าเป็นกระทรวงหาเสนาบดี ฤๅเป็น
ยศเสมอกัน ฤๅเป็นเสนาบดีตำแหน่งใหม่ แลพนักงาน
งานหน้าที่ของกระทรวงต่าง ๆ ทั้งปวงนี้ จะ ได้ มี
พระราชบัญญัติออกต่อไป ในภายหลังด้วย

เมื่อได้ ทรงพระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ตั้ง
ตำแหน่ง ชั้นใหม่ดังนี้แล้ว จึง ทรง พระ ราชดำริ
เห็นว่าราชการกรมมหาดไทยทุกวันนี้ มีมากจน
แลต้องการจะระบอบทั้ง ให้ เป็น ไป เดิมชั้น แต่ก่อน
ไม่ได้ เจ้าพระยา รัตนโกสินทร์ก็สมหมายกัน
ก็ชระจ่างกายพลภาพมาก พระ ข้าราชการ
การประจำตามหน้าที่ ซึ่งต้อง เป็น ไป ประโยชน์
ก็ไม่ได้ แต่เจ้าพระยา รัตนโกสินทร์ก็ รัชการ
มีความชอยมา ทำให้ มีความผิดร้ายในราชการ
อย่างหนึ่งอย่างใดไม่ จึง โปรดเกล้าฯ ให้
ยก ขึ้นเป็นเสนาบดี ๑๒ ใหญ่ ไม่ประจำ กระทรวงตาม
อย่าง เดิมเคยมี มาแต่ก่อน แลได้ เข้า ในที่ประชุม
เสนาบดีสภาเป็น ครั้ง เป็นคราว ตลอดเวลาที่ จะ
สามารถทำได้ คงได้ มี ข้าราชการที่สมควรหมายกัน
ตามเดิม แต่ โปรดเกล้าฯ พระราชทานเงินประจำ
ข้าราชการ รัตนโกสินทร์ด้วย ส่วนราชการกรม
มหาดไทยนั้น ทรง พระ ปรมา โปรกเกล้าฯ ให้
พระเจ้าน้องยา เชอ กรมหมื่น คัมภีร์ วาสุเทพ
วิมล คำนั่ง ที่เสนาบดี ยัง คับ ข้าราชการ

กระทรวงมหาดไทย
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยา
 เเชอ กรมหมื่นนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งได้เป็นกรมหมื่น
 ผู้คนึงแต่ก่อนนั้น เป็นเสนาบดีว่าการ กรมพระ
 นครบาล อันกระทรวงโยธาธิการที่โปรดเกล้าฯ
 ให้พระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้ากรมขุนนริศร
 นฤพิศ วงษ์เปม อธิบดีอยู่แต่ก่อนแล้วนั้น ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ย้ายเป็นเสนาบดีขึ้น
 อันกระทรวงธรรมการ แลตั้งรักษาการ ที่ว่าง
 อยู่ ด้วยโปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเชอ
 กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ไปเป็นเสนาบดีกรม
 มหาดไทยแล้วนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้ย้ายพระยาภาสกรวงษ์ เสนาบดีกระทรวง
 พณิชการ มาเป็นเสนาบดีกระทรวงธรรมการ
 แลตั้งรักษาการ อันกระทรวงกระทรวงพณิช
 การที่ว่างอยู่ ด้วยพระยาภาสกรวงษ์ไปเป็น
 เสนาบดีกระทรวงธรรมการ แลตั้งรักษาการนั้น
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาสุรศักดิ์
 มนตรีเป็นเสนาบดีกระทรวงพณิชการ อัน
 กระทรวงยุติธรรม แลกระทรวงมรดกฯ ที่โปรด
 เกล้าฯ ให้ตั้งขึ้นใหม่นั้น ทรงพระกรุณา
 โปรดเกล้าฯ ให้พระเจ้าน้องยาเชอ พระองค์
 เจ้าสวัสดิโภคินเป็นเสนาบดีว่าการยุติธรรม แล
 พระเจ้าน้องยาเชอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิธาดา
 เป็นเสนาบดีกระทรวงมรดกฯ อันกรม
 ยศชานาธิการนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 ให้สมเด็จพระเจ้าน้องยาเชอ เจ้าฟ้าภาณุรังษี
 สว่างวงศ์ กรมพระภาณุพันธุวงษ์วรเดช เป็น
 ผู้บัญชาการ อันตำแหน่งเสนาบดีอีก ๔
 กระทรวงที่ไม่ได้แก้ไขเปลี่ยนแปลงมานี้ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คงอยู่ตามเดิม ให้

ผู้ใดไว้รักษาหนึ่ง แลยศเสนาบดี ทั้งปวงนี้
 อุดมศักดิ์การตามหน้าที่ได้สำเร็จโดยพระบรมราช
 ประสงค์ ความงามความดีจะได้มีแก่ราชการ
 แลบ้านเมือง จะได้เจริญยิ่งขึ้นสืบไป
 ประทานมาแต่พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท
 วันที่ ๑ เมษายน รศ. ๖๓๓๓
 เป็นวันที่ ๘๘๘๓ ในรัชกาลพระเจ้าอยู่หัว

เอกสารประวัติศาสตร์ สถาปนากระทรวงมหาดไทย
 เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๓๕
 จากหนังสือราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๙ แผ่นที่ ๔
 ลงวันที่ ๒๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕
 สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

พระมหากษัตริย์กับกระทรวงมหาดไทย

“...เพราะความเห็นซึ่งเป็นข้อสำคัญในราชการดังกล่าวมานี้ จึงได้คิดเห็นว่าการปกครองบ้านเมืองของเราซึ่งได้จัดมาแล้วแต่ก่อนนั้น ยังไม่เป็นการเรียบร้อยสมควรแก่เวลา ด้วยประการต่าง ๆ อันทราบอยู่ด้วยกันโดยมากแล้วนั้น จึงได้คิดแบ่งปันพระราชอาณาเขตเป็นมณฑล ให้มีข้าหลวงผู้ใหญ่ ซึ่งเป็นผู้มีสติปัญญาและเป็นทีไว้วางใจ เป็นผู้มี ความปรารถนาที่จะให้ความคิดอันนี้สำเร็จได้ตลอด โดยความจงรักภักดีต่อเจ้าและรักใคร่ต่อชาติและประเทศบ้านเมืองของตัว เป็นผู้บังคับบัญชาผู้ว่าราชการเมือง และผู้ว่าราชการเมืองบังคับบัญชากรมการอำเภอ กำหนดลงไปเป็นชั้น ๆ เพื่อจะให้เป็นผู้มีหน้าที่คิดอ่านตรวจตราจัดการปกครองและบำรุงรักษาราษฎรให้ทั่วถึงโดยการรวดเร็วขึ้นกว่าแต่ก่อน...”

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ว่าด้วยเรื่องการจัดตั้งมณฑล ลงวันที่ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๓๘

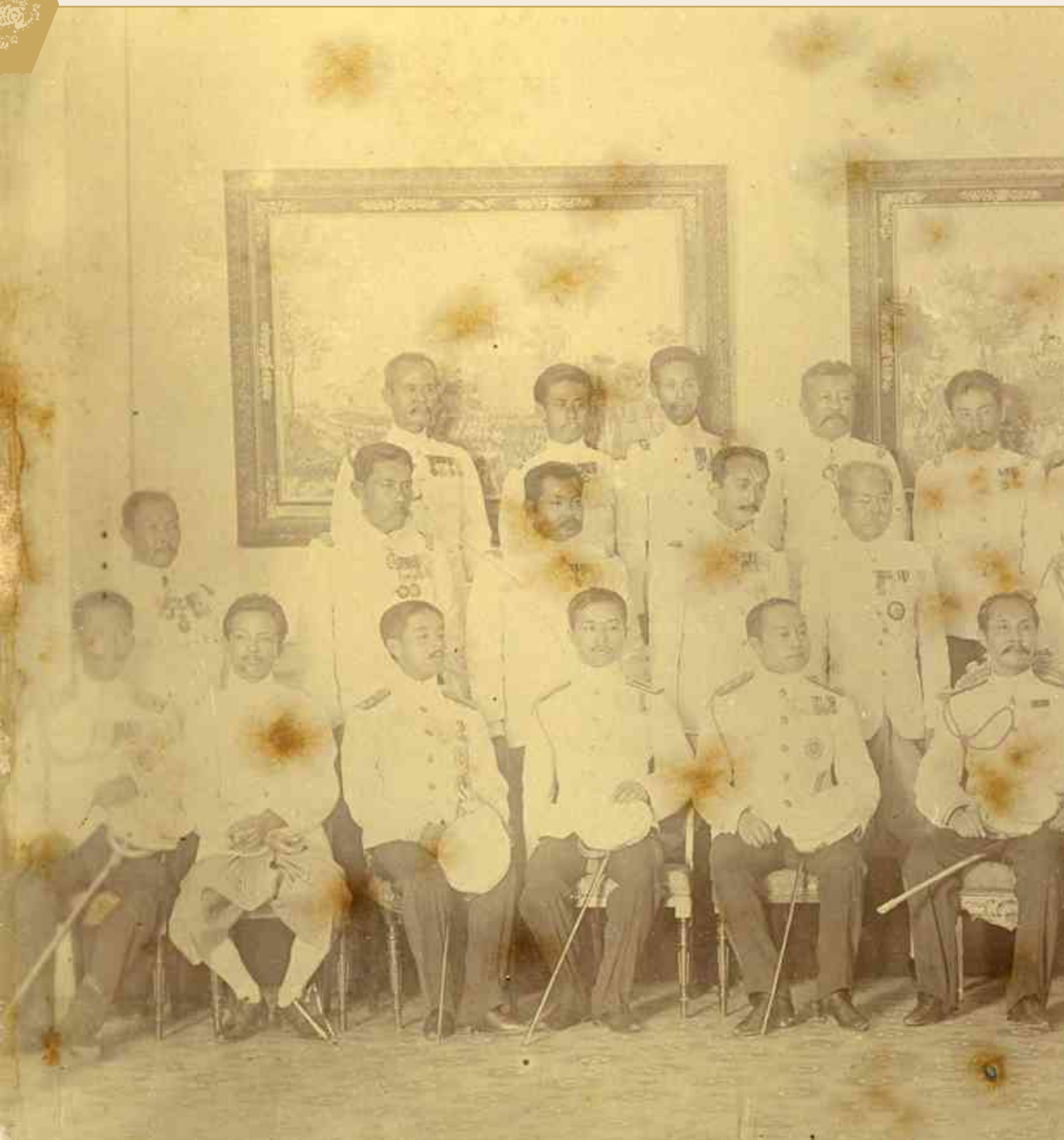
ที่มา : เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยที่เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๑๕ - ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมประยูร โสณกุล ณ อยุธยา เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ หน้า ๓ - ๔

ภาพประวัติศาสตร์ พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงฉายพร้อมสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาเทวะวงศ์วโรปการ เสนาบดีกระทรวงการต่างประเทศ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ในงานประจำปีวัดเบญจมบพิตร พ.ศ. ๒๔๔๗ และทรงมีพระราชดำรัสว่า “มือซ้ายขวามาถ่ายรูปด้วยกัน”
(ภาพจากหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยเสนาบดี และข้าหลวงเทศาภิบาล
ในคราวประชุมเทศาภิบาล ณ พระราชวังบางปะอิน พระนครศรีอยุธยา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
พร้อมด้วยเสนาบดีข้าหลวงเทศาภิบาล ในคราวประชุมเทศาภิบาล เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

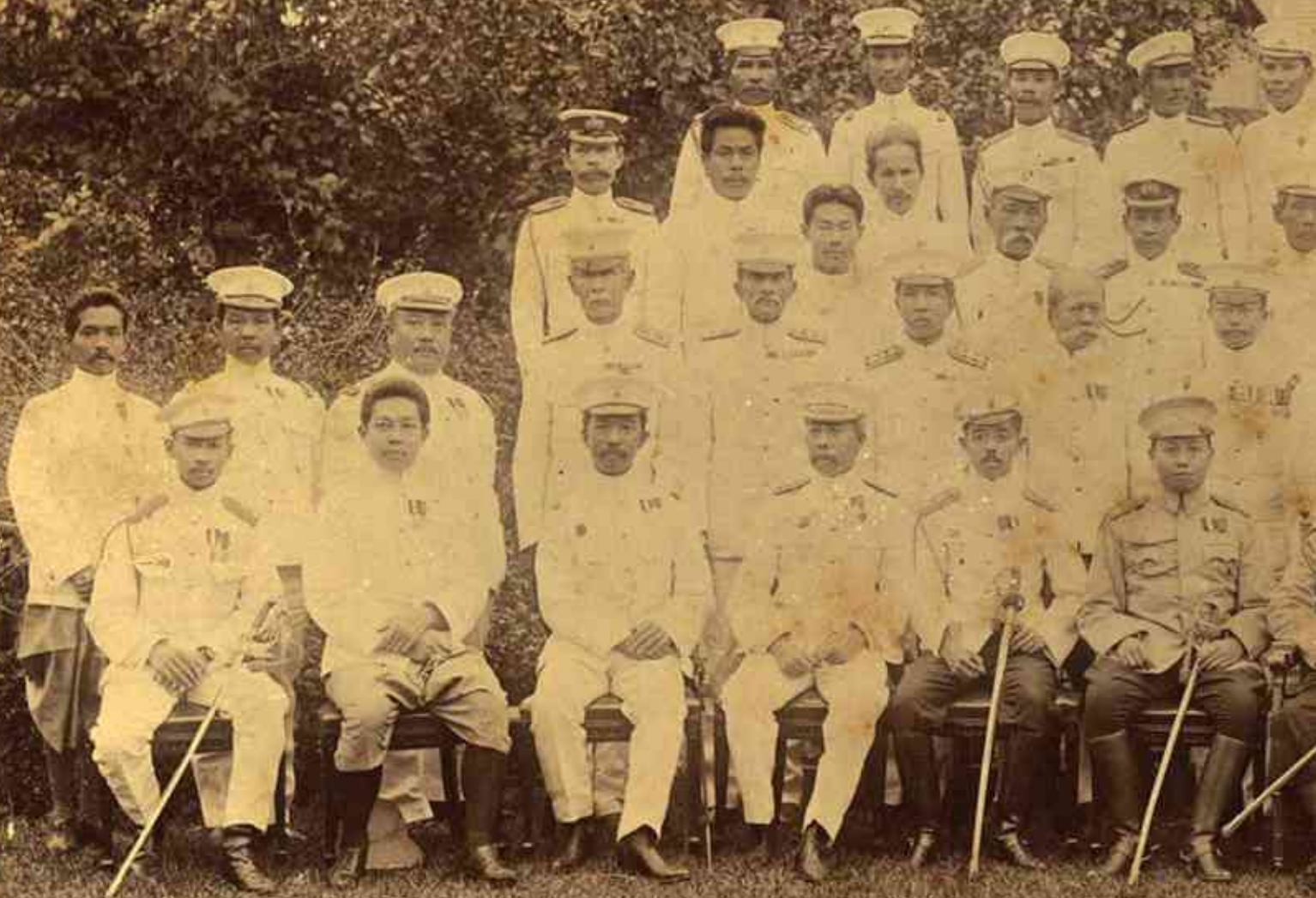

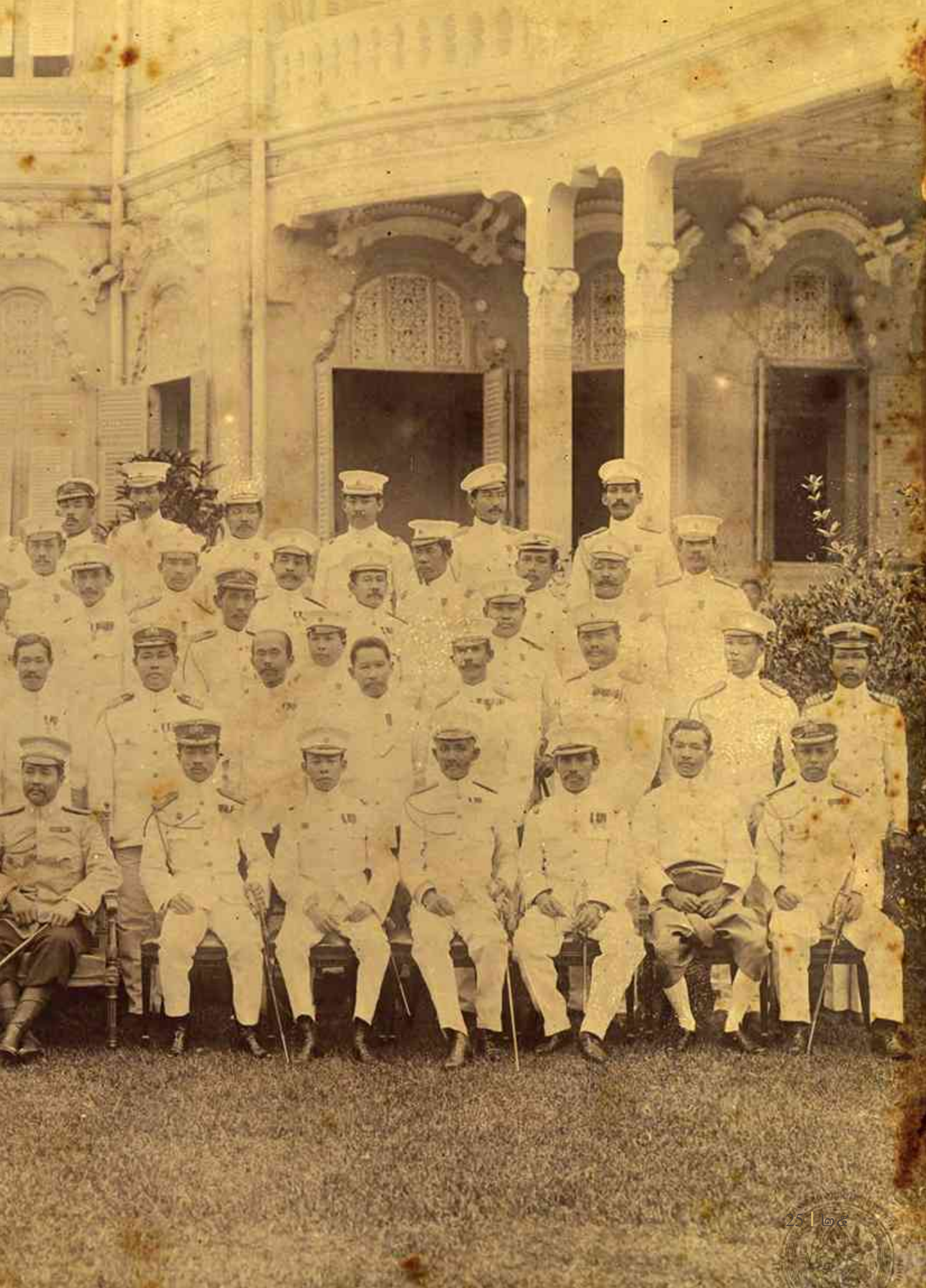

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ขณะดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช พร้อมด้วยเสนาบดี และข้าหลวงเทศาภิบาล ในคราวประชุมเทศาภิบาล ณ พระบรมมหาราชวัง (ถ่ายบริเวณเฉลียงหน้าพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ (ภาพจากนายวสันต์ วรรณวโรทร)

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยเสนาบดี ข้าหลวงเทศาภิบาล
ในคราวประชุมเทศาภิบาล ณ พระที่นั่งอัมพรสถาน พระราชวังดุสิต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

25168

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย และข้าหลวงเทศาภิบาล
ในคราวประชุมเทศาภิบาล ณ พระบรมมหาราชวัง (ถ่ายภายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ประทับรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จพระราชดำเนินมายังกระทรวงมหาดไทย ถนนอัษฎางค์ เนื่องในโอกาสวันสถาปนากระทรวงมหาดไทยครบ ๖๐ ปี เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕ (ภาพจากนายสีปกุล ศรีณพฤณี)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงรับการแสดงความเคารพจากคณะข้าราชการกระทรวงมหาดไทย เนื่องในโอกาสวันสถาปนากระทรวงมหาดไทยครบ ๖๐ ปี (ภาพจากนายสืบกุล ศรีณพฤต)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จฯ ออกมุขหน้าศาลาว่าการกระทรวงมหาดไทย รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยกราบบังคมทูลถวายรายงาน เนื่องในโอกาสวันสถาปนากระทรวงมหาดไทยครบ ๖๐ ปี เมื่อวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๕ (ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤต)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชดำรัสตอบข้าราชการ
กระทรวงมหาดไทย เนื่องในโอกาสวันสถาปนากระทรวงมหาดไทยครบ ๖๐ ปี
(ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤต)

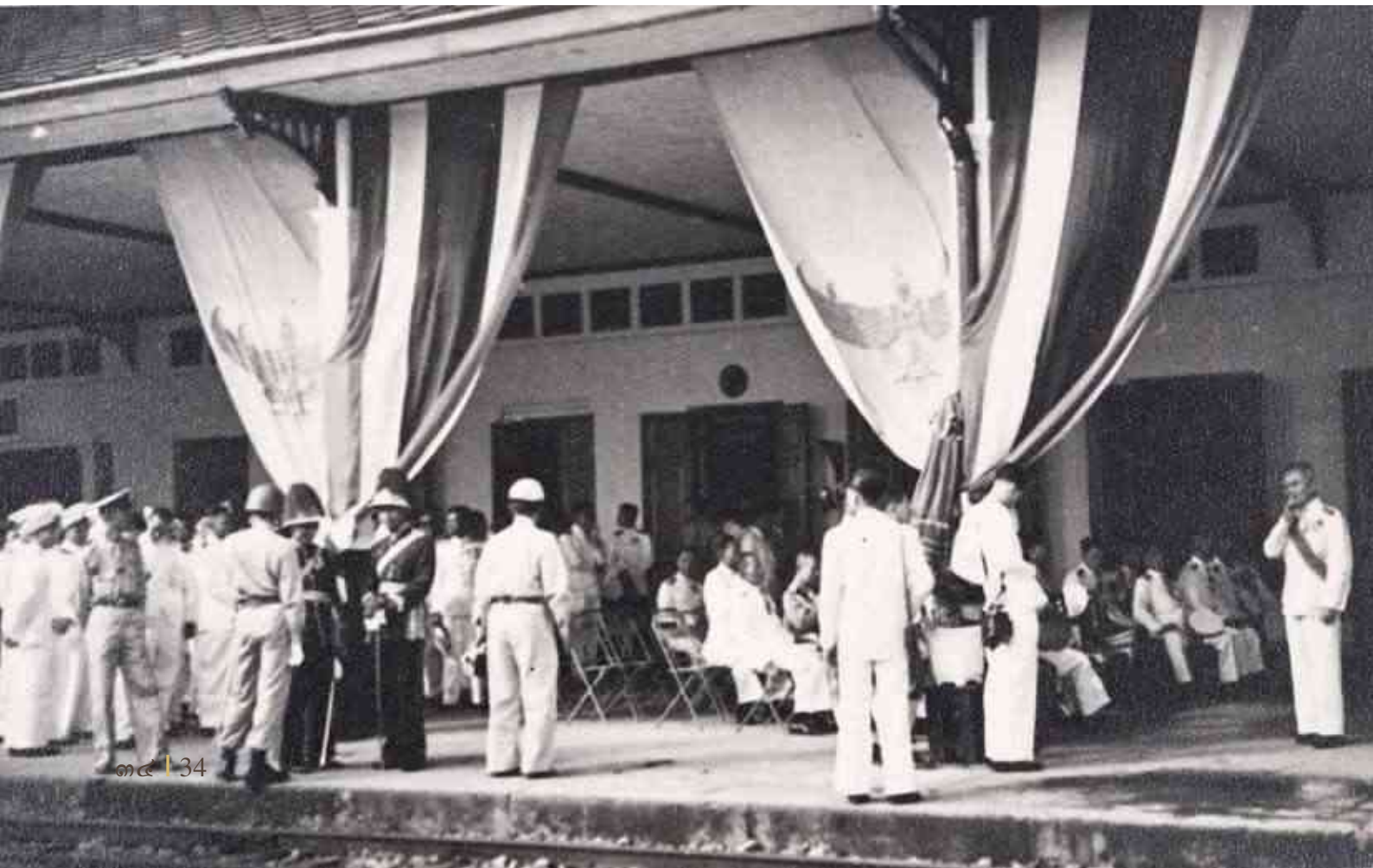
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ข้าราชการ
กระทรวงมหาดไทยเข้าเฝ้าฯ เนื่องในโอกาสวันสถาปนากระทรวงมหาดไทยครบ ๖๐ ปี
(ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤติ)

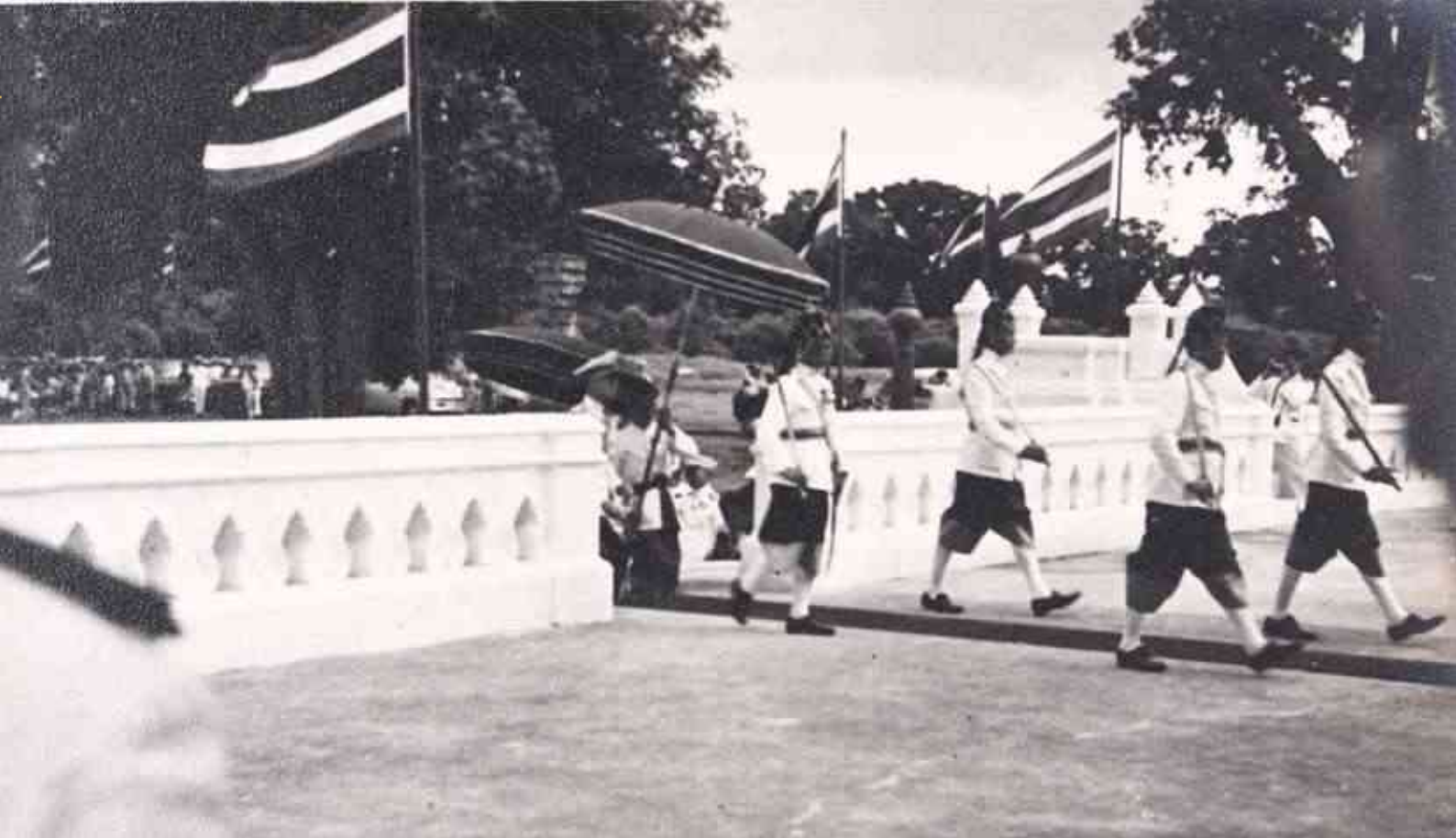

ภาพหน้า ๓๔-๓๗

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ประทับรถไฟพระที่นั่งเสด็จพระราชดำเนินมายังจังหวัดพระนครศรีอยุธยา ทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงสังเวद्यอดีตพระมหากษัตริย์ราชราช ณ พลับพลาตรีมุข พระราชวังโบราณ และพระราชทานผ้าพระกฐินต้น ณ วัดสุวรรณดาราราม และวัดนิเวศธรรมประวัติ เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๖ (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

ภาพบนและล่าง

บรรยากาศการเสด็จพระราชดำเนินมาทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงสังเวยอดีตพระมหากษัตริย์ราช ๓ พลับพลาตรีมุข
พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖
(ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

ภาพบนและล่าง

บรรยายภาพการเสด็จพระราชดำเนินมาพระราชทานผ้าพระกฐินต้น ณ วัดสุวรรณดาราราม และวัดนิเวศธรรมประวัติ ภายหลังทรงประกอบพระราชพิธีบวงสรวงสังเวद्यอดีตพระมหากษัตริยาธิราช ณ พระราชวังโบราณ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา เมื่อวันที่ ๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๖

(ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จฯ ขึ้นยังศาลากลางจังหวัดนครนายก และทรงมีพระราชดำรัสพระราชทาน แก่ราษฎรชาวเมืองนครนายกที่มาเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จ (ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤติ)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรชาวเมืองนครนายกที่นำสิ่งของมาทูลเกล้าฯ ถวายในคราวเสด็จฯ เยี่ยมราษฎร ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดนครนายก (ภาพจากนายสืบกุล ศรีณพฤต)

บรรยากาศการเข้าเฝ้าฯ รับเสด็จ
ณ ศาลากลางจังหวัดนครนายก
เมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๘
(ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤณี)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง ทรงมีพระราชปฏิสันถารกับราษฎรชาวเมืองนครนายก ในคราวเสด็จ เยี่ยมราษฎรจังหวัดนครนายก
(ภาพจากนายสีบกุล ศรีณพฤติ)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

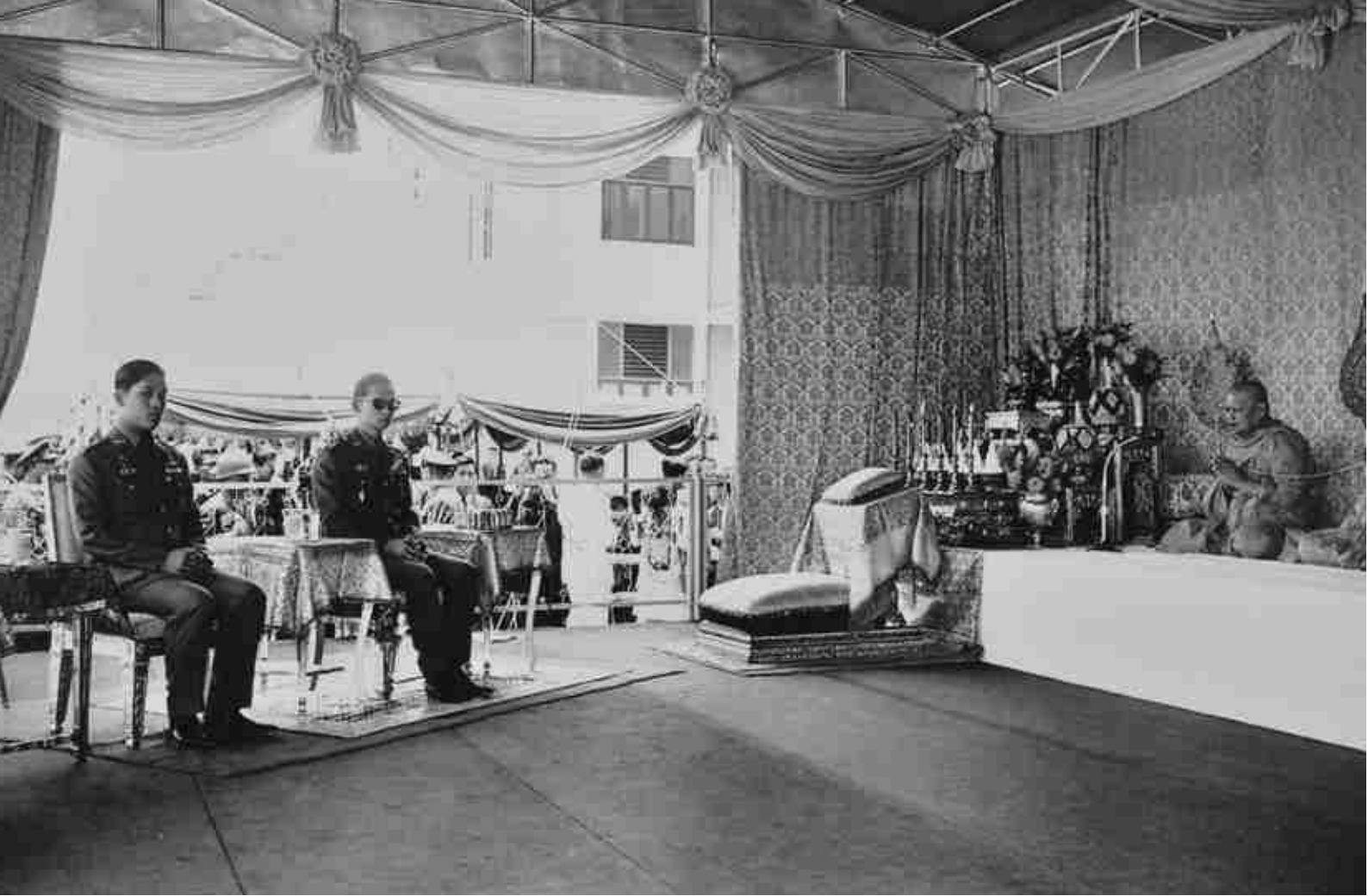
พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง เสด็จพระราชดำเนินเยือนจังหวัดเชียงราย เมื่อวันที่ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๕ โดยมีนายชูสง่า ฤทธิประศาสน์ เป็นผู้ต้อนรับ ในครั้งนี้ทรงมีพระราชกระแสว่า “ขอใจ ให้ระมัดระวังการแทรกซึม ให้ทำนุบำรุงบ้านเมืองและประชาชนให้มีความก้าวหน้าผาสุก” (ภาพจากนายเชิดวิทย์ ฤทธิประศาสน์)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร ทรงพระสุหร่ายพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ ประจำจังหวัดอุทัยธานี ณ พลับพลาพิธีสนามหน้าศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ (ภาพจากสำนักงานเทศบาลเมืองอุทัยธานี)

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พระราชทานพระพุทธรูปนวราชบพิตรแก่จังหวัดอุทัยธานี
โดยมีนายสง่า จันทรสิงหะ ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นผู้รับพระราชทาน
เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒
(ภาพจากสำนักงานเทศบาลเมืองอุทัยธานี)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พร้อมด้วยพระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิราลงกรณ) เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมราษฎรชาวอุทัยธานีที่มาเข้าเฝ้าฯ ในคราวพระราชทานพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ ประจำจังหวัดอุทัยธานี ณ ศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี เมื่อวันที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๑๒ (ภาพจากสำนักงานเทศบาลเมืองอุทัยธานี)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วย ทูลกระหม่อมหญิงอุบลรัตนราชกัญญา สิริวัฒนาพรรณวดี มายังพลับพลาพิธี ณ คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ในพิธีพระราชทานพระพุทธรูปราชูปถัมภ์ ประจำจังหวัดเชียงใหม่ ณ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๑ (ภาพจากนายจตุพจน์ ปิยะมุตระ)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เสด็จพระราชดำเนินมายังศาลากลางจังหวัดสมุทรปราการ ในพิธีพระราชทานธงลูกเสือชาวบ้าน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยมีนายอนันต์ อนันตกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดสมุทรปราการในขณะนั้น เฝ้าย รับเสด็จ (ภาพจากนายอนันต์ อนันตกุล)

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาในการพระราชทานพระพุทธรูปพิตร ประจำจังหวัดระยอง ณ พลับพลาพิธีสวนศรีเมือง อำเภอเมืองระยอง เมื่อวันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาในการพระราชทานพระพุทธรูป นวราชบพิตร ประจำจังหวัดระนอง เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว (เมื่อครั้งดำรงพระราชอิสริยยศ สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร) เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาในการประกอบพิธียกเสาหลักเมืองประจำจังหวัดระนอง เมื่อวันที่ ๒๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ (ภาพจากหอจดหมายเหตุแห่งชาติเฉลิมพระเกียรติ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช)

สถานที่ ศาลากลางจังหวัดต่างๆ

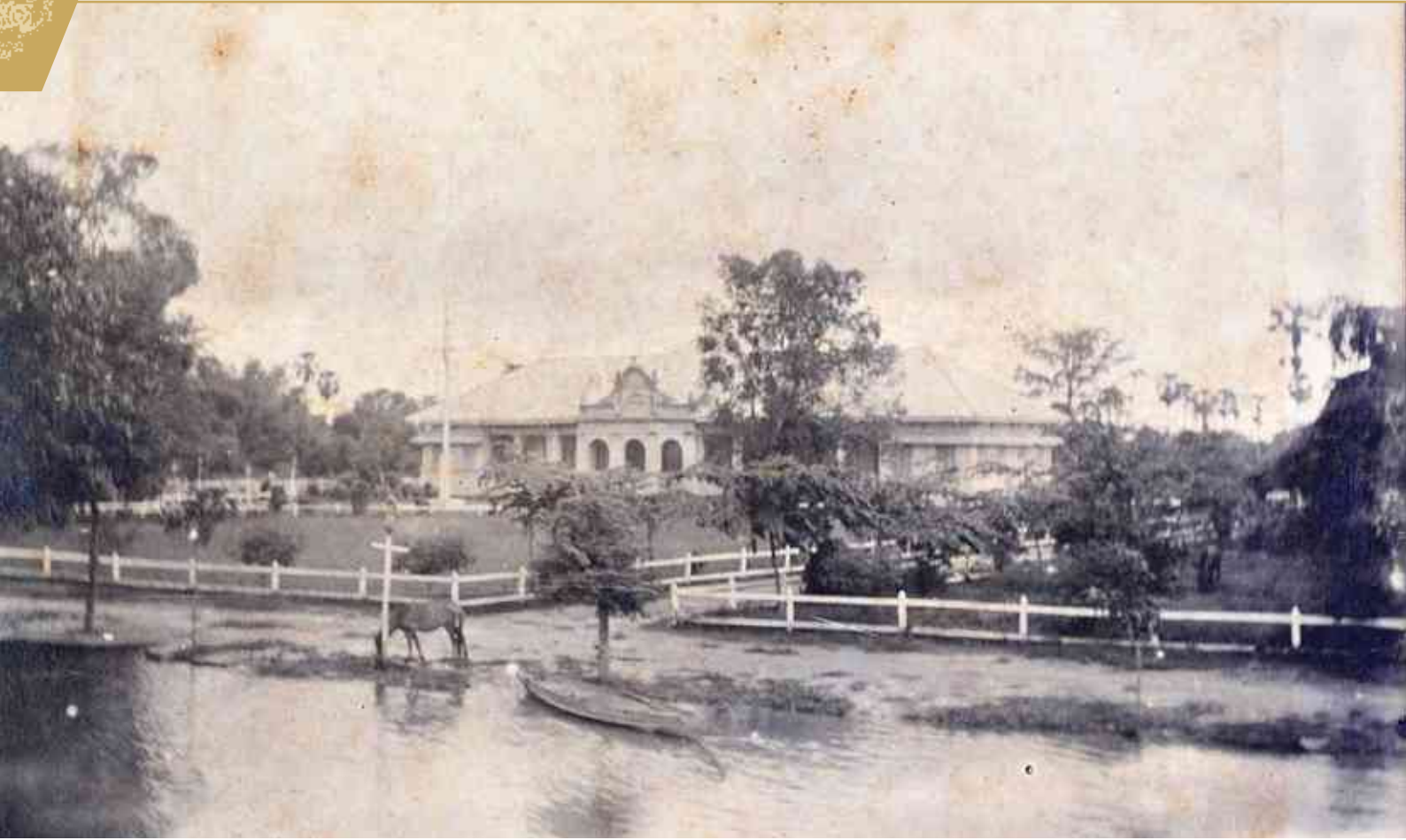
2

“...บัดนี้ได้ความว่า ตามวิธีที่กรมสรรพากรจัดนั้น ราษฎรเล่นการพนันได้สะดวก เช่น อย่างมณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลชุมพร เดิมมีโจรผู้ร้ายชุกชุม ราษฎรก็พากันยากจน ชัดสน ไม่เป็นอันทำมาหากิน เมื่อให้เลิกการพนัน โจรผู้ร้ายก็สงบเบาบางลง การค้าขาย ก็เจริญ ตั้งแต่อนุญาตให้เล่นการพนันได้อีก เกิดมีโจรผู้ร้ายชุกชุมขึ้น ราษฎรไม่เป็นอัน ตั้งหน้าค้าขายทำมาหากิน ทำให้ความเจริญที่มีอายุแล้วกลับถอยหลังไปอีก **เธอขออนุญาต ให้เลิกการพนันในมณฑลนครศรีธรรมราช มณฑลชุมพรเสีย และควรจำกัดการเล่นพนัน ในมณฑลอื่น ๆ ให้น้อยลงนั้น เป็นการชอบแล้ว อนุญาตให้เลิก...**”

พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๖

ที่มา : เอกสารราชการมณฑลนครศรีธรรมราช ในสมัยที่เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) เป็นข้าหลวงเทศาภิบาล ร.ศ. ๑๑๕ - ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๓๙ - ๒๔๔๙) พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพหม่อมประยูร โสณกุล ณ อยุธยา เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ หน้า ๓๐๘

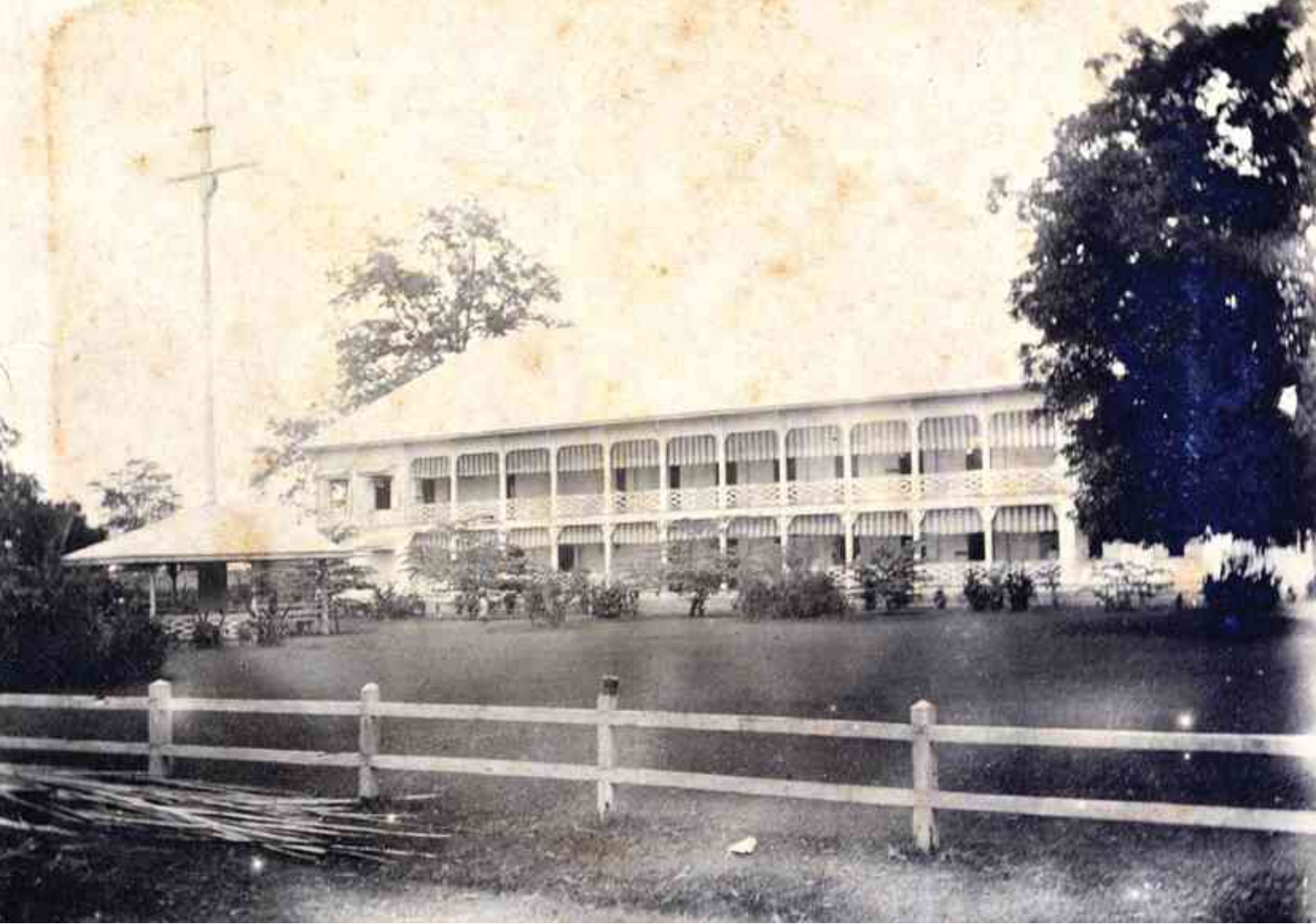

ศาลากลางเมืองอ่างทอง มณฑลกรุงเก่า ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘
โดยนายชาร์ล โรบินส์ ข้าราชการที่ปรึกษาฝ่ายกฎหมาย กระทรวงมหาดไทย
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลาว่าการมณฑลพิษณุโลก (ต่อมาก็คือศาลากลางจังหวัดพิษณุโลก) ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘
โดยนายชาร์ล รอบินส์ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำน่าน ตรงข้ามกับวัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพบน

ศาลาว่าการมณฑลนครสวรรค์ (ต่อมาคือศาลากลางจังหวัดนครสวรรค์) ริมแม่น้ำเจ้าพระยา เยื้องกับวัดจอมคีรีนาคพรต
 ถ่ายโดยนายชาร์ล โรบินส์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

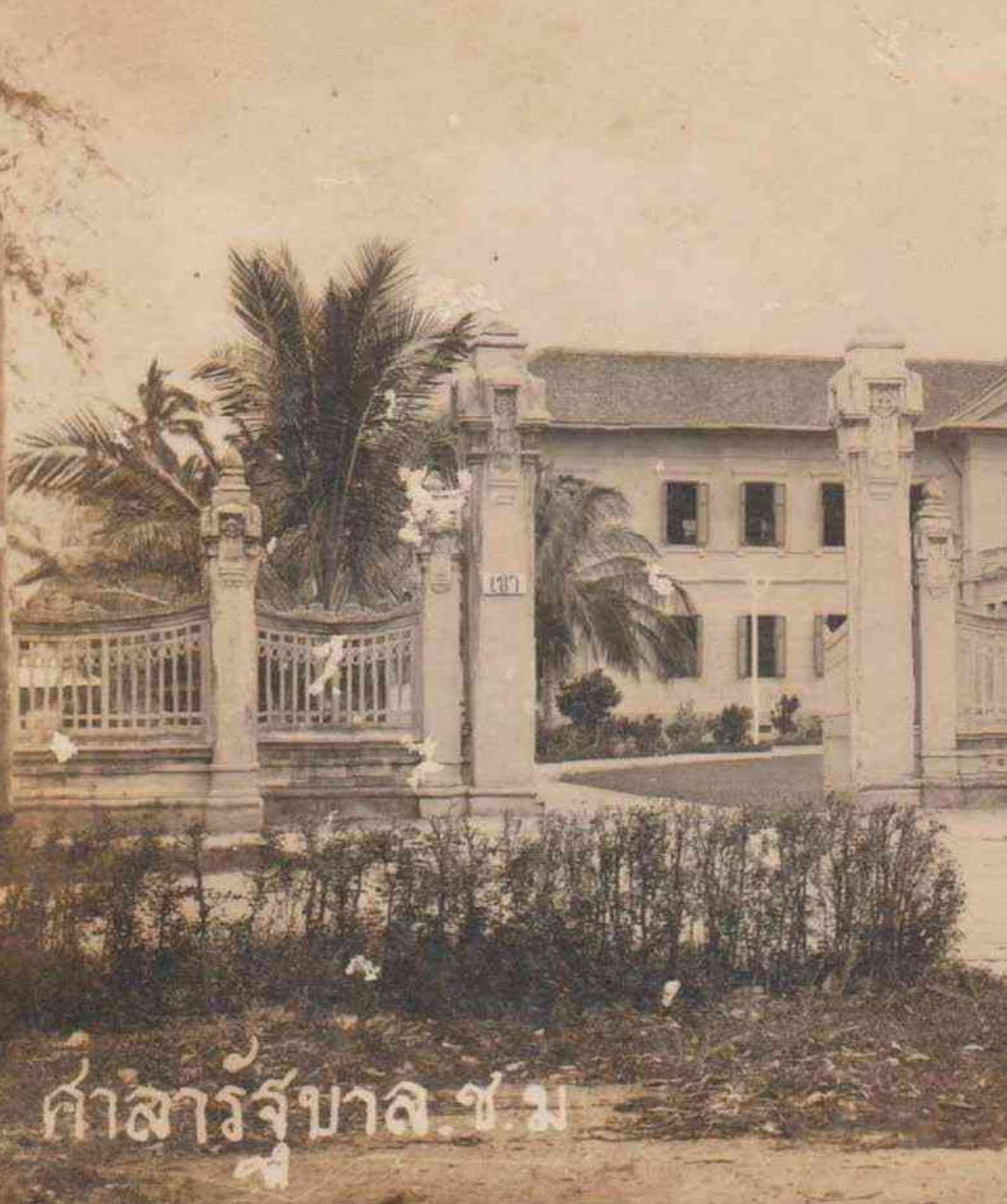
ภาพล่าง

ศาลาว่าการมณฑลนครสวรรค์
 ภาพยุค ๒๔๖๐ (ไม่ทราบรายละเอียด)
 แลเห็นพลับพลาพิธีและคณะเสือป่า
 (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ศาลากลางลำพูน

ศาลากลางจังหวัดลำพูน ริมถนนเชียงใหม่ – ลำพูน ภาพยุค ๒๔๘๐
(ภาพจากนายนเรนทร์ ปิัญญาภู)

ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ภาพยุค ๒๔๙๐ เดิมคือศาลว่าการมณฑลพายัพ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ เมื่อยกเลิกรูปแบบการปกครองระบบเทศาภิบาลใน พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงใช้เป็นศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๙ ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของหอศิลปวัฒนธรรมเมืองเชียงใหม่ (ภาพจากศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์)

ศาลากลางเมืองไชยภูมิ มณฑลนครราชสีมา (ต่อมาคือศาลากลางจังหวัดชัยภูมิ) ตั้งอยู่ริมถนนบรรณาการ
สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ ภาพยุค ๒๔๖๐
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

กรมการช่างฝีมือ

ศาลากลางเมืองหนองคาย ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๘ โดยนายชาร์ล โรบินส์ (เดิมเป็นศาลาว่าการมณฑลลาวพวน ก่อนจะย้ายไปตั้งที่ทำการใหม่บริเวณบ้านเตื่อหมากแข้ง เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖)
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดหนองคาย (หลังที่ ๒) ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๐ ตั้งอยู่ริมถนนประจักษ์ศิลปาคม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ใช้งานจนถึง พ.ศ. ๒๕๔๔ จึงได้ย้ายไปยังศาลากลางจังหวัดหนองคายแห่งใหม่ ริมถนนมิตรภาพ
(ภาพจากครอบครัวเดชประดิษฐ์)

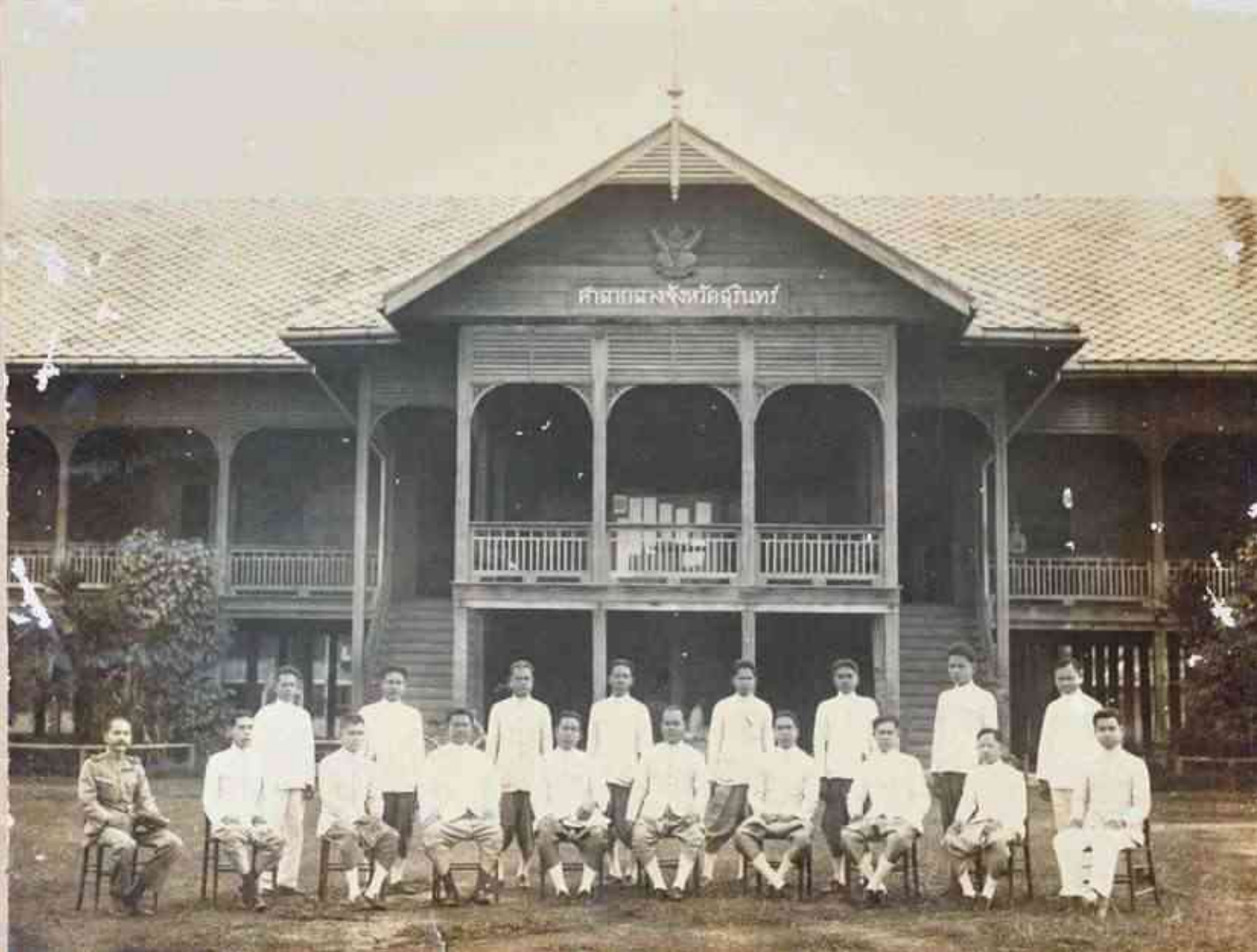

ภาพหมู่ข้าราชการมณฑลอุดร ถ่ายที่ด้านหน้าศาลว่าการมณฑลอุดรเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗
สันนิษฐานว่าเนื่องในพิธีเฉลิมพระชนมพรรษาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
(ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภาวิศ หาญไฟฟ้า)

หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์ – แถวหน้าที่ ๕ จากซ้าย) รัฐมนตรีทั่วไปหรือรัฐมนตรีลอยในรัฐบาลคณะราษฎร ถ่ายรูปร่วมกับคณะข้าราชการจังหวัดนครพนม บริเวณด้านหน้าศาลากลางจังหวัดนครพนม ในคราวมาตรวจราชการทั่วไป เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ มีพระพนมนครานุรักษ์ (ฮกไถ่ พิศาลบุตร – แถวหน้าที่ ๔ จากซ้าย) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมต้อนรับ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

คำบรรยายภาพเดิม “รูปหมู่ข้าราชการจังหวัดสุรินทร์ ถ่ายเมื่อวันที่ ๓๐ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๗๗ เวลา ๑๖ นาฬิกา”
ประกอบด้วยข้าราชการจากกระทรวงต่างๆ มีพระยาจรธรณี (ปลั่ง โสภารักษ์) ผู้ว่าราชการจังหวัดสุรินทร์ (แถวหน้าที่ ๖ จากซ้าย)
เป็นประธาน
(ภาพจากนายวีรธรรม ตระกูลเงินไทย)

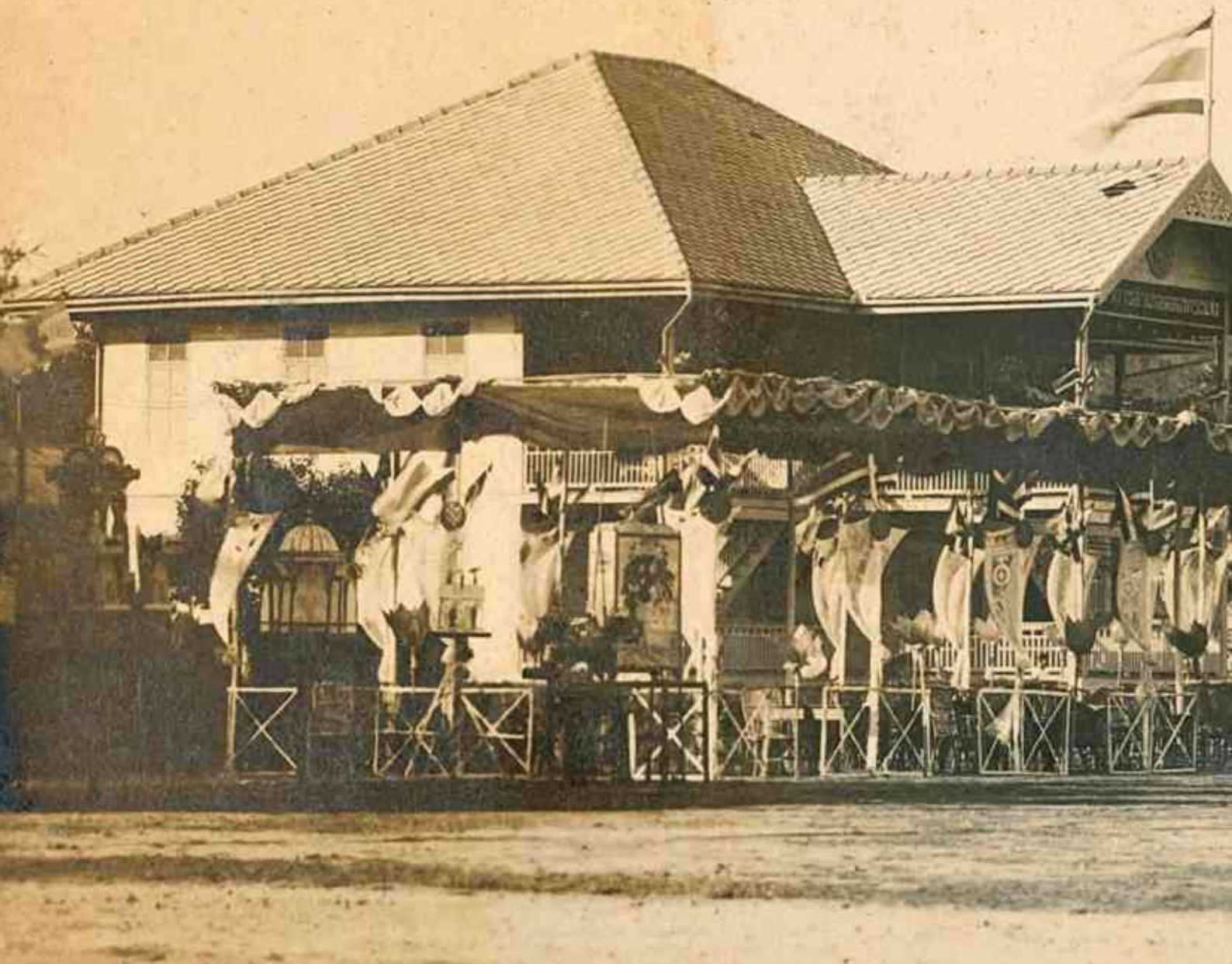
ศาลากลางจังหวัดสุรินทร์หลังเก่าตั้งอยู่ที่ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ถ่ายเมื่อพ.ศ. ๒๔๗๔ (เป็นศาลากลางหลังแรก
ของจังหวัดสุรินทร์ใช้งานมาจนถึงราว พ.ศ. ๒๕๑๕ จึงได้สร้างศาลากลางจังหวัดหลังใหม่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖)
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

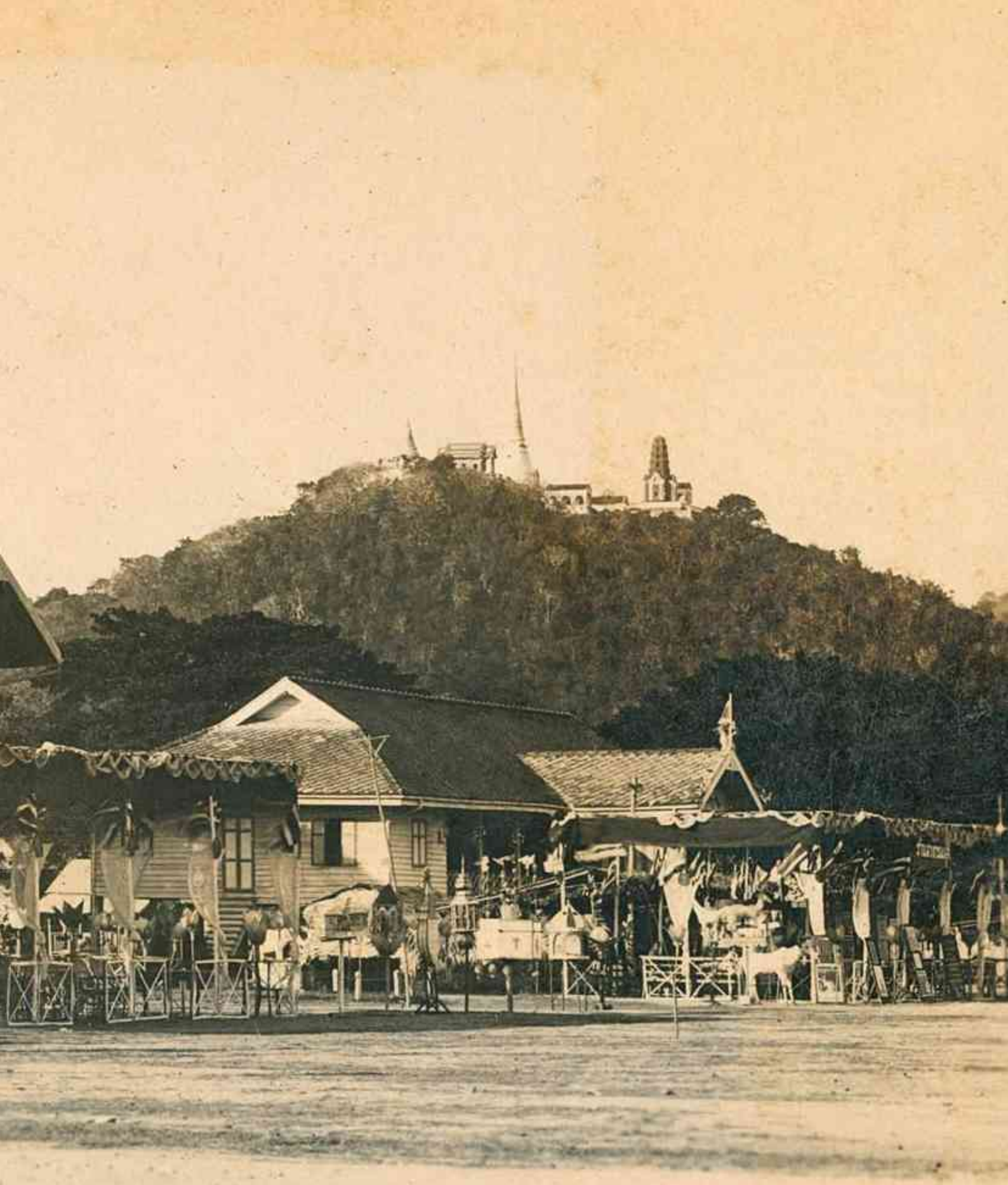
ศาลาว่าการมณฑลนครราชสีมา (ต่อมาคือศาลากลางจังหวัดนครราชสีมาหลังที่ ๑) ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ ในคราวรัฐบาลคณะราษฎร
ส่งรัฐมนตรีตัวแทนมาตรวจการจังหวัดนครราชสีมา ภายหลังจากคณะกรรมการบริวารได้ยึดเป็นฐานที่มั่นต่อต้านรัฐบาล
(ภาพจากมูลนิธิพระยาพหลพลพยุหเสนา)

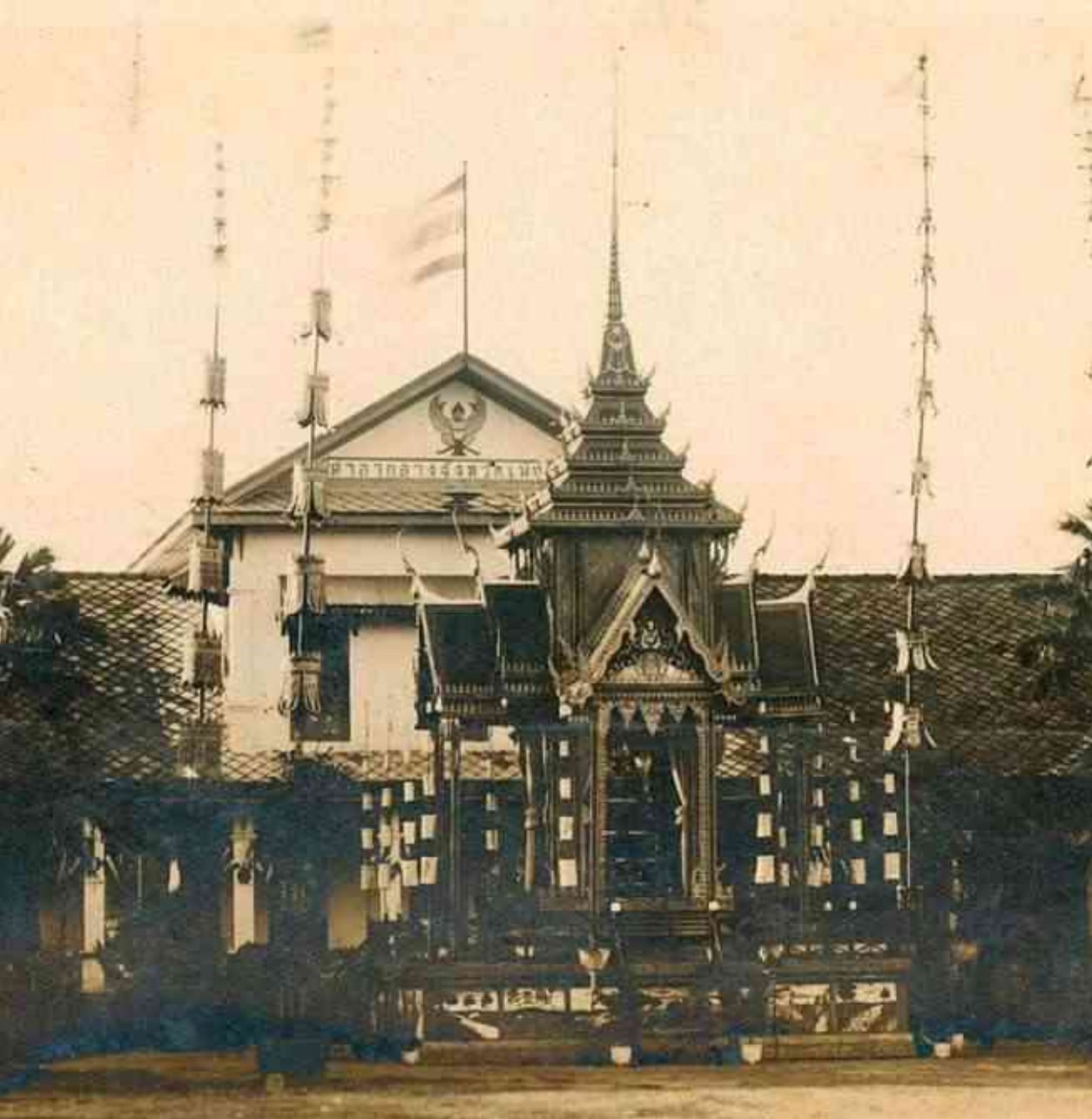

ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา
(ภาพจากครอบครัววณิชประดิษฐ์)

สถานีตำรวจภูธรจังหวัดเพชรบุรี สังกัดกรมตำรวจ กระทรวงมหาดไทย ถ่ายในคราวพิธีฉลองรัฐธรรมนูญฉบับจำลอง
ประจำจังหวัดเพชรบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

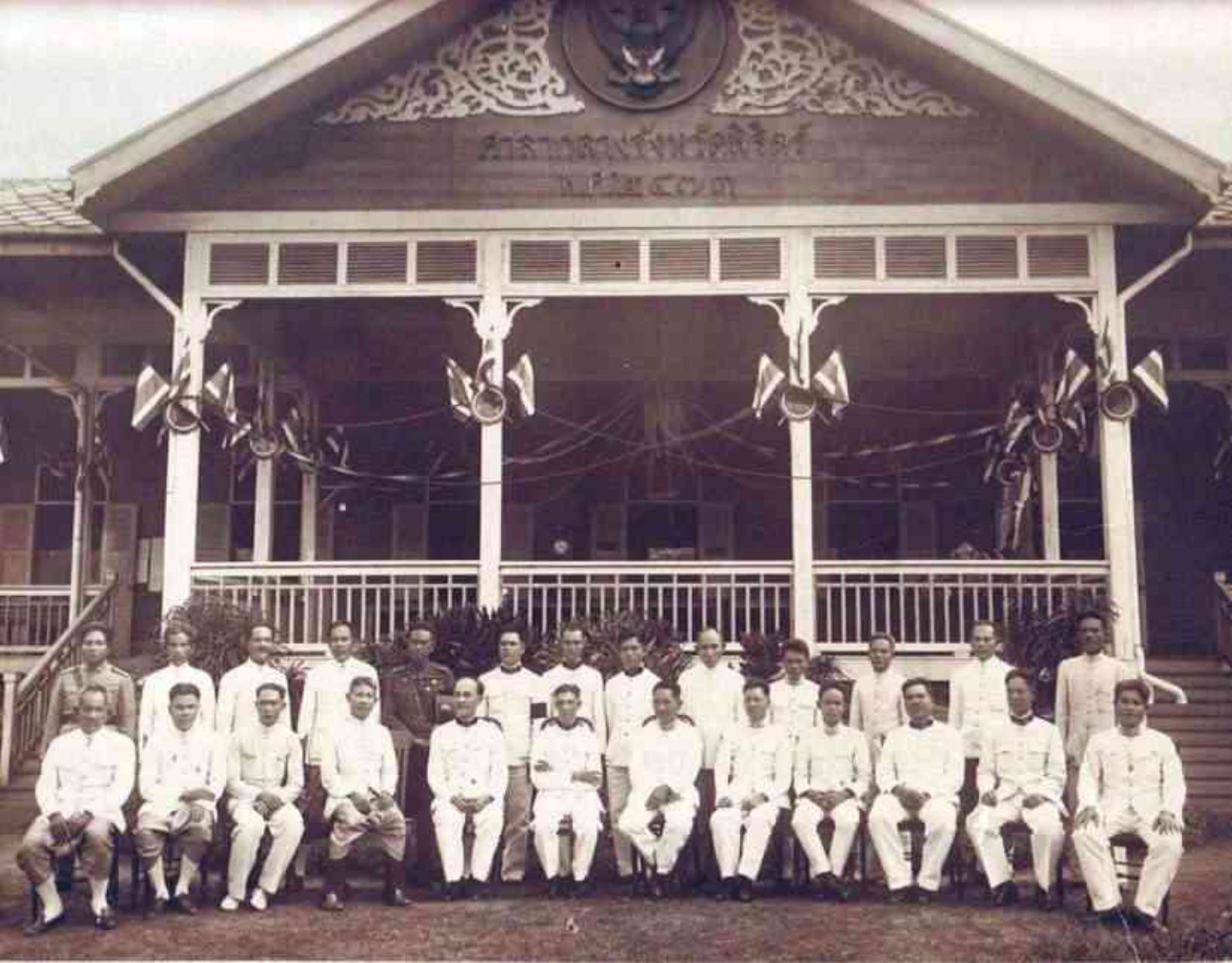

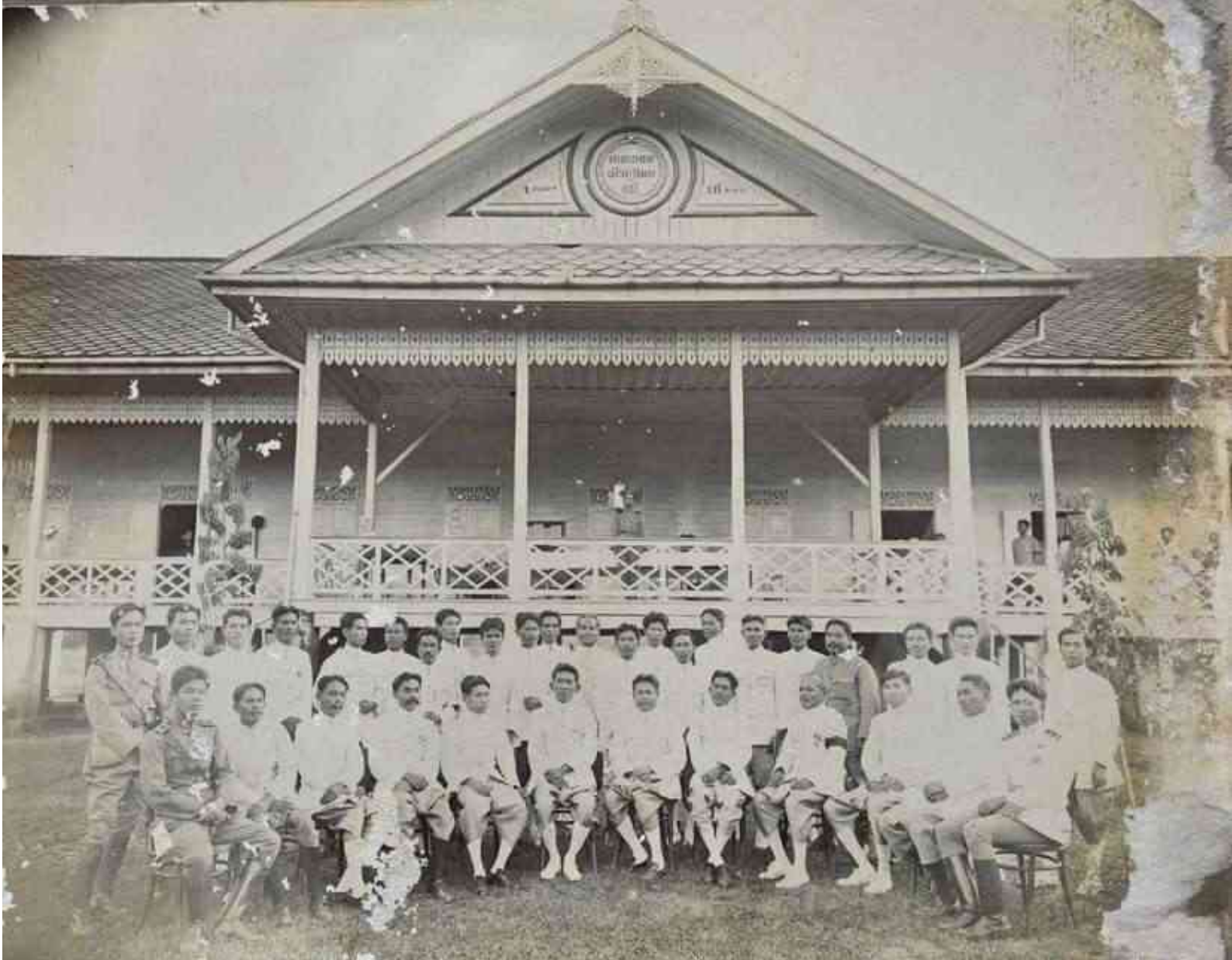
ศาลากลางจังหวัดเพชรบุรี ริมถนนราชวิถี ถ่ายในคราวพิธีฉลองรัฐธรรมนูญฉบับจำลอง พ.ศ. ๒๔๗๗ และเห็น
บุษบกทรงปราสาท ภายในตั้งรัฐธรรมนูญฉบับจำลอง ประจำจังหวัดเพชรบุรี
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

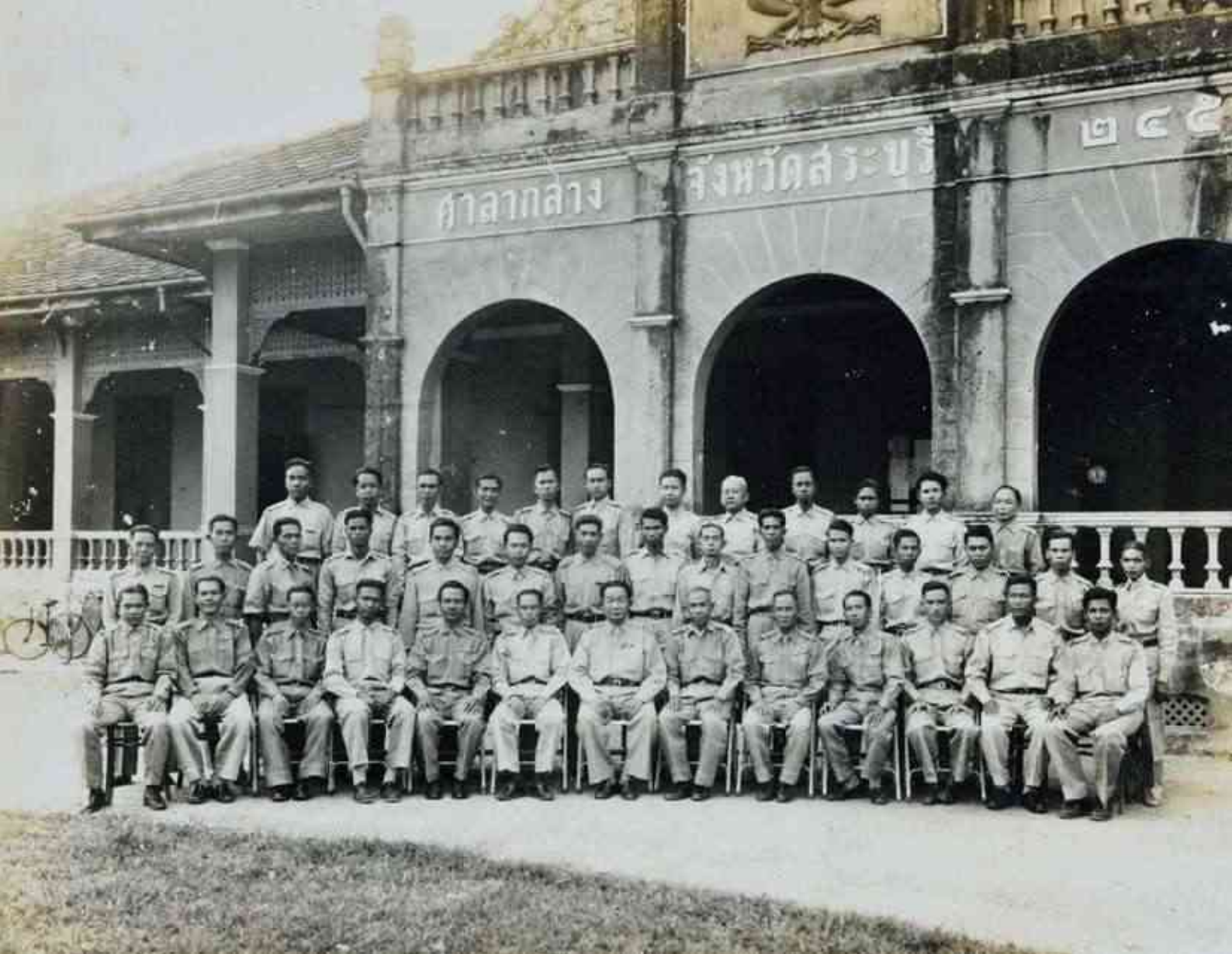
ศาลากลางจังหวัดตาก ภาพยุค ๒๔๗๐ ไม่ทราบรายละเอียด สันนิษฐานว่าเป็นพิธีฉลองรัฐธรรมนูญฉบับจำลอง ประจำจังหวัดตาก (ภาพจากนายอาชวิน โสภโณตร)

ศาลากลางจังหวัดพิจิตร ในคราวทำพิธีเปิดอาคาร มีพระชาติตระการ (หม่อมราชวงศ์จิตร คเนจร) ผู้ว่าราชการจังหวัดพิจิตร (แถวหน้าที่ ๖ จากซ้าย) ร่วมถ่ายภาพกับคณะข้าราชการภายในจังหวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดอุทัยธานี มีพระยาพิชัยสุนทร (ทองสุข บุญศรีมานนท์) ผู้ว่าราชการจังหวัดอุทัยธานี (แถวหน้าที่ ๖ จากขวา) ร่วมถ่ายภาพกับคณะข้าราชการภายในจังหวัด เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ (ภาพจากนายอภิวัฒน์ สีบสาย)

ภาพบน

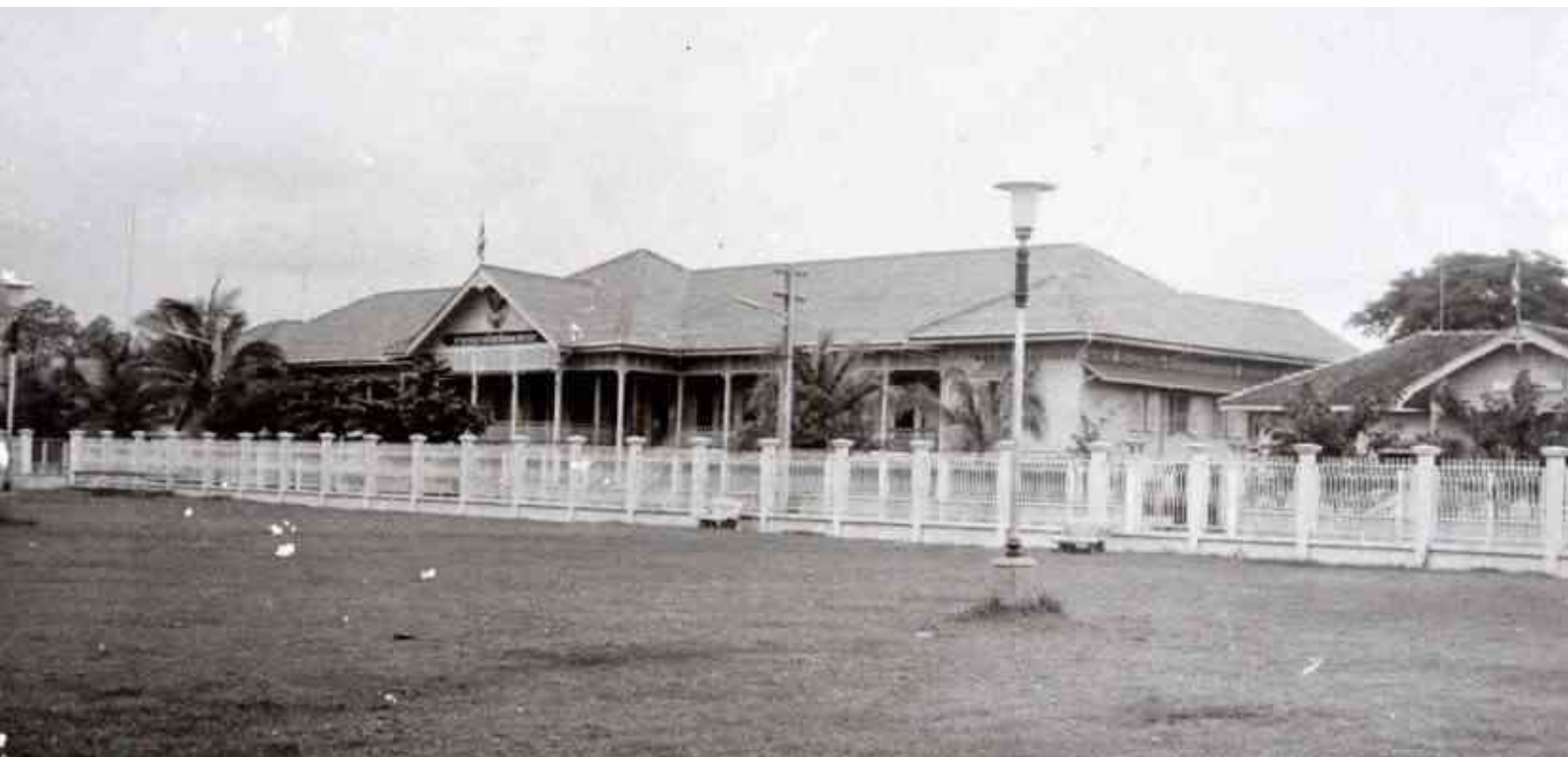
ศาลากลางจังหวัดสระบุรี
(สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕) และคณะ
ข้าราชการสรรพากรจังหวัดสระบุรี
ถ่ายเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๑
(ภาพจากนายวิเชษฐ แก้วมุกดา)

ภาพล่าง

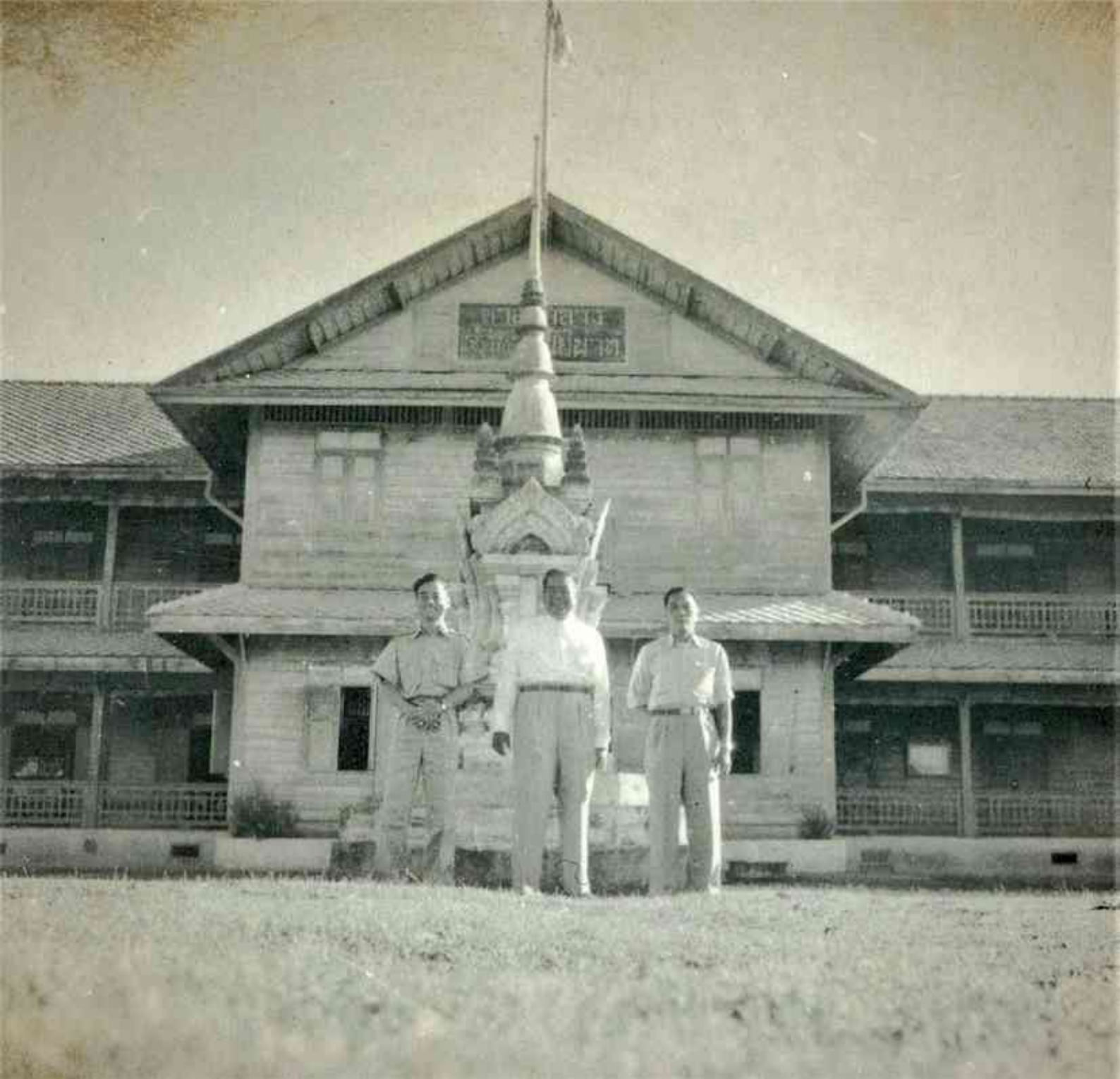
ศาลากลางจังหวัดสระบุรี
ตั้งอยู่ริมถนนพิชัยณรงค์สงคราม
ภาพยุค ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดนครนายก ตั้งอยู่เชิงสะพานไปษยานนท์ ริมน้ำนครนายก ภาพยุค ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดนครนายก (หลังแรก) ภาพยุค ๒๕๐๐
(ภาพจากนายชัชวาล บำรุงจิตร)

ศาลากลางจังหวัดชัยนาท ริมแม่น้ำเจ้าพระยา ภาพยุค ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดนครศรีธรรมราช (หลังแรก) ภาพยุค ๒๕๓๐ ตั้งอยู่ริมถนนสวรรคตวิถี เดิมเป็นศาลาว่าการมณฑลนครศรีธรรมราช จนถึง พ.ศ. ๒๕๓๖ จึงใช้เป็นศาลากลางจังหวัด สังเกตว่ามีการต่อเติมมุขด้านหน้าอาคารเพิ่มเติมจากภาพหน้า ๕๘ (ภาพจากครอบครัวเวชประดิษฐ์)

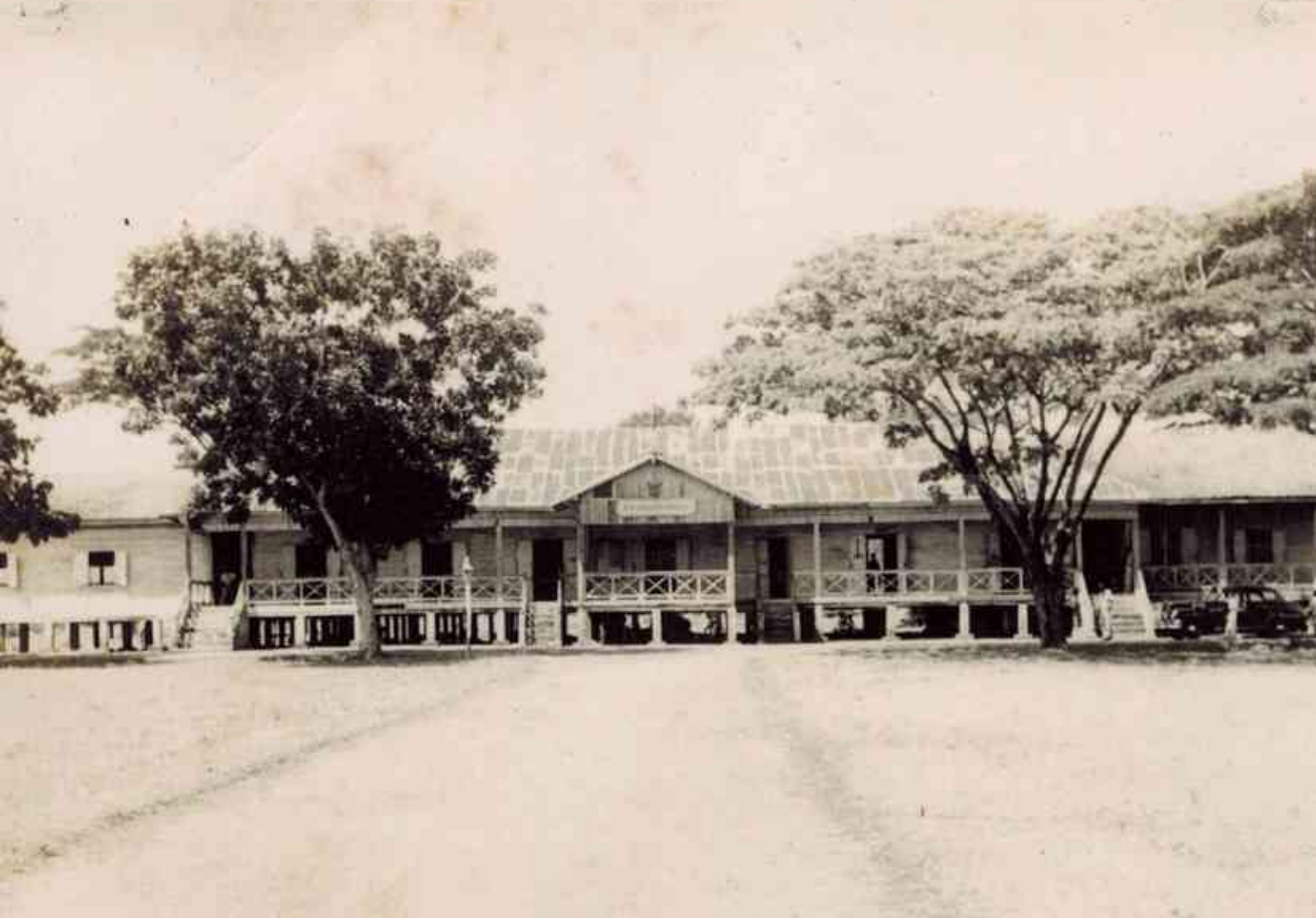

ศาลากลางจังหวัดภูเก็ต ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ ตั้งอยู่ริมถนนนริศร บริเวณเชิงเขาโต๊ะแซะ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๕๖
พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ มาทรงเปิดใช้อาคารเมื่อวันที่ ๒๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๐ ใช้งานจนถึง พ.ศ. ๒๕๕๗
จึงยุติการใช้งานอาคารเพื่อสร้างศาลากลางหลังใหม่
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ศาลากลางจังหวัดพังงา ภายยุค ๒๔๙๐ ตั้งอยู่ริมถนนเพชรเกษม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๓
ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดพังงา
(ภาพจากพันโท ฉุย จิตรนุสนธ์)

ศาลากลางจังหวัดพัทลุง ภาพยุค ๒๔๙๐ ตั้งอยู่ริมถนนราเมศวร์ ต่อมารื้อออกเพื่อสร้างศาลากลางจังหวัดพัทลุงหลังใหม่
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดยะลา (หลังแรก) ภาพยุค ๒๔๙๐ ตั้งอยู่บริเวณแยกถนนเอกราช ใช้งานจนถึง พ.ศ. ๒๕๘๔ เกิดเหตุน้ำท่วมหนักจนต้องยุติการใช้งาน แล้วจึงย้ายที่ตั้งศาลากลางไปยังบริเวณวงเวียนเมืองยะลาในปัจจุบัน (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ศาลากลางจังหวัดยะลา (หลังที่ ๒) ภาพยุค ๒๔๙๐ เป็นที่ทำการชั่วคราวในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ระหว่างรอการ
ก่อสร้างศาลากลางหลังใหม่บริเวณวงเวียนเมืองยะลา
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดยะลา (หลังที่ ๓) ภาพยุค ๒๕๐๐
ตั้งอยู่บริเวณวงเวียนเมืองยะลา ถนนสุขยางค์
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ศาลากลางจังหวัดระยอง ตั้งอยู่ริมถนนตากสินมหาราช ในคราวน้ำท่วมเมื่อวันที่ ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๓
(ภาพจากนางสุวรรณณี จรุงวงศ์เสถียร)

ทำนันทบุรี ริมแม่น้ำเจ้าพระยา แลเห็นศาลากลางจังหวัดนนทบุรีหลังเก่า ภาพยุค ๒๕๑๐
(ภาพจากวัดราษฎร์นิยม พระวินัยโสภณ (เสถียร) เจ้าคณะจังหวัดนนทบุรี ธรรมยุต เอื้อเฟื้อภาพ)

โรงเรียนนายอำเภอ (วิทยาลัยการปกครอง) ภาพถ่ายอาคารเมื่อแล้วเสร็จราว พ.ศ. ๒๕๑๐ ตั้งอยู่ริมถนนรังสิต - นครนายก (คลอง ๖) อำเภอธัญบุรี จังหวัดปทุมธานี (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรสารทูล)

รถโดยสารของโรงเรียนนายอำเภอ กรมการปกครอง ซึ่งบรรทุกผู้เข้ารับการอบรมจากกรุงเทพฯ ไปบ้านน้ำก่ำ อำเภอธาดูพนม จังหวัดนครพนม ภาพยุค ๒๕๑๐ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

๓ 3

ภารกิจและหน้าที่ของกระทรวงมหาดไทย

“...ข้าราชการของเราที่จะหาให้มีความรู้และสติปัญญาพอแก่หน้าที่ก็ยากอยู่ชั้นหนึ่งแล้ว แต่ถึงว่าได้คนที่มีความรู้และสติปัญญาพอ เช่น พระยาบรมบาท แต่ขาดความรู้ความจริงในราชการไป ก็หย่อนกำลังกว่าเขา ให้คิดและเห็นใจข้าราชการซึ่งรับราชการอยู่ในที่ไกลและในที่สำคัญเช่นนี้ ถ้าไม่จัดการให้ได้ทราบความจริง ซึ่งจะประกอบการทำงานโต้ตอบแก่คนต่างประเทศอยู่แล้ว ถึงจะหาคนดีประจำราชการได้ทุกตำแหน่ง คงยังไม่สิ้นความลำบาก ขอให้พิจารณาดูในเรื่องนี้ตามความรู้สึกในใจของฉันให้จงมาก”

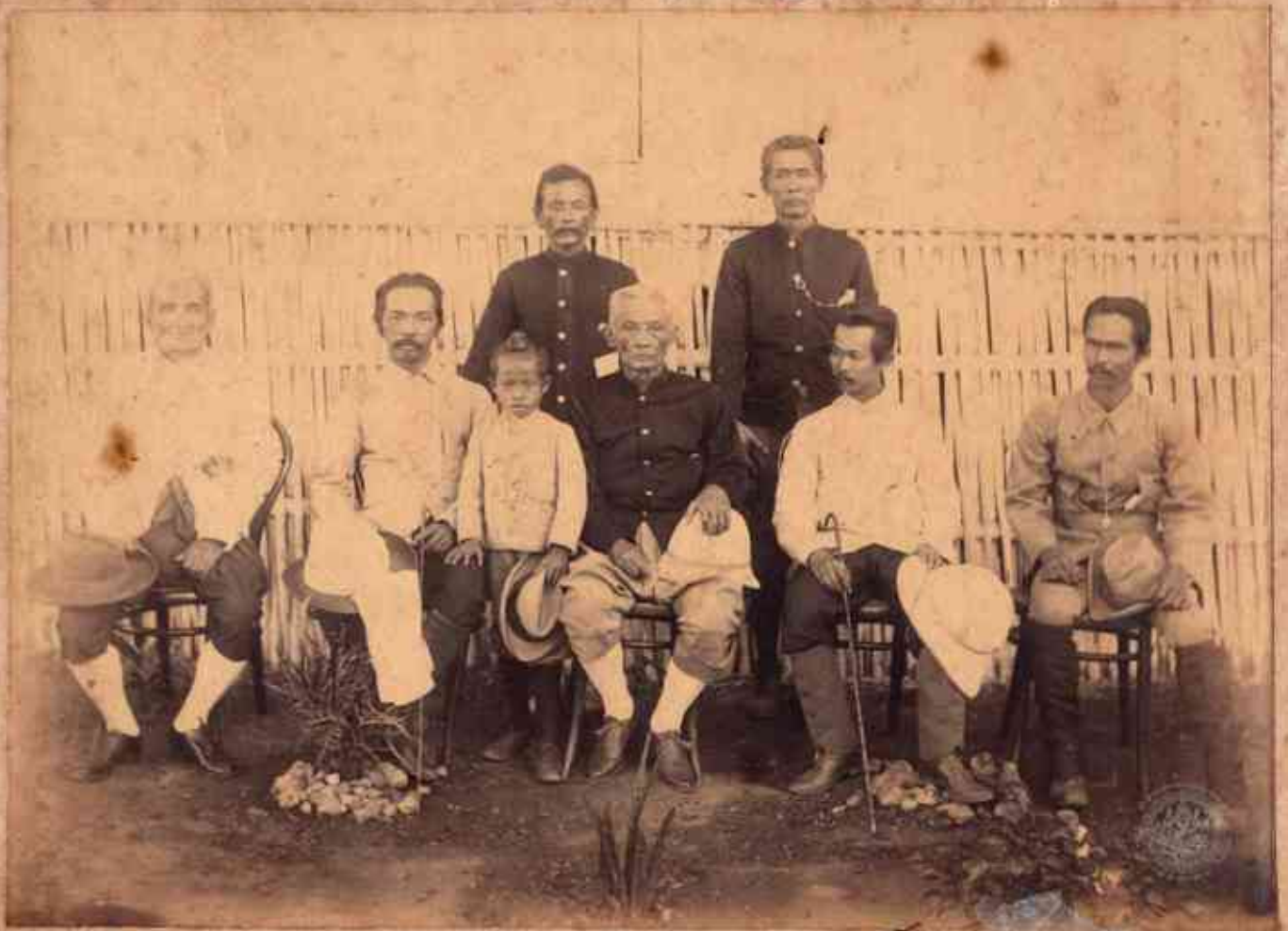
พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงมีถึงกรมหลวงดำรงราชานุภาพ ลงวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๖

ที่มา : พระราชหัตถเลขารัชกาลที่ ๕ ที่เกี่ยวกับภารกิจของกระทรวงมหาดไทย เล่มที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๑๓ หน้าที่ ๒๑๐

การตรวจราชการท้องที่

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ

เจ้าสุรสีห์
กรมต่ง
หม่อมเจ้าทรงวุฒิภาพ
เจ้าหลวงหนาน
พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี
พระองค์วิจิตร
พระยาสุนทรบุรี

เสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ ที่เมืองหนาน พ.ศ. ๒๔๔๑

จากซ้าย แถวหนึ่ง ๑. เจ้าอุปราชเก่า ๒. สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ๓. หม่อมเจ้าทรงวุฒิภาพ ดิศกุล

๔. เจ้าหลวงหนาน ๕. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงปราจิณกิติบดี ๖. พระยาสุนทรบุรี

จากซ้าย แถวยืน ๑. เจ้าราชวงศ์ เมืองหนาน ๒. เจ้าอุปราช เมืองหนาน

(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

นายบ้านสูงอากาศามเมือง

หลวงศิริสมบัติ กุศลพร หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด
หลวงศิริสมบัติ กุศลพร หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด
หลวงศิริสมบัติ กุศลพร หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด หงษ์พืด

หลวงศิริสมบัติ (เขย - แถวที่นั่งที่ ๓ จากขวา) ผู้ว่าราชการเมืองพังงา (ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๔๖)
และคณะข้าราชการระดับสูงเมืองพังงา
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร พ.ศ. ๒๔๔๙
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

สมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ
ทรงฉายบนประภาคารที่เกาะปราบ จังหวัดสุราษฎร์ธานี
เมื่อคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลปักษ์ใต้
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพหน้าขวา

ขบวนช้างสมเด็จพระยาตำรงราชานุภาพ
เมื่อคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร พ.ศ. ๒๔๔๙
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

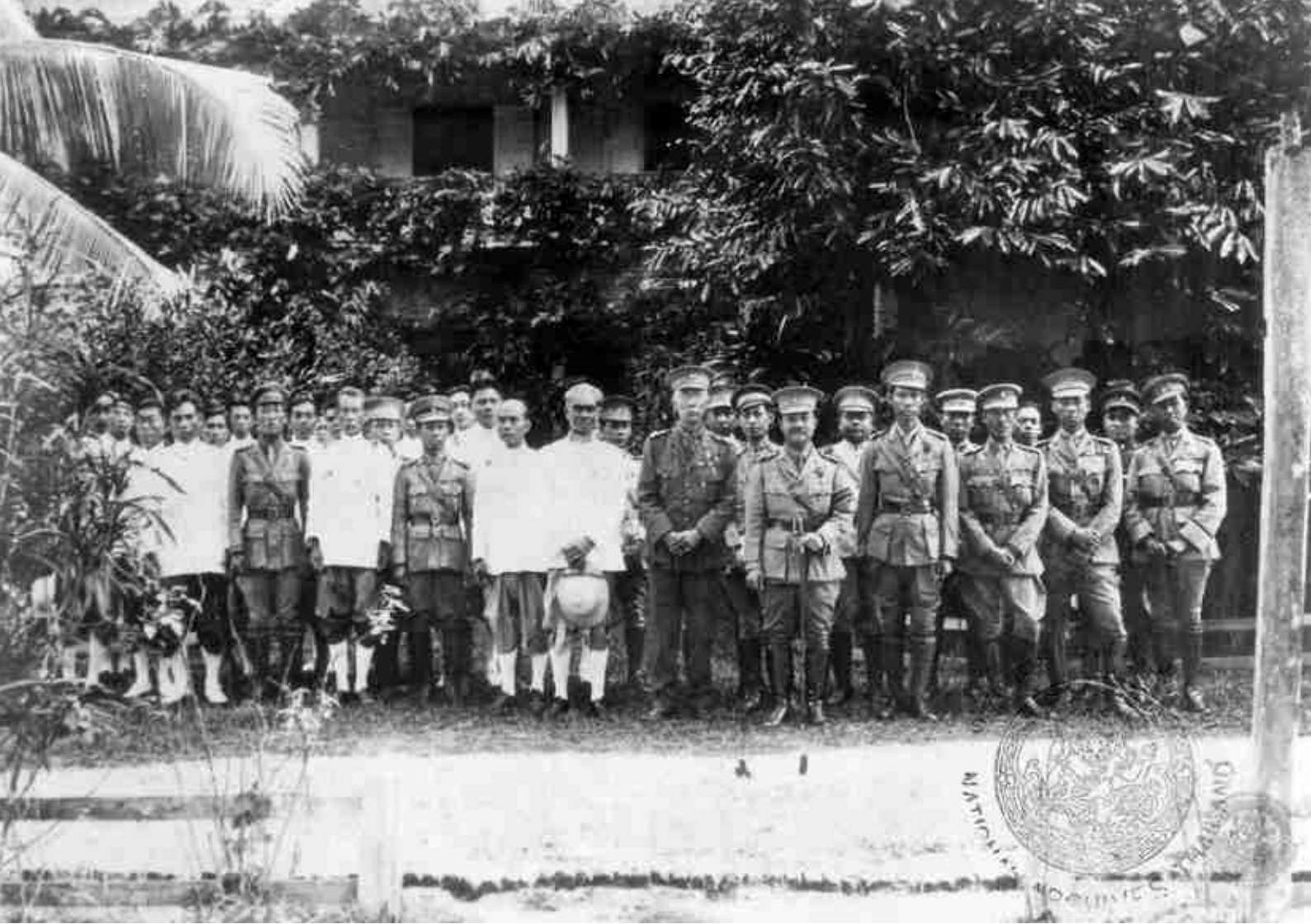
สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการ ณ ศาลากลางจังหวัดน่าน (คุ้มเจ้าหลวงเมืองน่าน) ในคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพบนและล่าง

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย เสด็จตรวจราชการ ณ ที่ว่าการอำเภอ
บุญยืน จังหวัดน่าน ในคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

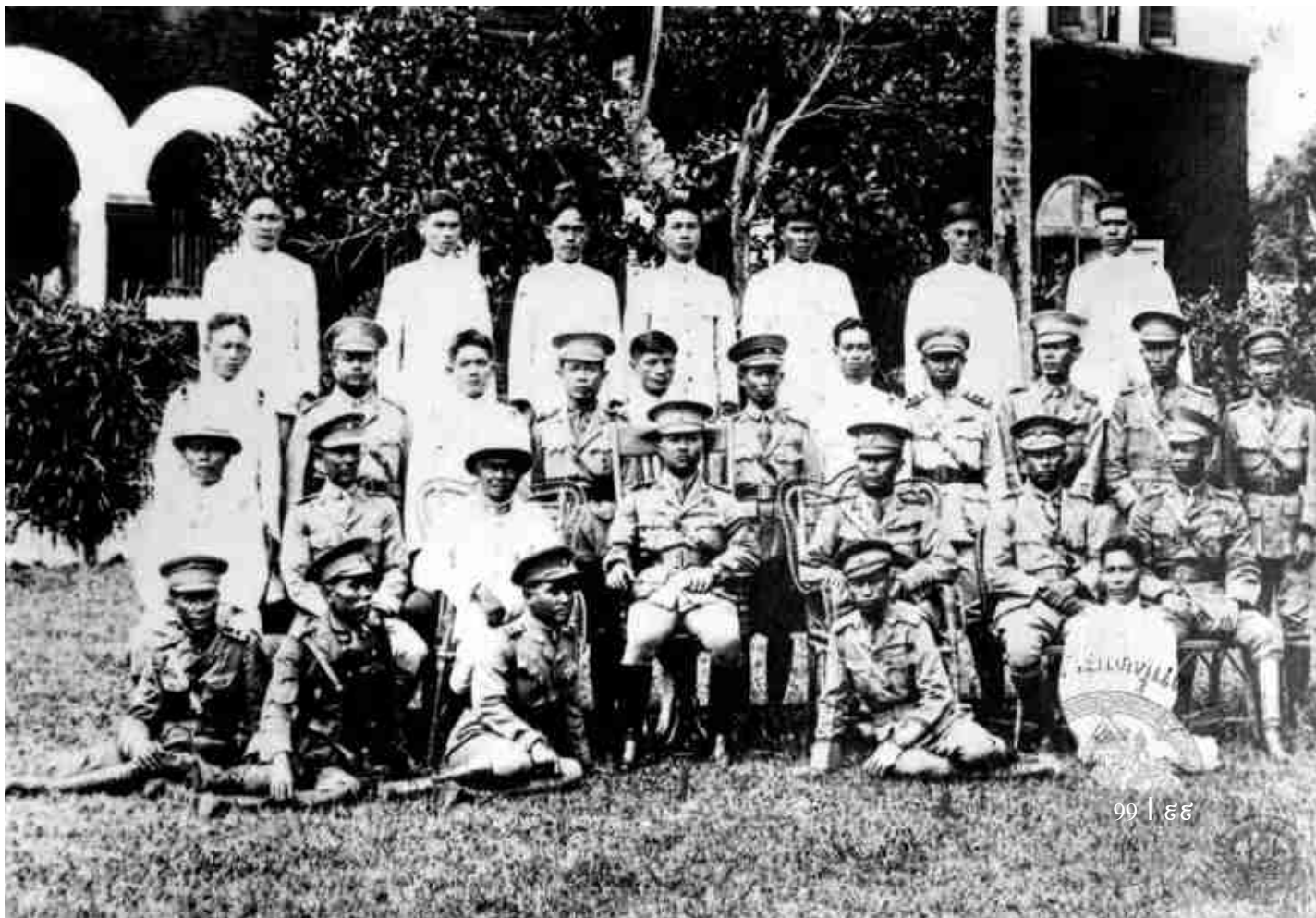

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ประทับยืนฉายพระรูปร่วมกับคณะข้าราชการฝ่ายปกครอง และฝ่ายทหาร ณ ศาลากลางจังหวัดน่าน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ประทับยืนฉายพระรูปร่วมกับคณะข้าราชการฝ่ายปกครอง และฝ่ายทหาร ในคราวเสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ ณ ศาลากลางจังหวัดลำปาง (ภาพบน) และศาลากลางจังหวัดเชียงราย (ภาพล่าง) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๔ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย เข้าสักการะสถูปดอนเจดีย์ ในคราวเดินทางมาตรวจราชการที่ตำบลดอนเจดีย์ (ต่อมาคืออำเภอดอนเจดีย์) อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย พุดคุยกับชาวบ้านตำบลดอนเจดีย์
ในคราวเดินทางมาตรวจราชการที่ตำบลดอนเจดีย์ (ต่อมา
คืออำเภอดอนเจดีย์) อำเภอศรีประจันต์ จังหวัดสุพรรณบุรี
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

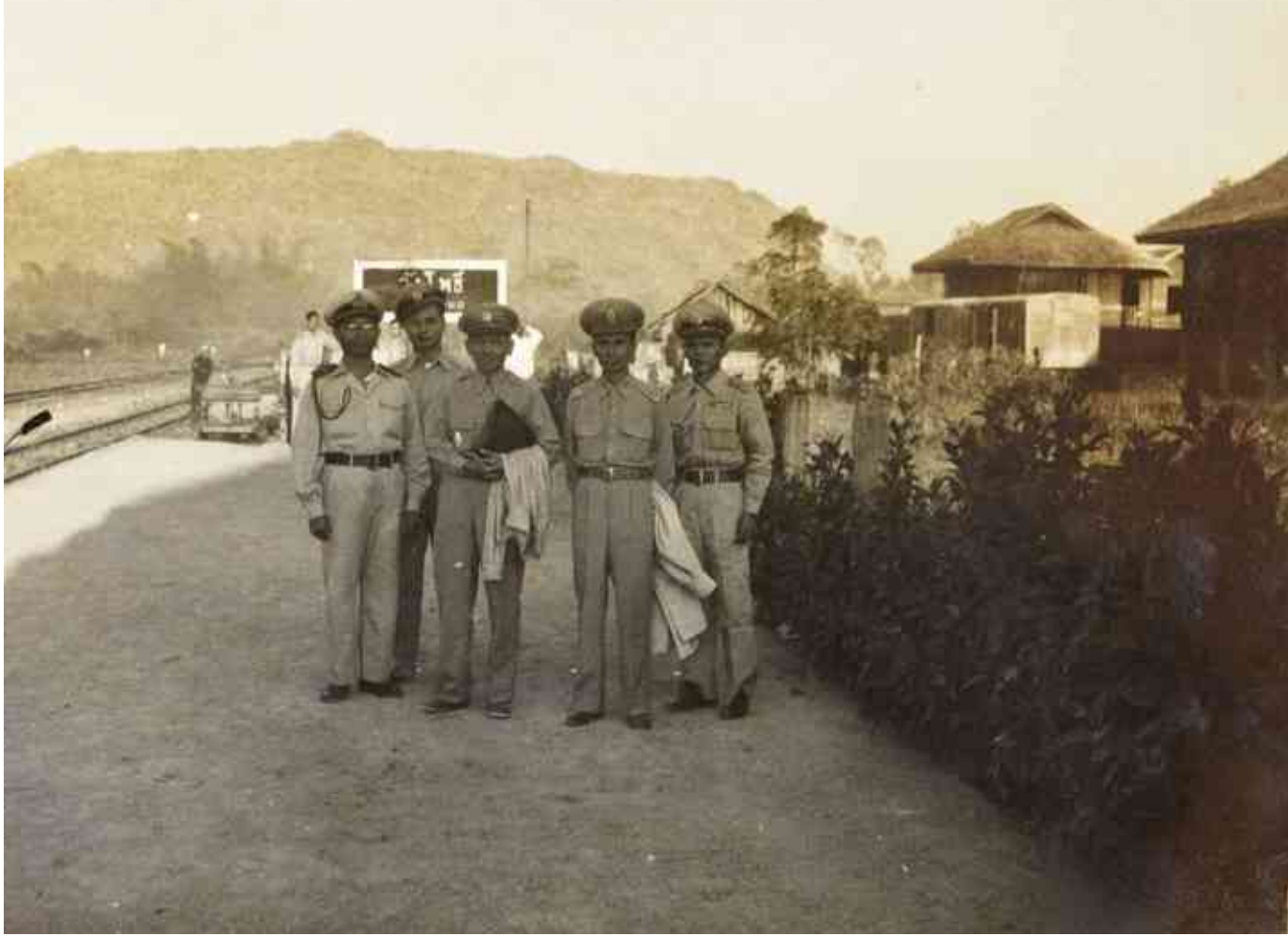

พลเอก เดช เดชประดิยุทธ์

พลเอก เดช เดชประดิยุทธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการ
กระทรวงมหาดไทย และคณะผู้ติดตาม
โดยสารขบวนรถไฟมายังพื้นที่จังหวัดกาญจนบุรี
เพื่อตรวจพื้นที่สัมปทานเหมืองปิโตรลียม
ในอำเภอทองผาภูมิ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕
(ภาพจากครอบครัวเดชประดิยุทธ์)

คณะผู้ติดตาม (ภาพบน) และขบวนเรือ (ภาพล่าง) ของพลเอก เดช เดชประดิษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย เดินทางในแม่น้ำแควน้อยไปยังอำเภอทองผาภูมิ เพื่อสำรวจพื้นที่เหมืองปิโตรลียม บริเวณชายแดนไทย-เมียนมา จังหวัดกาญจนบุรี (ภาพจากครอบครัวเดชประดิษฐ์)

บรรยากาศการเดินทางโดยเรือในแม่น้ำแควน้อยของคณะพลเอก เดช เดชประดิษฐ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ระหว่างอำเภอไทรโยคไปยังอำเภอลำปาง (ภาพจากครอบครัวเดชประดิษฐ์)

คนสวมหมวกขวา พระยารามราชภักดี (หม่อมหลวงสวัสดิ์ อิศรางกูร) ปลัดกระทรวงมหาดไทย

คณะข้าราชการอำเภอทองผาภูมิกำลังต้อนรับพลเอก เดช เดชประดิยุทธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ก่อนจะเดินทางขึ้นบกต่อไปยังเมืองปิล็อก

พลเอก เดช เดชประดิยุทธ์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย และคณะเดินทางกำลังสำรวจแร่ที่เหมืองปิล็อก อำเภอทองผาภูมิ จังหวัดกาญจนบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๕ (ภาพจากครอบครัวเดชประดิยุทธ์)

นายถวิล สุนทรศารทูล อธิบดีกรมที่ดิน (ตำแหน่งในขณะนั้น) ถ่ายรูปร่วมกับคณะข้าราชการท้องถิ่น เมื่อคราวเดินทางมาตรวจราชการในพื้นที่จังหวัดระยอง ราว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐ (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

นายถวิล สุนทรศารทูล
อธิบดีกรมที่ดิน
(ตำแหน่งในขณะนั้น)
เดินทางมาตรวจราชการ
ในพื้นที่จังหวัดระยอง
ราว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐
(ภาพจากบุตรและธิดาของ
นายถวิล สุนทรศารทูล)

นายถวิล สุนทรศารทูล อธิบดีกรมที่ดิน (ตำแหน่งในขณะนั้น) ถ่ายรูปร่วมกับคณะข้าราชการสำนักงานที่ดินจังหวัดระยอง เมื่อคราวเดินทางมาตรวจราชการในพื้นที่จังหวัดระยอง ราว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐ (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

นายถวิล สุนทรศารทูล อธิบดีกรมที่ดิน ขณะลงพื้นที่พบปะชาวบ้าน ในคราวเดินทางมาตรวจราชการในพื้นที่จังหวัดระยอง เมื่อราว พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๐ (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

นายชูสง่า ฤทธิประศาสน์ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงรายปฏิบัติหน้าที่
ในการนำบัดทุกข์บำรุงสุขแก่ประชาชน ภาพยุค ๒๕๐๐
(ภาพจากนายเชิดวิทย์ ฤทธิประศาสน์)

นายชำนาญ ยุวบูรณ์ อธิบดีกรมการปกครอง
ถ่ายรูปร่วมกับคณะข้าราชการฝ่ายปกครองอำเภอบ้านไร่
จังหวัดอุทัยธานี เมื่อคราวเดินทางมาตรวจราชการ
วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๐๖
(ภาพจากนายชำนาญ ยุวบูรณ์)

การขุดบึงพลาญชัย เมืองร้อยเอ็ด ด้านถนนสุริยเดชบำรุง เมื่อแรกขุด พ.ศ. ๒๔๖๙
โดยพระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ดในขณะนั้น
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพบนและล่าง
บึงพลาญชัย กลางเมืองร้อยเอ็ด ขุดโดยใช้แรงงานคน
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

บึงพลาญชัย
เมื่อแรกขุด ด้านหน้าวัดบึงพลาญชัย

บึงพลาญชัย หน้าวัดกลางมิ่งเมือง ถ่ายจาก
บนเกาะกลางบึง

เกาะกลางบึงพลาญชัย
เมื่อแรกขุดทำเป็นเนินดิน

เดินขบวนเรียกร้องขอคืนดินแดน จังหวัดลำพูน

คณะยุวชนทหารและนักเรียนในตัวเมืองลำพูน เดินขบวนเรียกร้องขอคืนดินแดนในอินโดจีนจากฝรั่งเศส บริเวณสนามหน้า
ศาลากลางจังหวัดลำพูน เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญาภู่)

การเดินทางของคณะนักเรียนจังหวัดลำพูนเพื่อเรียกร้องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ขณะเดินทางถนนอินทโยนยศ และเห็นวิหารพระอัฐารส วัดพระธาตุทริภุญชัย (ภาพบน) และหลังคารวิหารวัดช้างสี (ภาพล่าง) เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓ (ภาพจากนายนเรนทร์ ปัญญาภู)

การเดินทางของคณะยุวชนทหารเพื่อเรียกร่องดินแดนคืนจากฝรั่งเศส ขณะผ่านวัดพระธาตุทริภุญชัย มุ่งหน้าไปยังสนามหน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๓
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญา)

ภาพบน

คณะนักเรียนจังหวัดลำพูนที่มาร่วม
เดินขบวนแห่ในงานฉลองรัฐธรรมนูญ
ณ สนามหน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน
ราว พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญาภู)

ภาพล่าง

คณะนักเรียนหญิงของโรงเรียนวัดสัน
ตันธง ในตัวเมืองลำพูน มาร่วมเดิน
ขบวนแห่รัฐธรรมนูญฉบับจำลอง ประจำ
จังหวัดลำพูนราว พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญาภู)

เจ้าจักรคำขจรศักดิ์ ณ ลำพูน (ซ้าย)
เจ้าหลวงนครลำพูน และข้าหลวง
ประจำจังหวัดลำพูน (ขวา) ยืนรับ
การแสดงความเคารพจากคณะ
นักเรียนที่มาร่วมเดินขบวนแห่ใน
งานฉลองรัฐธรรมนูญ ราว พ.ศ.
๒๔๗๗ - ๒๔๗๘
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญาภู)

คณะนักเรียนที่มาร่วมเดินขบวน
แห่ฉลองรัฐธรรมนูญ ณ สนาม
หน้าศาลากลางจังหวัดลำพูน
ราว พ.ศ. ๒๔๗๗ - ๒๔๗๘
(ภาพจากนายเรนทร์ ปัญญาภู)

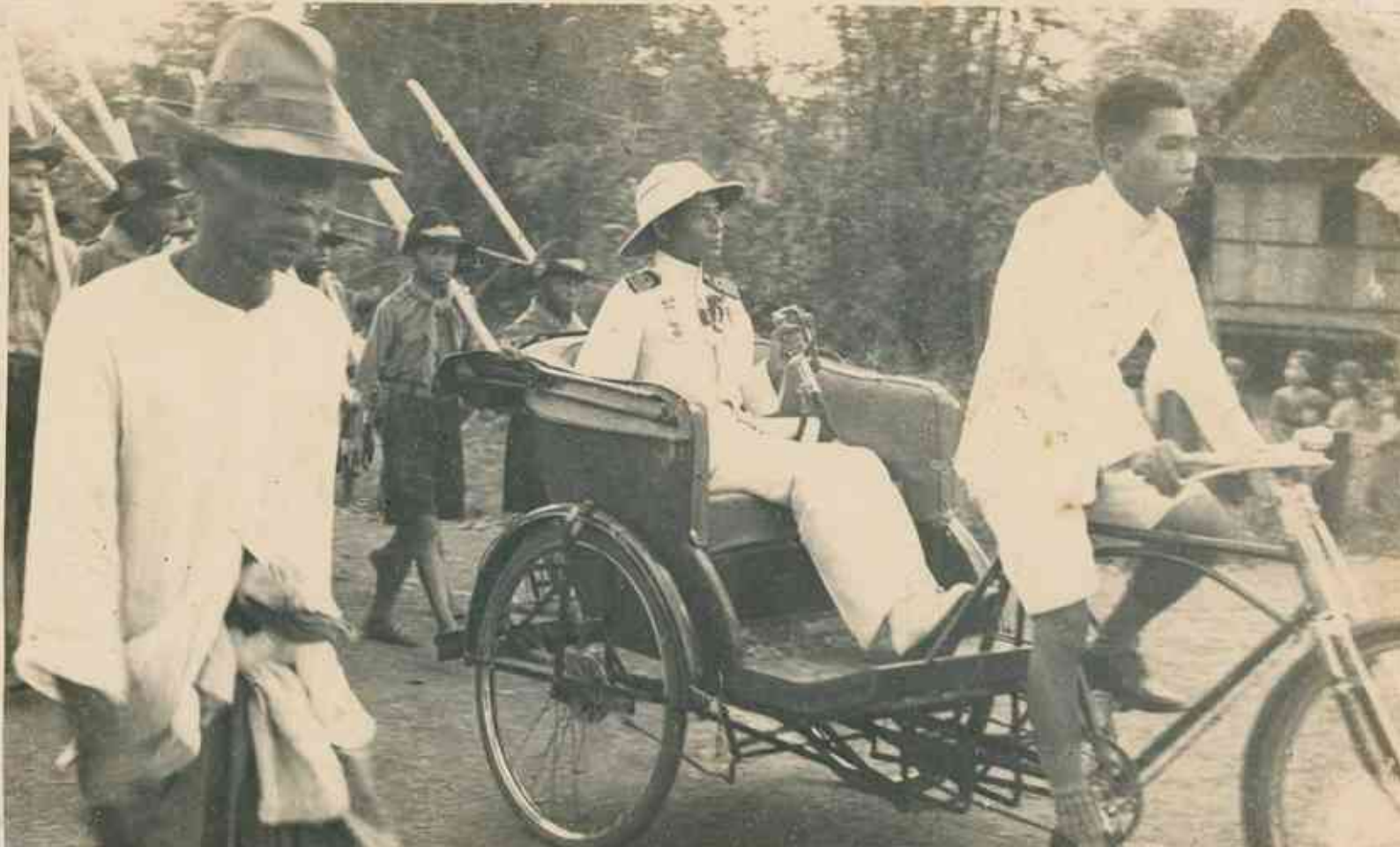
คณะนักเรียนหญิงของโรงเรียนสตรี
ลำพูน (ปัจจุบันคือโรงเรียนส่วนบุญ
โญปถัมภ์) มาร่วมเดินขบวนแห่ใน
งานฉลองรัฐธรรมนูญ รวว พ.ศ.
๒๕๗๗ - ๒๕๗๘
(ภาพจากนายนเรนทร์ ปัญญาภู)

งานพิธีฉลองรัฐธรรมนูญ จังหวัดตราด

การฉลองรัฐธรรมนูญจำลอง ประจำจังหวัดตราด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ มีนายกิมทะ นรินทร์พานิช ส.ส.ตราด เป็นผู้เชิญรัฐธรรมนูญจำลอง ตามด้วย นาวาโท พระประยูทธชลธิ์ (ประยูทธชลธิ์ วีราสา) ข้าหลวงประจำจังหวัดตราด (ภาพจากนายอรรษิษฐ์ สัมพันธ์รัตน์)

นาวาโท พระประยูรชลธิ์ (ประยูรชลธิ์ วีระสา) ขี่หลวงประจำจังหวัดตราด นั่งสามล้อตามขบวนแห่รัฐธรรมนูญจำลอง
พ.ศ. ๒๔๗๙
(ภาพจากนายอรรษิษฐ์ สัมพันธ์รัตน์)

แท่นบูชาพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว
ตั้งอยู่ภายในศาลากลางจังหวัดตาก
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

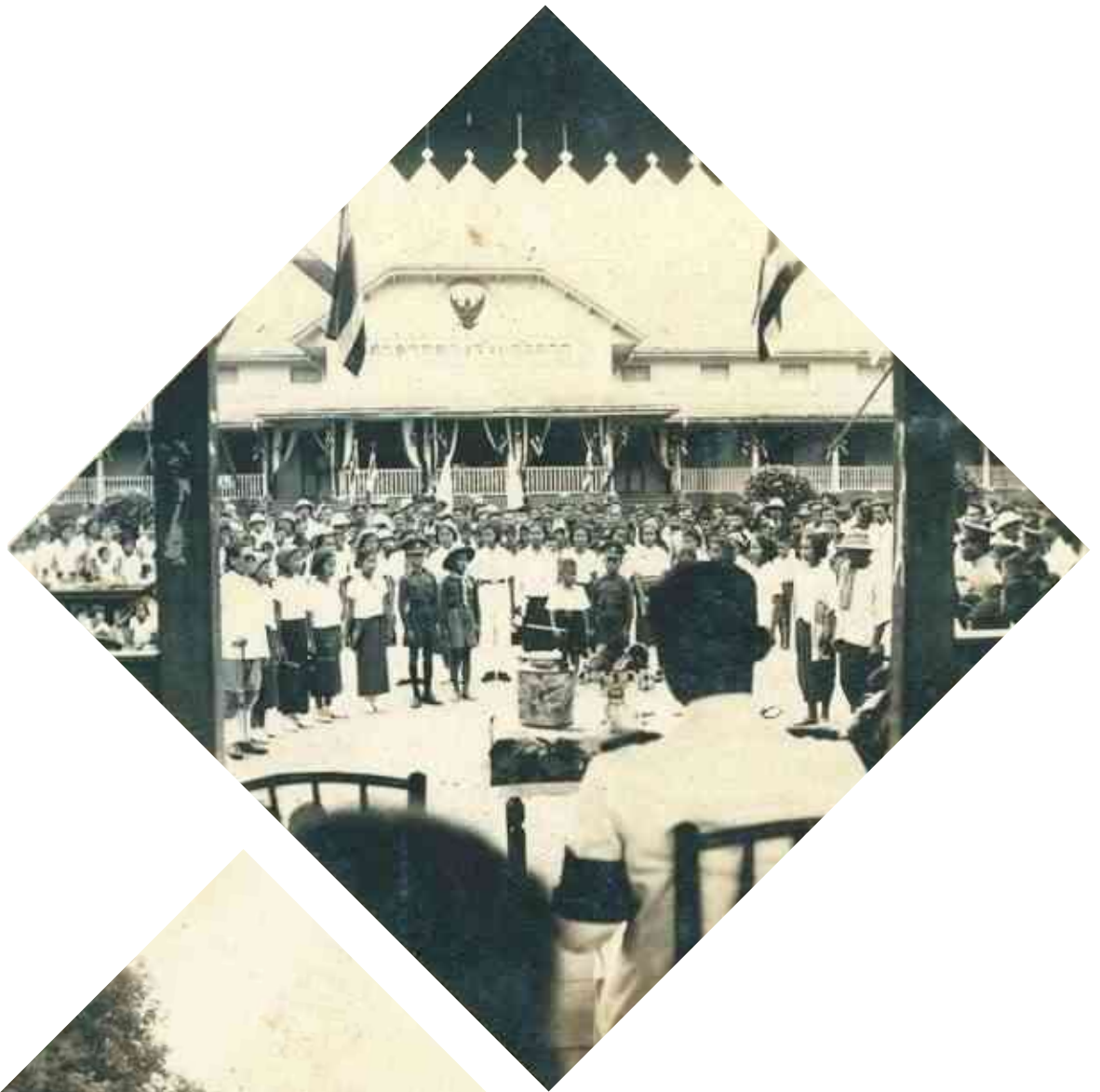

ขบวนรถแห่ในงานฉลองรัฐธรรมนูญของจังหวัดตาก ราว พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

บรรยากาศงานฉลองรัฐธรรมนูญของจังหวัดตาก มีคณะนักเรียนมาร่วมทำกิจกรรมต่างๆ ที่สนามหน้าศาลากลางจังหวัดตาก
ราว พ.ศ. ๒๔๗๘ - ๒๔๘๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

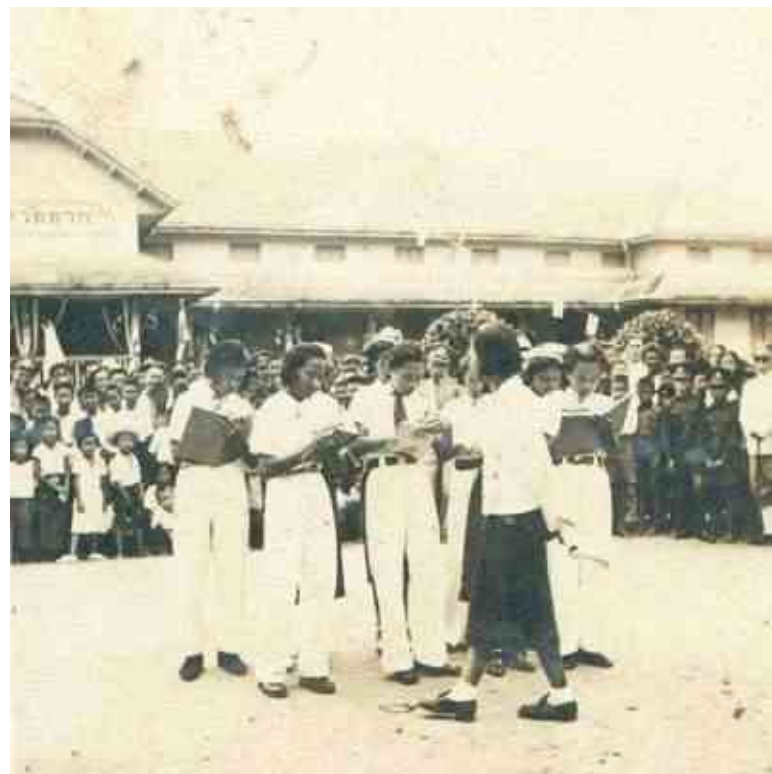

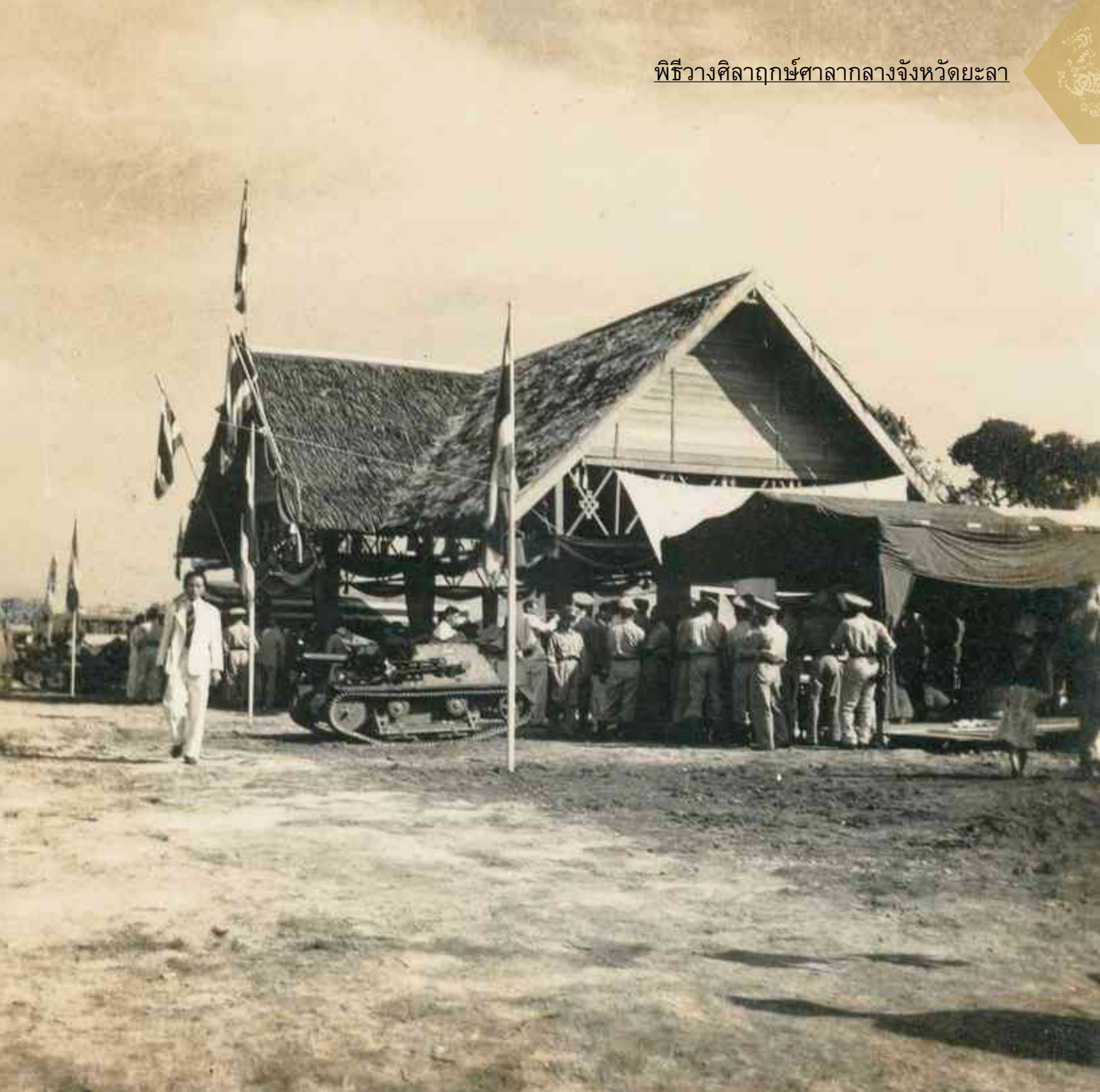
ภาพบน

คณะนักเรียนมาออกร้านในงานฉลอง
รัฐธรรมนูญของจังหวัดตาก ราว พ.ศ.
๒๔๗๘ - ๒๔๘๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพล่าง

การแสดงของนักเรียนในงานฉลอง
รัฐธรรมนูญของจังหวัดตาก ราว พ.ศ.
๒๔๗๘ - ๒๔๘๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พลับพลาพิธีในงานวางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัดยะลา บริเวณวงเวียนเมืองยะลา ราว พ.ศ. ๒๔๙๐
(ภาพจากศาสตราจารย์กัณฑ์ พูนพิพัฒน์)

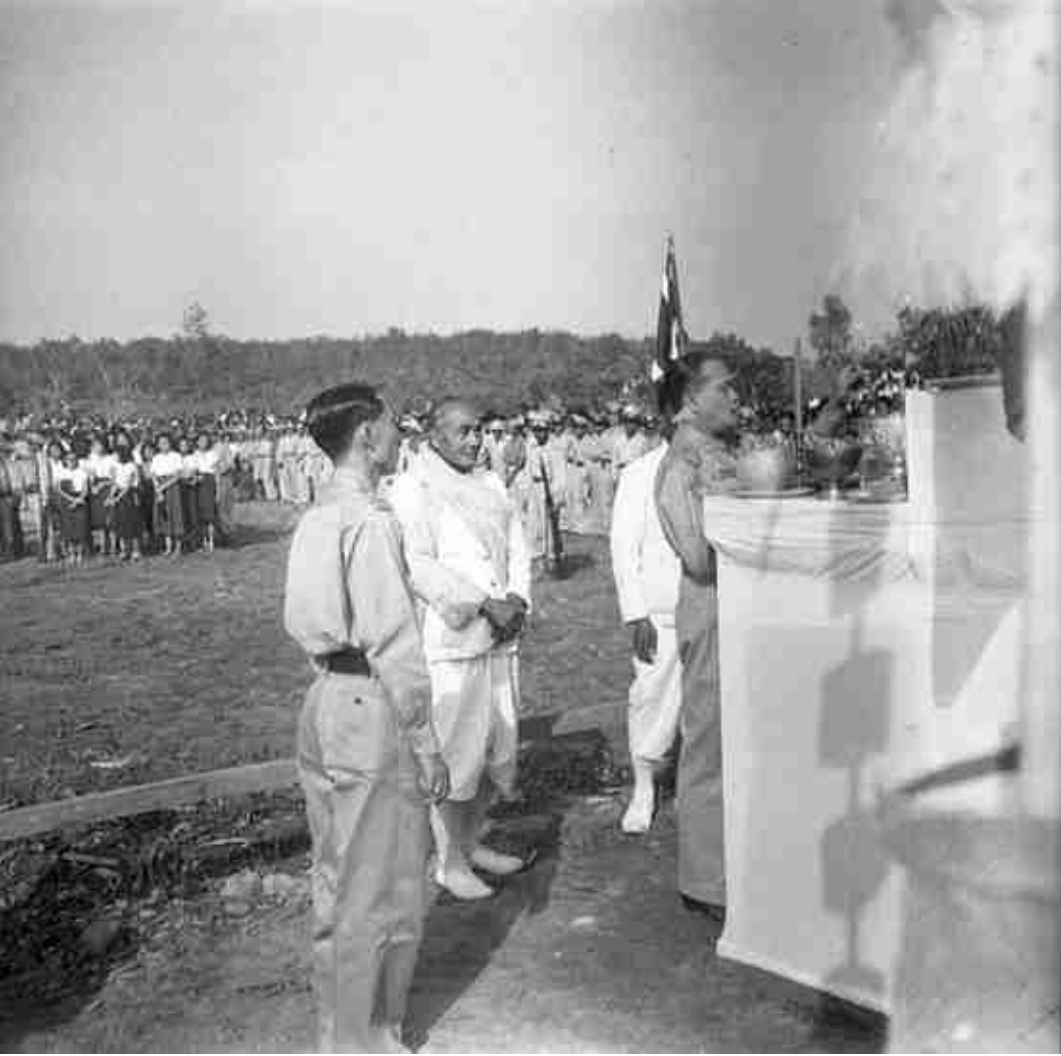

นายประเสริฐ กาญจนดุล ผู้ว่าราชการจังหวัดยะลา ขณะกล่าวรายงานต่อพลเอก มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย
ในคราวมาเป็นประธานวางศิลาฤกษ์ก่อสร้างอาคารศาลากลางจังหวัดยะลา ราว พ.ศ. ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

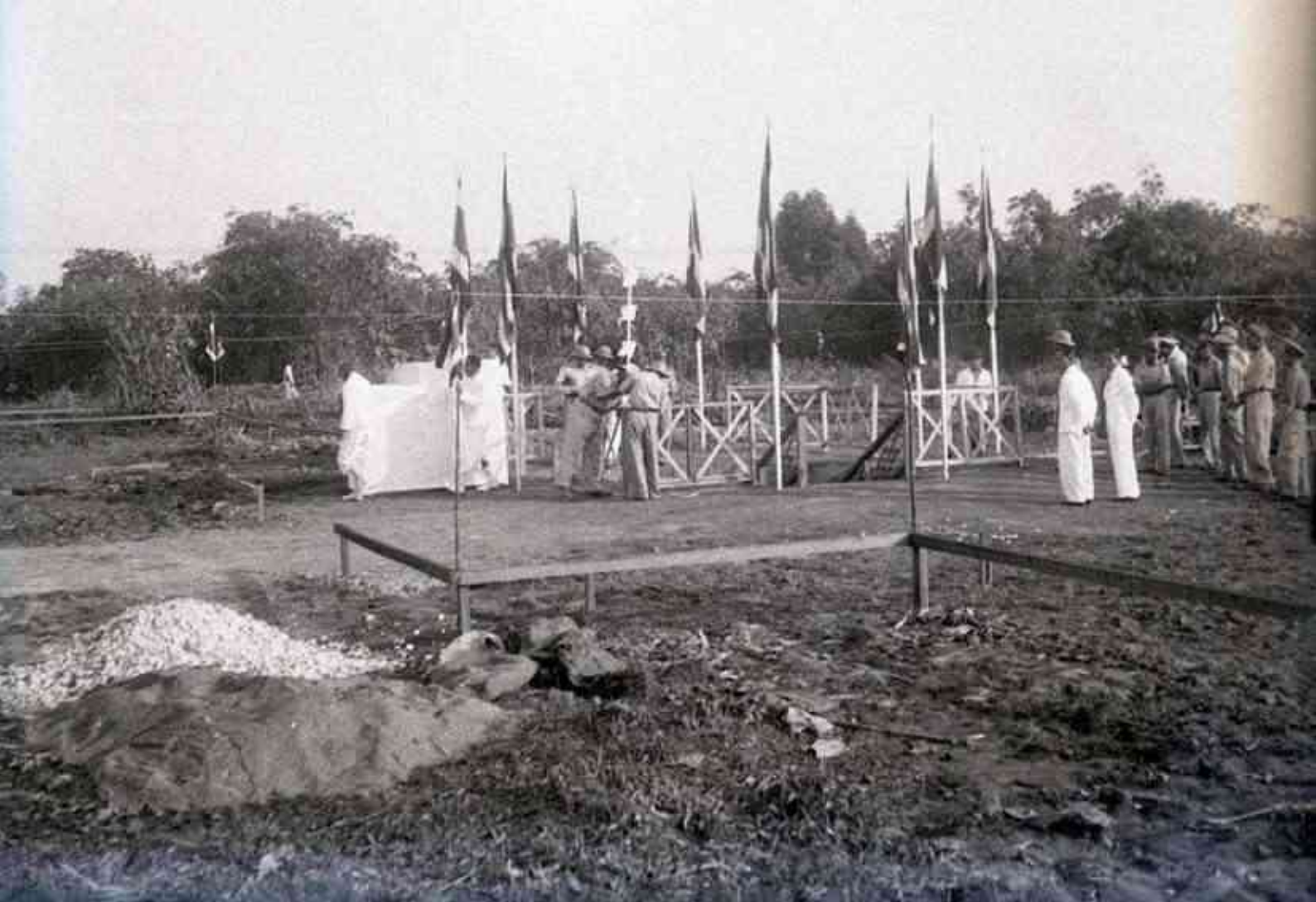
ผู้นำชาวมุสลิมในจังหวัดยะลา (ภาพบน) คณะข้าราชการ (ภาพล่าง) ที่มาร่วมพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัดยะลา ราว พ.ศ. ๒๔๙๐ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพหน้าซ้ายและขวา
บรรยากาศในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัดยะลา บริเวณวงเวียนเมืองยะลา ราว พ.ศ. ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพหน้าซ้ายและขวา

บรรยากาศในพิธีวางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัดยะลา บริเวณวงเวียนเมืองยะลา ราว พ.ศ. ๒๔๙๐
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

คณะข้าราชการ (ภาพล่าง) และ
ผู้นำศาสนาอิสลาม (ภาพบน) ใน
จังหวัดยะลาที่มาต้อนรับพลเอก
มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการ
กระทรวงมหาดไทย ประธานในพิธี
วางศิลาฤกษ์ศาลากลางจังหวัด
ยะลาหลังใหม่
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พราหมณ์และเจ้าหน้าที่ประกอบพิธีบวงสรวงก่อนการฝังเสาหลักเมืองลงฐาน ในพิธีสมโภชเสาหลักเมือง
ประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพหน้าขวาล่าง

พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย
ขณะอ่านคำปราศรัยของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ในพิธีสมโภชเสาหลักเมือง
ประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พระญาณโมลี (เกตุ) เจ้าอาวาสวัดตานีสันติสุขและเจ้าคณะจังหวัดปัตตานี
เป็นประธานสงฆ์ในพิธีสมโภชเสาหลักเมืองประจำจังหวัดปัตตานี
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

เสาหลักเมืองประจำจังหวัดปัตตานี
เมื่อฝังลงในฐานเรียบร้อยแล้ว
วันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา รัฐมนตรีช่วย
ว่าการกระทรวงมหาดไทย ขณะอ่านคำปราศรัย
ของจอมพล ป. พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี
ในพิธีสมโภชเสาหลักเมือง ประจำจังหวัดปัตตานี
เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

เสาหลักเมืองที่ฝังลงฐานแล้วในพิธีสมโภชหลักเมืองประจำจังหวัดปัตตานี เมื่อวันที่ ๑๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๔
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

สักการะพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่

ภาพบน

พระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐
(ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

ภาพล่าง

คณะของนายถวิล สุนทรศารทูล ปลัดกระทรวงมหาดไทย
เดินทางมาสักการะพระธาตุช่อแฮ จังหวัดแพร่ ในคราว
เดินทางมาตรวจราชการในภาคเหนือ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐
(ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

ภาพบนและล่าง
นายถวิล สุนทรศารทูล ปลัดกระทรวงมหาดไทย
เดินทางมาตรวจราชการที่ศาลากลางจังหวัดแพร่ (คุ้มเจ้าหลวงเมืองแพร่) เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐
(ภาพจากสมุดและচিতาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

พิธีเปิดตลาดสดเทศบาลเมืองบางบัวทอง

นายถวิล สุนทรศารทูล ปลัดกระทรวงมหาดไทย มาเป็นประธานในพิธีเปิดตลาดสดของสำนักงานเทศบาลเมืองบางบัวทอง จังหวัดนนทบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๑
(ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรศารทูล)

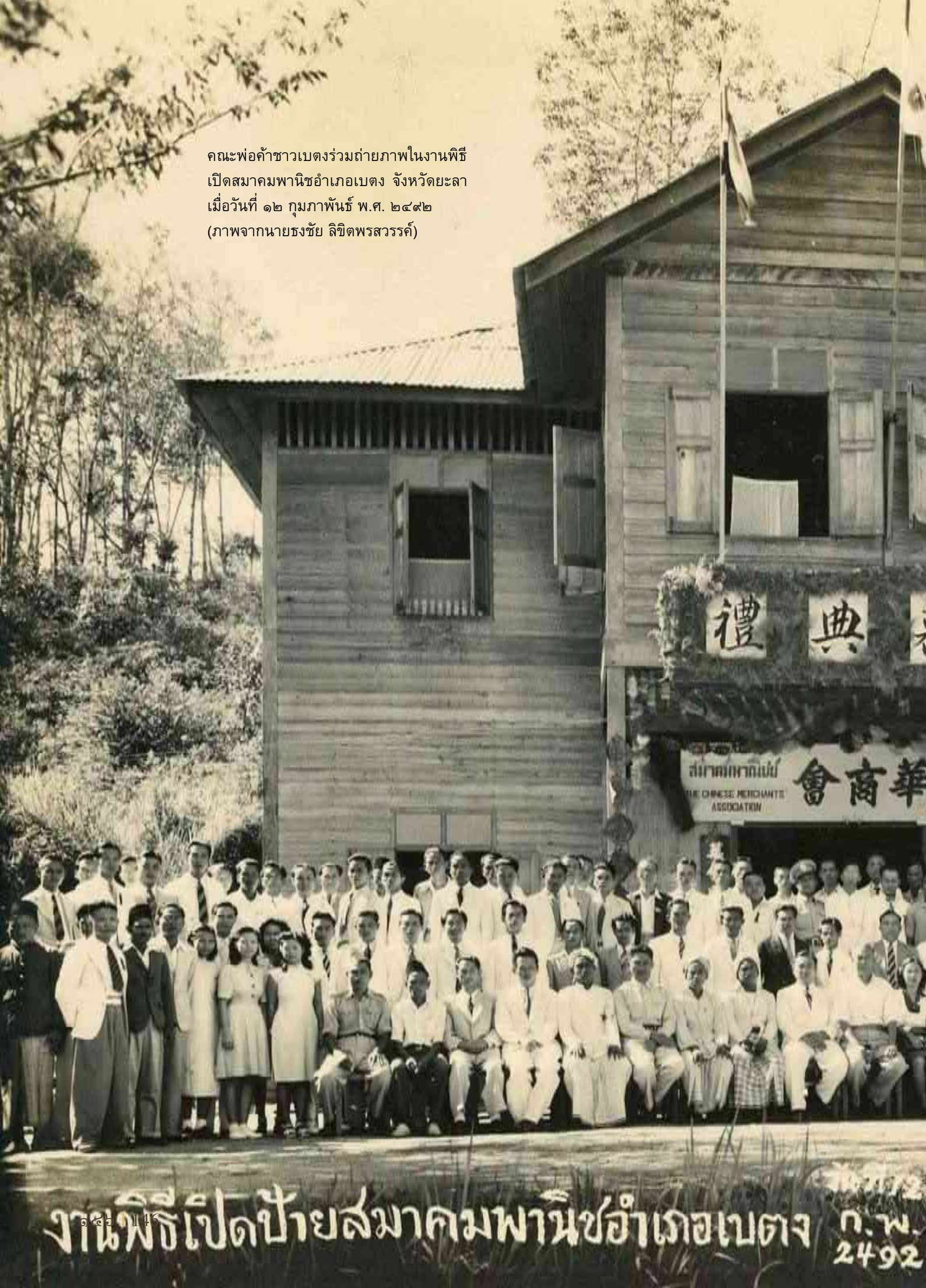
นายจ่าบุญ ปิยมบุตร ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ สักการะพระพุทธรูปในประเพณี
อุ้มพระดำน้ำของจังหวัดเพชรบูรณ์ ณ วัดไตรภูมิ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘
(ภาพจากนายจตุพนธ์ ปิยมบุตร)

ภาพบนและล่าง
นายจ่าบุญ ปิยมบุตร ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นประธานในประเพณีอุ้มพระดำน้ำ
ณ วัดมะขามแพะ ในแม่น้ำป่าสัก เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘
(ภาพจากนายจตุพจน์ ปิยมบุตร)

คณะพ่อค้าชาวเบตงร่วมถ่ายภาพในงานพิธี
เปิดสมาคมพานิชอำเภอบेतง จังหวัดยะลา
เมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๒
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

งานพิธีเปิดป้ายสมาคมพานิชอำเภอบेतง

ก.พ. 2492

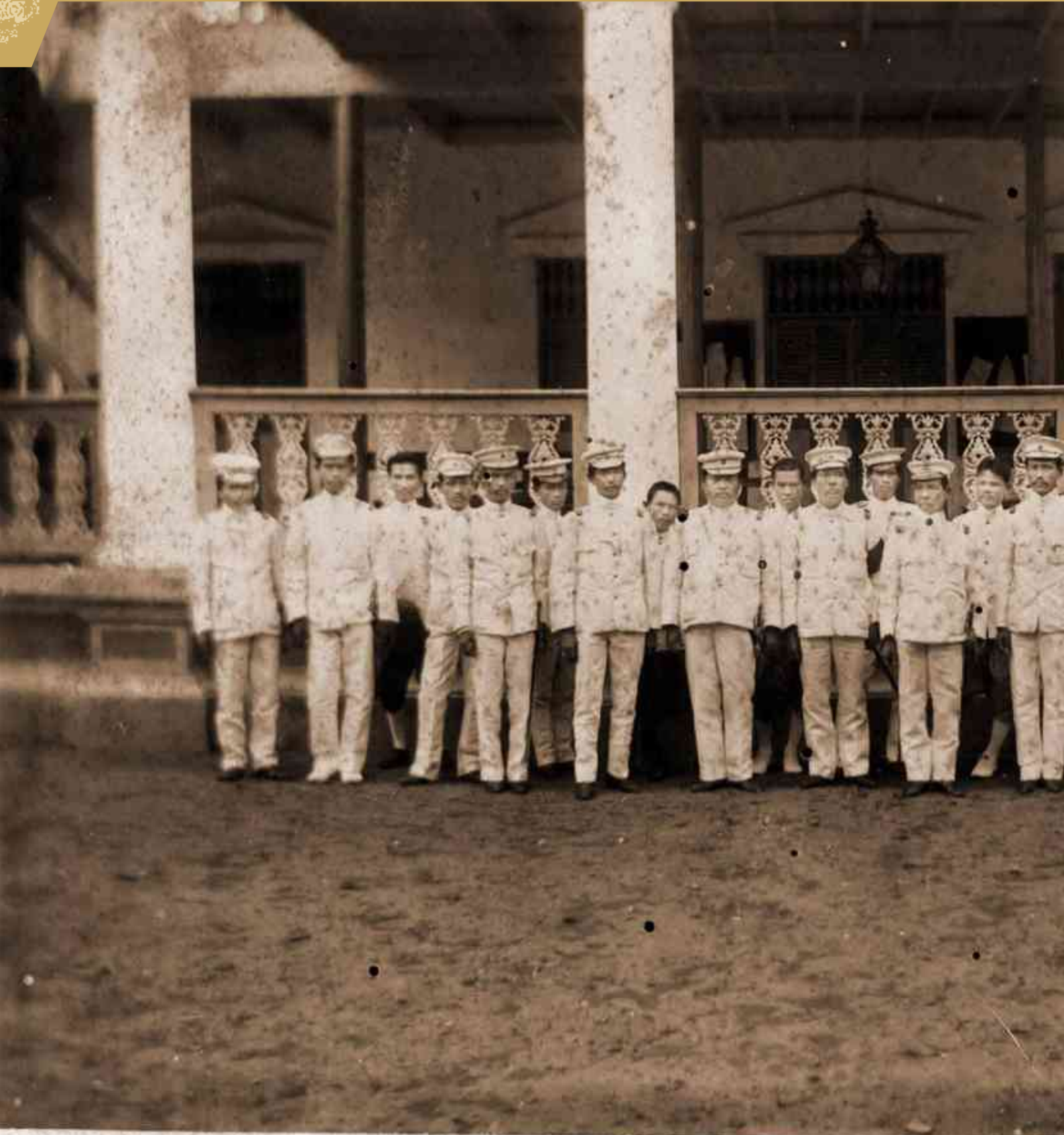
中華民國商會開幕典禮
一九二八年八月二十日

คณะข้าราชการฝ่ายปกครองและผู้นำศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา
ร่วมถ่ายภาพในงานพิธีเปิดสำนักงานศาสนาอิสลามจังหวัดยะลา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๘
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

สำนักงานตำรวจอิสลาม
จังหวัดยะลา
مسجد ابي اسحاق عثمان بن عفان

Neg 66551 → กอธเลข 2034

Neg :

ประชุมผู้ว่าราชการเมือง ในมณฑล

<3> 801 → 8537 Neg 9930

มณฑลราชบุรี ปีที่ ๕ คก ๑๖๖

ผู้ว่าราชการเมืองและคณะข้าราชการระดับสูงของ
มณฑลราชบุรี ในคราวประชุมผู้ว่าราชการเมือง
ประจำมณฑล เมื่อ ร.ศ. ๑๒๒ (พ.ศ. ๒๔๔๖)
ณ ศาลว่าการมณฑลราชบุรี
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

ภาพหมู่เทศบาลและข้าหลวงเมืองของมณฑลทหารบก
พระยาเพชรรัตนสงคราม (เลื่อง ภูมิตัน) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล (นั่งกลาง)
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ภาพหมู่หน้าสโมสรข้าราชการมหาดไทย ในกระทรวงมหาดไทย ภาพยุค ๒๔๙๐

(ภาพจากนายดุลพจน์ สุนทรสารทูล และนางสาววิชญา สุนทรสารทูล)

๑ พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา

๒ พลเอก มังกร พรหมโยธี

๓ พระยารามราชภักดี (ม.ล. สวัสดิ์ อิศรางกูร)

๔ พระนิกรบดี (จอห์น นิกรบดี สาริกานนท์)

๕ นายทวี แรงขำ

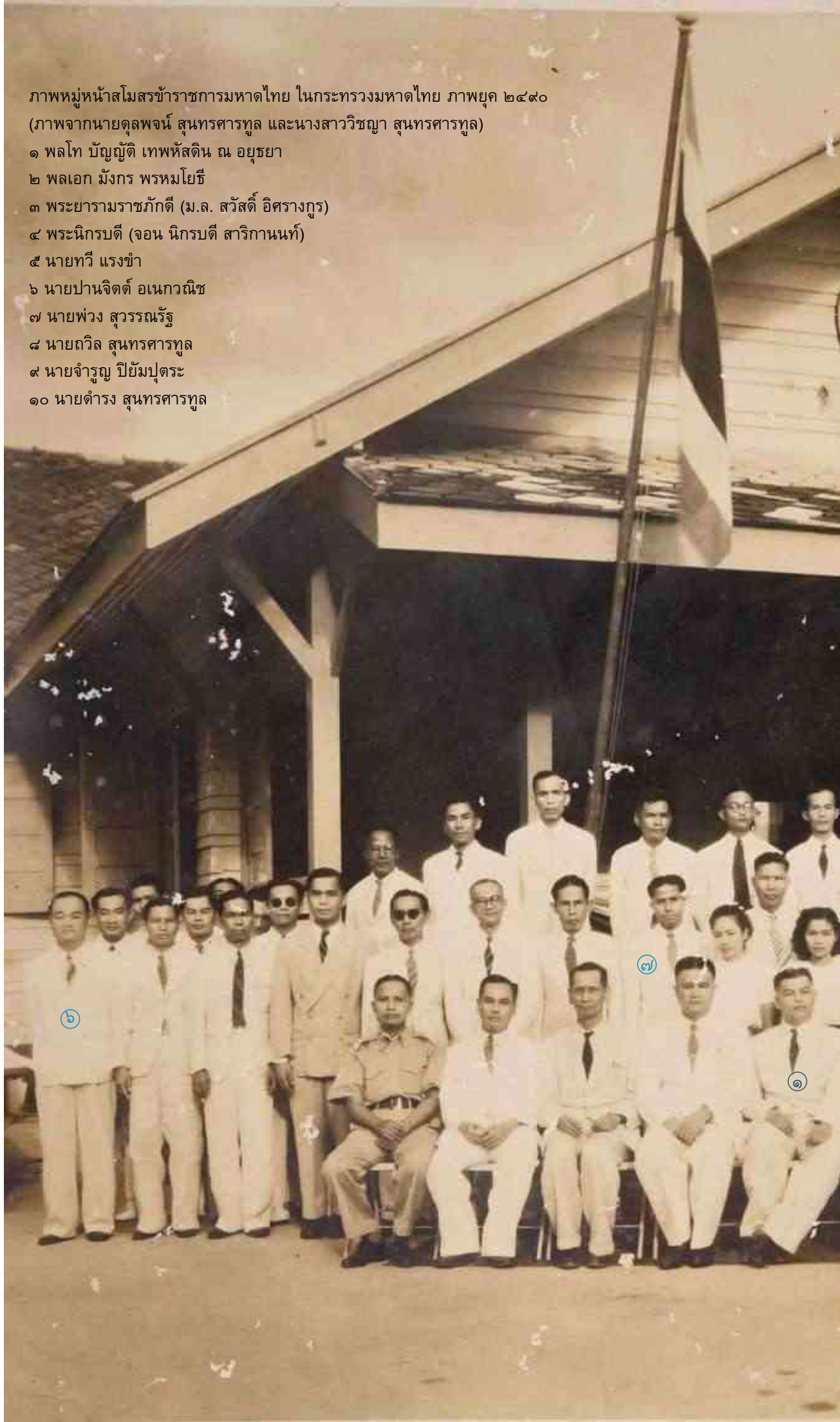
๖ นายปานจิตต์ อเนกวนิช

๗ นายพ่วง สุวรรณรัฐ

๘ นายถวิล สุนทรสารทูล

๙ นายจำรูญ ปิยะมุตระ

๑๐ นายดำรง สุนทรสารทูล

คณะผู้บรรยายและรับกา การป้องกันและบรรเทาภัยทางอากาศ ณ

แถวกลาง

- หมื่นฉัตรเจดยสาร
นายกเทศมนตรีเมืองสทศ
- หลวงบำรุงรามจันทร์นิกร
นายกเทศมนตรีเมืองนครราชสีมา
- นายฝาก มิตร์ภักดี
ปลัดเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี
- พระรัฐกิจวิจารณ์
นายกเทศมนตรีเมืองเสฉง
- ขุนพิศาลเสมารักษ์
นายอำเภอเมืองสุราษฎร์ธานี
- พระยามรธาภิรมย์รัฐ
นายกเทศมนตรีเมือง สงขลา
- ขุนอนุกิจสุรทัณฑ์
นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานี
- พระยาคนาสัยสุนทร
นายกเทศมนตรีเมืองนครศรีธรรมราช
- นายประเสริฐ กาญจนคุต
นายอำเภอหาดใหญ่ สงขลา
- นายเชิข อิวพุกฆา
พนธธานชวเสช
- นายบรรลือ บุญยสิงหนนท
นายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง

แถวล่าง (จากซ้าย)

นายกถัน คณินทร
นายอำเภอเมืองพัทลุง	หลวงศฤมภ์สารวัณท์
ข้าหลวงประจำจังหวัดสุราษฎร์ธานี	พ.ศ. หลวงสวัสดิ
ผู้บรรยาย
นายเด็ก ณ สงขลา
นายอำเภอเมืองสทศ	พระสาครบูรณูภักดิ์
ข้าหลวงประจำจังหวัดนครศรีธรรมราช	หลวงสุนาวิณวิ
ข้าหลวงประจำจังหวัด
ขุนภักดีดำรงภฤทธิ
ข้าหลวงประจำจังหวัดเสฉง	พระยารามราชภักดิ์
ข้าหลวงประจำจังหวัดสงขลา	หม่อมท้าววงศ์
จังหวัด

รอบรม

จังหวัดสงขลา

แถวบน

- นายชาภรณ์ บุคคามร
นายอำเภอเมืองสงขลา
- นายแจ้ง โรจนกิจ
นายกเทศมนตรีเมืองป่าตอง
- นายวุฒิ สุวรรณวิทย์
ผู้แทนราษฎรจังหวัดสงขลา
- นายเล็กเชียง โค้ยปวการ
นายกเทศมนตรีตำบลหาดใหญ่
- ขุนบรรณวุฒิ
นายกเทศมนตรีเมืองอรุณบุรีธานี
- ร.อ. ชิต พงษ์ทรง
ผู้บรรยาย
- พ.ต.ต. หลวงนาทศิริวัฒน์
ผู้ดำรงตำแหน่ง จ.สงขลา
- นายชาติ บุญขจรพันธ์
นายอำเภอสะเตง สงขลา
- นายอนันต์ พยัคฆินทร์
นายอำเภอสะงะ สงขลา
- นายผาด นาคพิน
นายอำเภอระโนด สงขลา
- ร.ต.อ. หลวงจิตรการุณราชบุรี
ผู้บังคับกองตำรวจ ๑ ๖ สทล

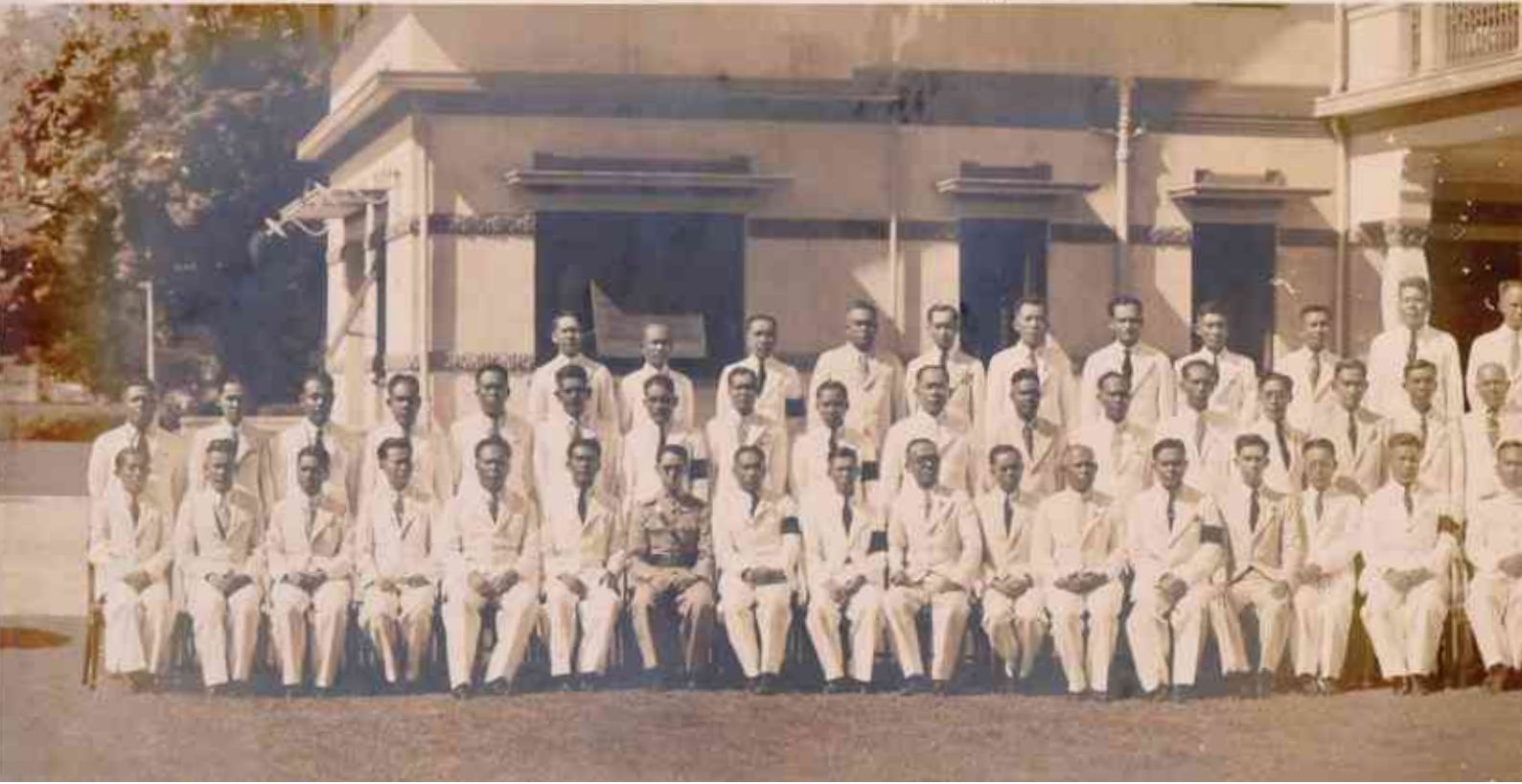
ศักดิ์ยุทธ์
หลวงปราบประชาชน
จังหวัดประจำจังหวัดพัทลุง

อนันต์
หลวงจรูญบุรกี
จังหวัดประจำจังหวัดสตูล

จังหวัดนครศรีธรรมราช

คณะข้าราชการผู้บรรยายและผู้เข้า
อบรมการป้องกันและบรรเทาภัย
ทางอากาศ ณ จังหวัดสงขลา
ช่วงเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่ ๒
ภาพยุค ๒๔๘๐
(ภาพจากนายอัครชัย อังสุโกไคย)

การประชุมข้าหลวงประจำจังหวัด

พระชาติตระการ
(หม่อมราชวงศ์จิตร คเนจร)

พระประชากรบริรักษ์
(ประชา สุนทรสารทูล)

พระยารามราชกิติ
(หม่อมหลวงสวัสดิ์ อิศรางกูร)

ณ วังสวนกุหลาบ พ.ศ. ๒๔๘๔

(ภาพจากนายจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)

พันตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล
(เจียม ลิมปิชาติ)

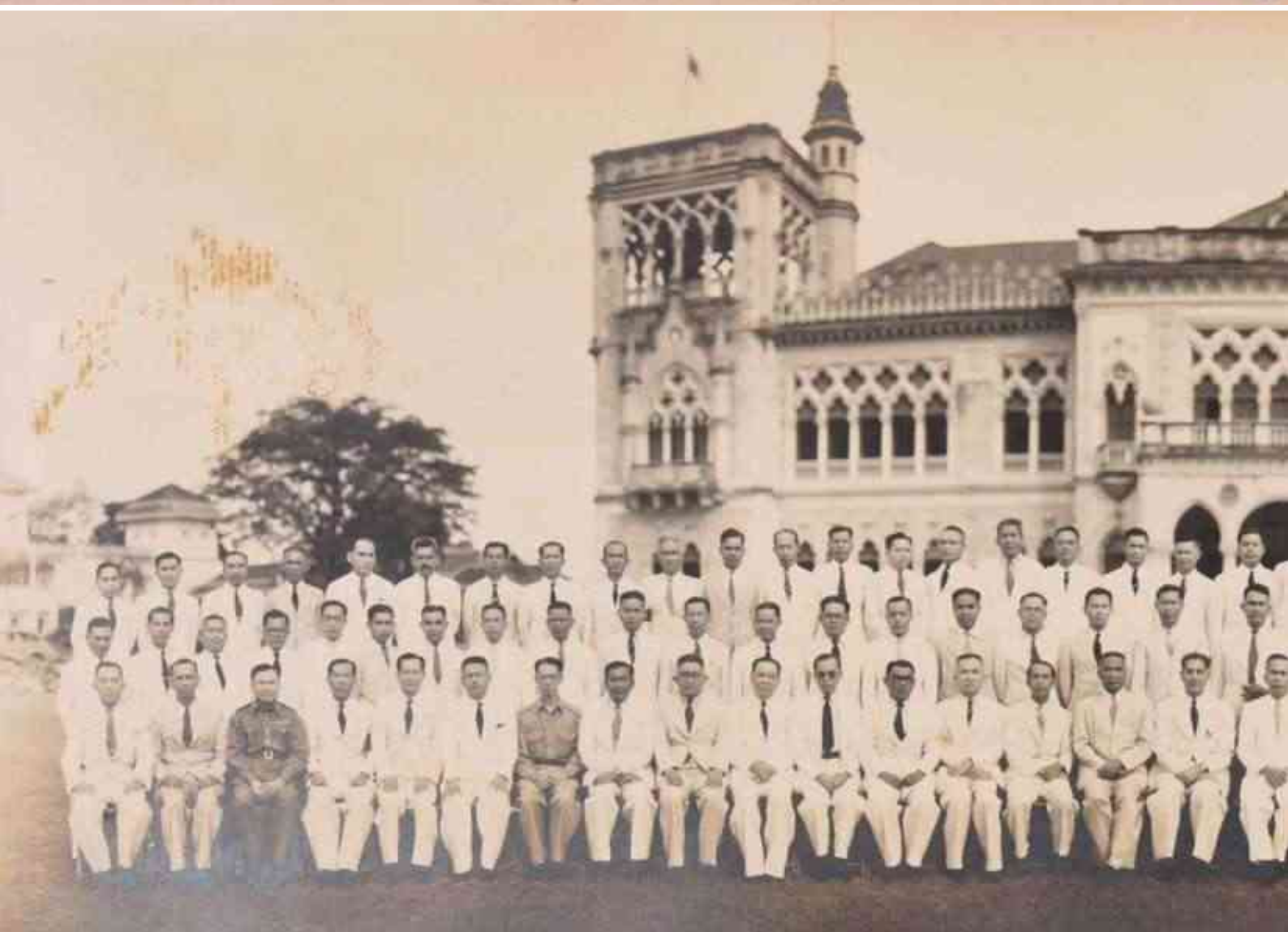
หลวงนรกิจบริหาร
(แดง กนิษฐสุต)

หลวงนรนิติผดุงการ
(พัฒน์ ตยังคสุนทร)

การประชุมข้าหลวงตรวจการกระทรวง

ณ ทำเนียบรัฐบาล

นายทวี แรงขำ

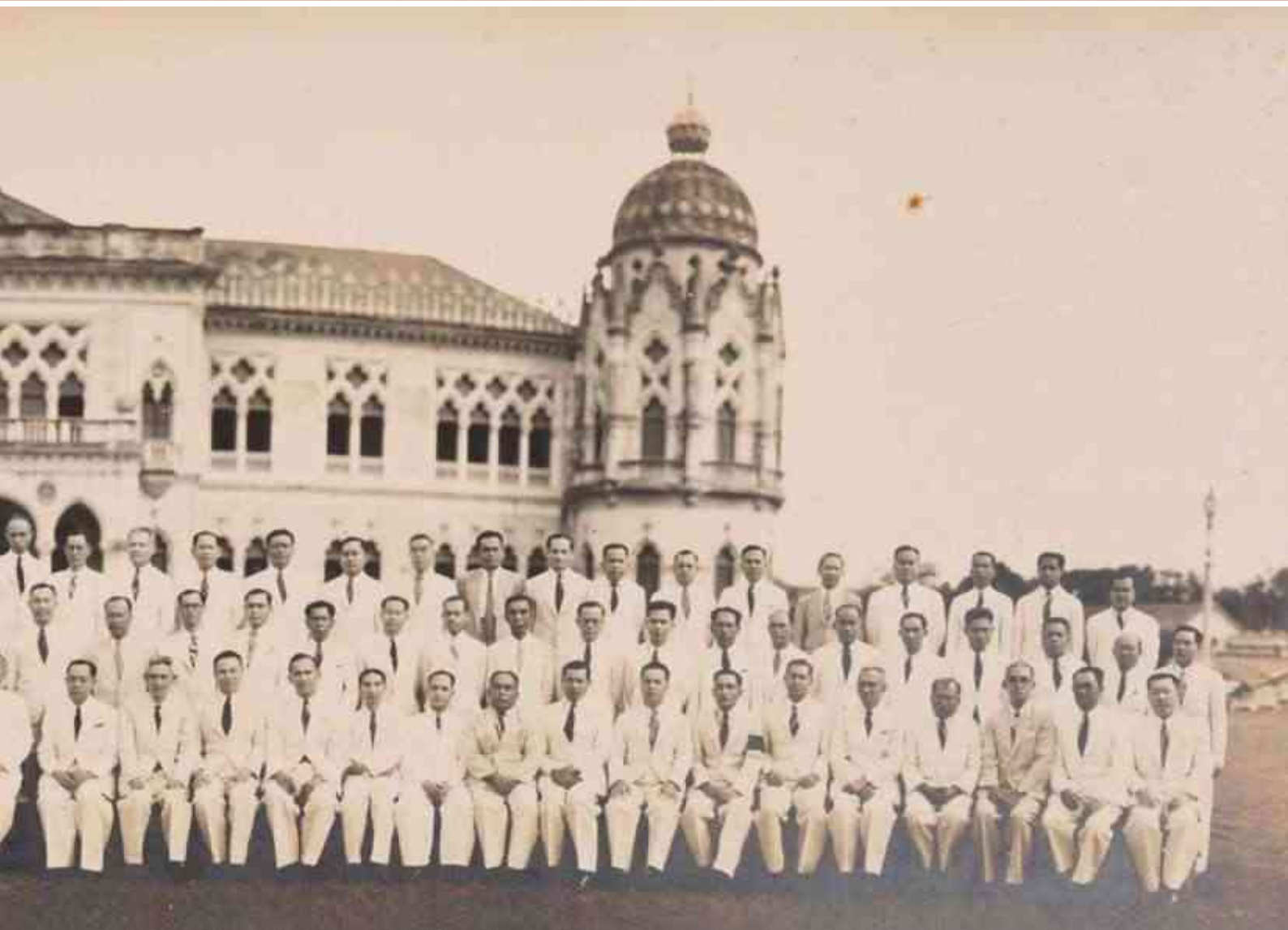
นายประเสริฐ กาญจนดูล

หม่อมหลวงปิ่น มาลากุล

มหาดไทยภาคและข้าหลวงประจำจังหวัด

พ.ศ. ๒๔๙๑

(ภาพจากนายรงค์ ลิขิตพรสวรรค์)

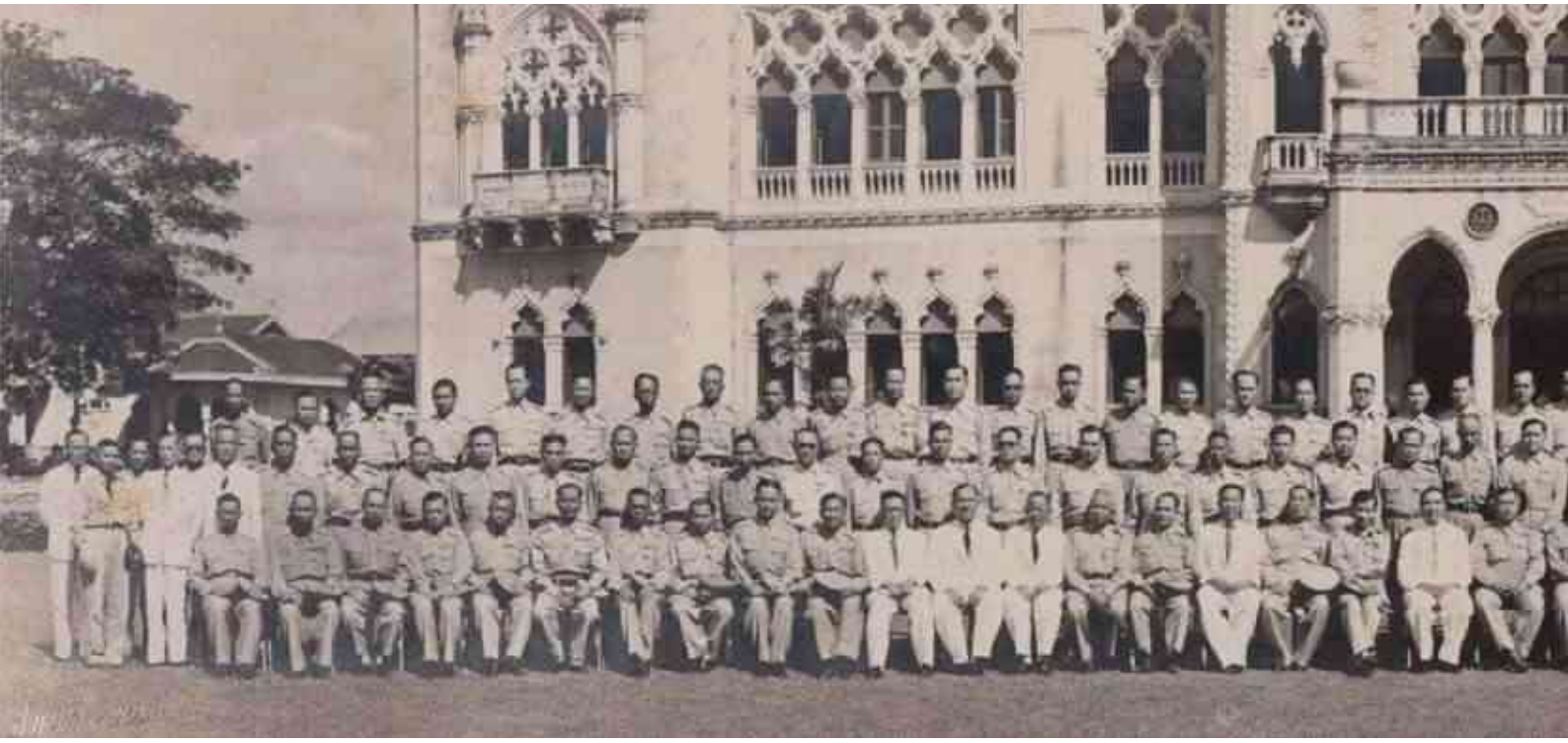
นายเลียง ไชยกาล

พระนิกรบดี

หลวงอุตรดิตถาภิบาล

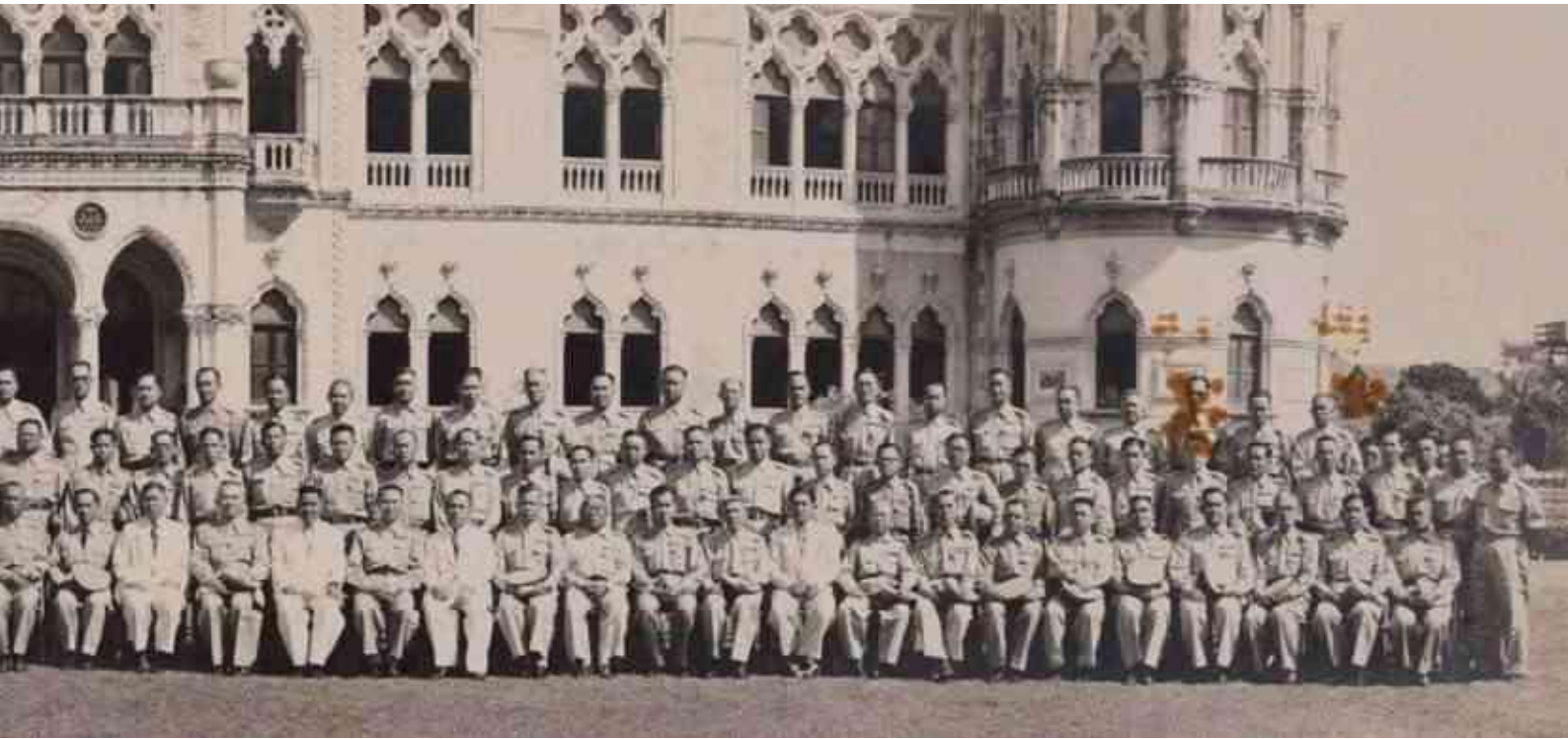
ขุนภักดีดำรงฤทธิ์

พระราชญาติรักษา

นายพ่วง สุวรรณรัฐ

(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

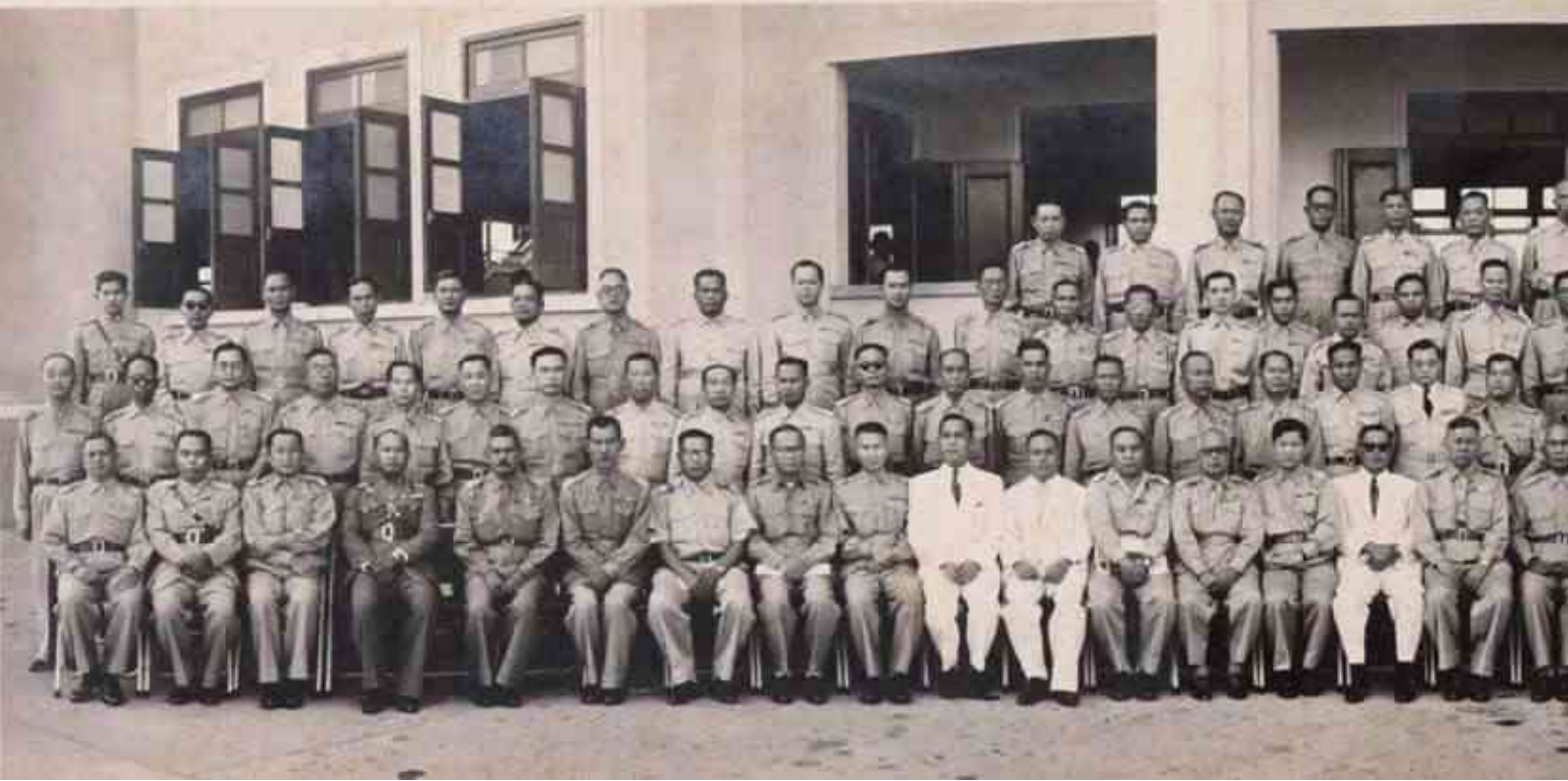
นายสนิท วิไลจิตต์

นายแสง ชัยอาญา

นายอรรถ วิสูตรโยธาบาล

นายถวิล สุนทรสารทูล

นายประสิทธิ์ อุไรรัตน์

นายปานจิตต์ อเนกวนิช

(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พระนิกรบดี

นายยุทธ จรรย์ยานนท์

นายวิฑูร จักกะพาก

นายศักดิ์ ไทยวัฒน์

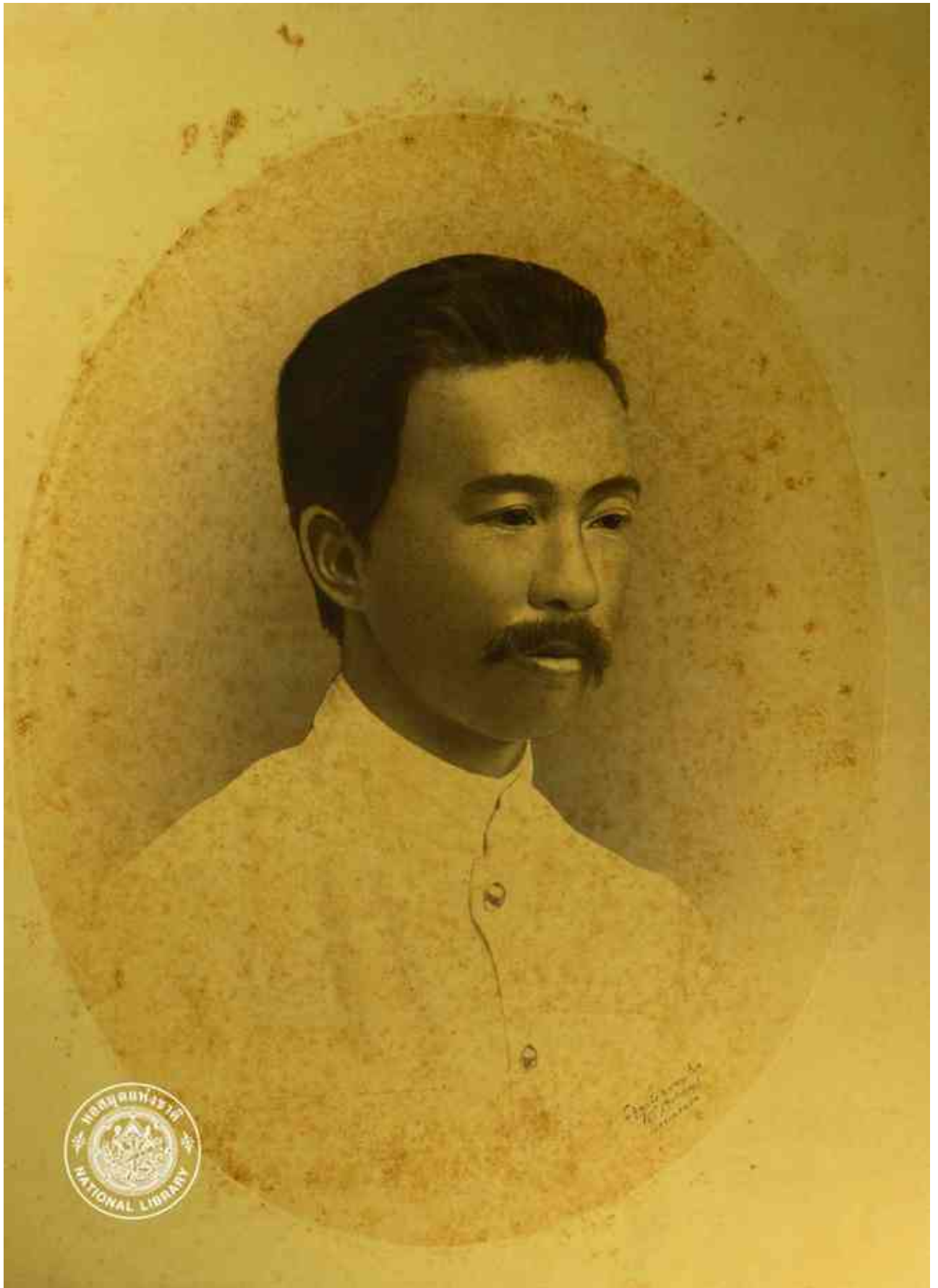
4

บุคลากรสำคัญของกระทรวงมหาดไทย

“...ครั้นเมื่อเราได้รับโทรเลขจากเมืองตราดในเวลาที่เราอยู่ในประเทศยุโรป เป็นสมัยเมื่อเราได้มาอยู่รวมกันอีก จึงมีความยินดีอย่างยิ่ง มีความปรารถนาที่จะใคร่ได้มาเห็นเมืองนี้และเจ้าทั้งหลาย เพื่อจะได้ระงับความลำบากอันใดซึ่งจะเกิดขึ้นด้วยความเปลี่ยนแปลง และเพื่อจะได้ปรากฏเป็นที่มั่นใจแก่เจ้าทั้งหลายว่า การทั้งปวงจะเป็นที่มั่นคงยืนยาวสืบไป เจ้าทั้งหลายผู้ที่ได้ละทิ้งภูมิลำเนาจะได้กลับเข้ามาสู่ถิ่นฐาน และที่ได้ละเว้นการทำมาหากินจะได้มีใจอุตสาหะทำมาหากินให้บริบูรณ์ตั้งแต่ก่อนและทวียิ่งขึ้น ซึ่งเจ้าทั้งหลายคิดเห็นว่าเราเหมือนบิดาที่พลัดพรากจากบุตร จึงรีบมาหา นั้นเป็นความคิดอันถูกต้องแท้ ขอให้เชื่ออยู่ในใจเสมอสืบไปในเบื้องหน้าดังเช่นที่คิดเห็นในครั้งนี้ว่าเราคงจะเป็นเหมือนบิดาของเจ้าเสมอตลอดไป ย่อมยินดีด้วยในเวลาที่มีความสุข และจะช่วยปลดเปลื้องอันตรายในเวลาที่มีภัยได้ทุก...”

ที่มา : จดหมายเหตุประกอบเรื่องไกลบ้านว่าด้วยการส่งเสด็จ การรักษาพระนครเวลาเสด็จไม่อยู่ และการรับเสด็จกลับคืนพระนคร คราวพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปยุโรปครั้งหลัง พิมพ์ในการฉลองพระชันษา ครบ ๖๐ ปี พระอรรคชายาเธอ กรมขุนสุทธาสินีนาฏ พ.ศ. ๒๔๖๖ หน้าที่ ๕๗ - ๕๘

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ พระราชโอรสพระองค์ที่ ๕๗ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวกับเจ้าจอมมารดาชุ่ม ทรงเป็นปฐมเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ระหว่างวันที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘ รวมระยะเวลา กว่า ๒๓ ปี (ภาพจากหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ ขณะเป็นเสนาบดี
กระทรวงมหาดไทย ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗
(ภาพจากหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร)

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ อดีตเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
ถ่ายในขณะที่เป็นเสนาบดีกระทรวงมูรธาธร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๖
(ภาพจากหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร)

ภาพหน้าขวา

สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ อดีตเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
ทรงฉลองพระองค์ติดเข็มพระเกี้ยว (เครื่องหมายสภานายกจัดการโรงเรียน
ข้าราชการพลเรือน ภาพยุค ๒๔๖๐
(ภาพจากหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร)

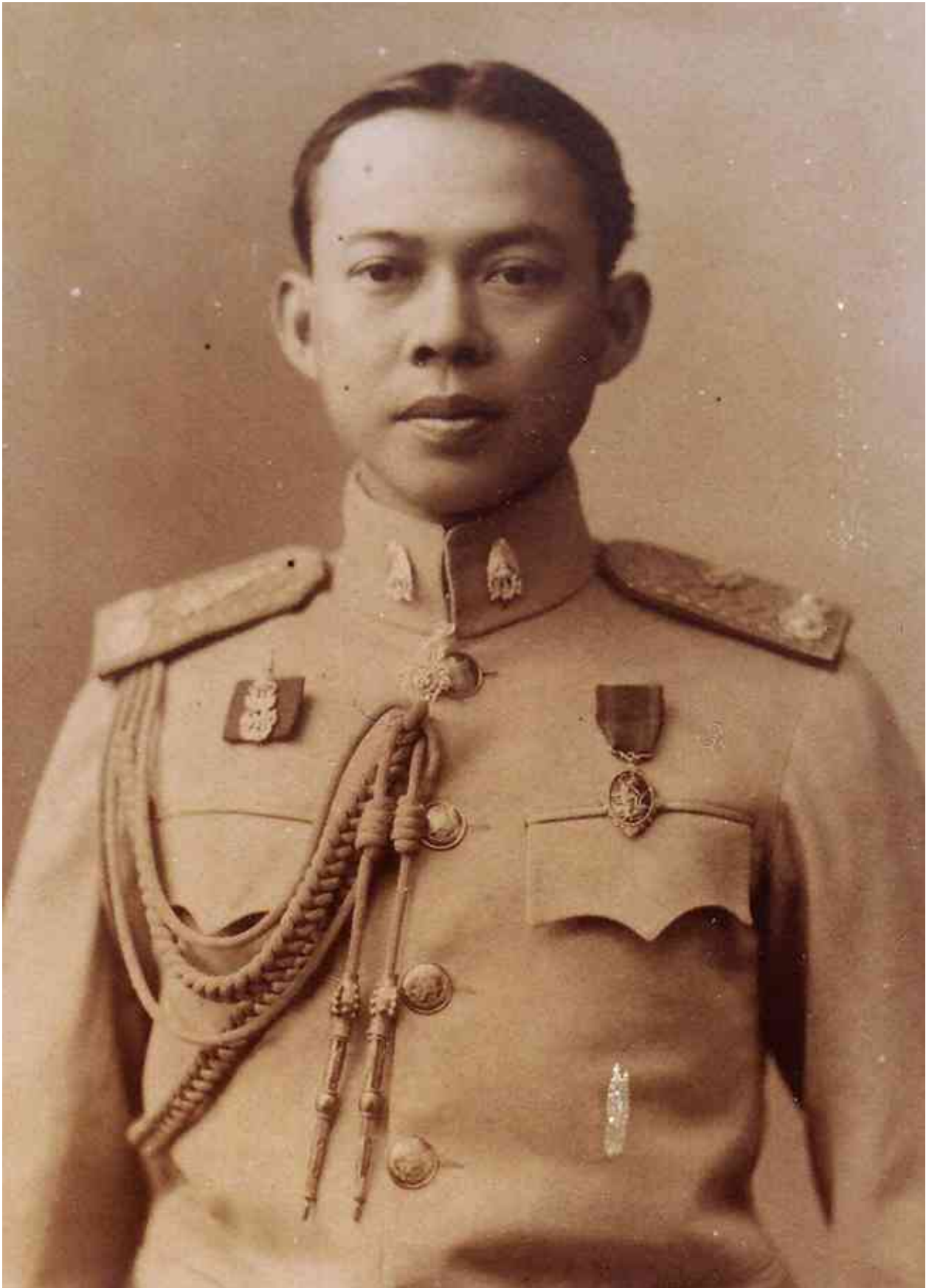

สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ ภาพถ่ายเมื่อครั้งทรงเป็นอภิรัฐมนตรีในรัชกาลที่ ๗ ราว พ.ศ. ๒๔๖๘ - ๒๔๗๕
(ภาพจากหอสมุดตำราจราชานุภาพ กรมศิลปากร)

W. W. ...
...

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ประสูติ ๒๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๔ สิ้นพระชนม์ ๑๘ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๗)
เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ถึง ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕
(ภาพจากพลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒน์ เกษมศรี)

สมเด็จพระเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์ (ประสูติ ๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๒๕ สิ้นพระชนม์ ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๕)
ทรงดำรงตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๒๔๕๓ - ๒๔๕๘ อุปราชสำเร็จราชการมณฑลปักษ์ใต้ พ.ศ.
๒๔๕๘ - ๒๔๖๘ และเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (ลำดับที่ ๔) ระหว่าง พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ ถึงเมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) (ชาติ ๑๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๕ มตะ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล นครศรีธรรมราช (ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๙ ถึงมิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๙) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย (ลำดับที่ ๓) ระหว่าง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ถึงมีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ (ภาพจากนายทอง เอกภพ)

เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) (ชาติ พ.ศ. ๒๓๘๔ มตะ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๔๙) ข้าหลวงสำเร็จราชการเมืองเพชรบุรี พ.ศ. ๒๔๐๑ - ๒๔๓๗ และข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๒
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาสิทธิราชฤทธิไกร (ทองคำ สีหุโร) (ชาติ พ.ศ. ๒๓๘๕ มตะ ๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๐) ผู้รั้งตำแหน่งเจ้าเมือง นครราชสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ และเป็นข้าหลวงใหญ่มณฑลลาวกาวคนแรก (ต่อมาคือมณฑลนครราชสีมา) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

เจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) (ชาติะ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ มตะ ๒๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕) ข้าหลวงเทศาภิบาล
สำเร็จราชการมณฑลบูรพา พ.ศ. ๒๔๔๖ – ๒๔๔๙
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาทิพย์โกษา (โตหรือหมาโต โชติกเสถียร) ข้าหลวงใหญ่
เมืองภูเก็ตและข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตคนแรก
พ.ศ. ๒๔๓๔ - ๒๔๔๑
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พลเอก พลเรือเอก พระยาเทพอรชุน (เจ๊ก จารุจินดา) (ชาติ
๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๙๕ มตะ ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๖)
ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลปราจีนบุรี พ.ศ. ๒๔๔๐ - ๒๔๔๒
และข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๔๔
ต่อมาเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหมและกระทรวง
ทหารเรือตามลำดับ
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาทรงสุรเดช (อิน บุนนาค) ข้าหลวงใหญ่กำกับราชการมณฑลลาวเฉียง (ต่อมาคือมณฑลพายัพ) พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๔๒
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยามหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิริยศิริ) (ชาตะ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๘ มตะ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๗๙) ปลัดทูลฉลอง
กระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๕๖ ต่อมาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๐
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) (ชาตะ พ.ศ. ๒๔๐๖ มตะ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๕) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๕ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพายัพ พ.ศ. ๒๔๔๕ - ๒๔๕๘ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๕ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาโบราณราชธานินทร์
ให้ขบวนวิเศษสำรับไว้เป็นที่ระลึก
วันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๕๔

พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) (ชาติ ๒๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๕ มตะ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๙) ข้าหลวง
เทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ระหว่าง ๒๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ ถึง ๔ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๒
(ภาพจากพลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัณย์ เกษมศรี)

เจ้าพระยามุขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์) (ชาติ ๑๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๑๙ มตะ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๖) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล นครราชสีมา พ.ศ. ๒๔๕๐ - ๒๔๕๖ ต่อมาเป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๑๒ เมษายน ๒๔๕๖ ถึง ๑ สิงหาคม ๒๔๖๕ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยากำแพงสงคราม (อวบ เปาโรหิตย์) ข้าหลวงสำเร็จราชการเมืองนครราชสีมา (ต่อมาก็คือ เจ้าพระยามุขมนตรี ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย) ถ่ายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑ (ภาพจากนายชินทร์ อินทร์พิทักษ์)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ (ประสูติ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๖ สิ้นพระชนม์ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๖๖)
ข้าหลวงเทศาภิบาลของมณฑลกรุงเก่า พ.ศ. ๒๔๓๘-๒๔๔๖ และข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลปราจีนบุรี พ.ศ. ๒๔๔๖-๒๔๕๘
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

หม่อมเจ้าธำรงสิริ ศรีทวีช (ประสูติ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๒๐ สิ้นพระชนม์ ๒๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗) ข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลร้อยเอ็ด เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลจันทบุรี พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๕๘ และข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล
ปราจีนบุรี พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๘
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาวิชยาธิบดี (แบน บุญนาค) ข้าหลวงกำกับราชการเมืองจันทบุรี พ.ศ. ๒๔๓๖ - ๒๔๔๙ ระหว่างการปกครองของฝรั่งเศส และเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลจันทบุรีคนแรก พ.ศ. ๒๔๔๙ - ๒๔๕๒ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์ (ชม สุนทรารชุน) (ชาติ ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๙๖ มตะ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๘) ข้าหลวง
เทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี พ.ศ. ๒๔๔๑ - ๒๔๕๘
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พลเอก พระยาเทพหัสดิน (ผาด เทพหัสดิน) (ชาติะ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๒๐ มตะ ๗ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๙๔) ข้าหลวง
เทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์ ระหว่าง พ.ศ. ๒๔๖๔-๒๔๖๖ ต่อมาเป็นรัฐมนตรีว่าการกระทรวงคมนาคม พ.ศ. ๒๔๙๑-๒๔๙๔
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาศรีธรรมศกราช (ปิ๋ว บุนนาค) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลอุบล พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๖๘
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอลังการ (ประสูติ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๐๔ สิ้นพระชนม์ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๙) ข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลปราจีนบุรี พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๔๖
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

นายพลตรี พระยาสิงห์เสนี (สอาด สิงห์เสนี) (ชาติ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๐๒ มตะ ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๔) ข้าหลวงเทศาภิบาล
มณฑลนครราชสีมา พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๔ ต่อมา พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยารัตนกุลอดุลยภักดี (จรัสรัตน์กุล) (ชาตะ พ.ศ. ๒๔๐๒ มตะ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ ได้รับเลือกให้เป็นผู้ใหญ่บ้าน และกำนันคนแรกของไทย ในคราวทดลองจัดตั้งหมู่บ้านและตำบลเป็นครั้งแรกที่ตำบลบ้านเลน อำเภอบางปะอิน พระนครศรีอยุธยา ต่อมาเป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลราชบุรี พ.ศ. ๒๔๔๔ - ๒๔๕๗ (ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาพิสูทธิธรรมธาดา (สว่าง สุจริตจันทร์) จางวางกำกับราชการเมืองลพบุรี (ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภวิศ หาญไฟฟ้า)

พระยามหิบาลบริรักษ์ (สวัสดิ์ ภูมิตน) (ชาติะ ๒๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๑๐ มตะ ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๐) ข้าหลวง
เทศาภิบาลมณฑลสุราษฎร์ธานี พ.ศ. ๒๔๔๘ - ๒๔๕๕
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาชัยวิชิตวิศิษฏ์ธรรมธาดา (ข้า ณ ป้อมเพชร) (ชาติะ ๒๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๒๒ มตะ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๗) ผู้ว่าราชการเมืองสมุทรปราการ พ.ศ. ๒๔๕๔ - ๒๔๕๘ ต่อมา เป็นอธิบดีกรมราชทัณฑ์คนแรก พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๘ (ภาพจากนายทอง เอกภพ)

พระยาอดเมืองขวาง (หม่อมหลวงอิน เสนีวงศ์) (ชาติะ พ.ศ. ๒๔๑๗ มตะ พ.ศ. ๒๕๒๕) ผู้ว่าราชการเมืองอุทัยธานี ระหว่าง ๑๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ ถึง พ.ศ. ๒๔๕๖ (ภาพจากพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดอุทัยธานี)

พระยาสุรินทราชา (นกยูง วิเศษกุล) (ชาติะ พ.ศ. ๒๔๒๒ มตะ ๑๙ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๔) พ.ศ. ๒๔๕๖ เป็นอธิบดีกรมไปรษณีย์โทรเลข ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๓ เป็นข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลภูเก็ตจนถึง พ.ศ. ๒๔๖๘ จึงได้ย้ายไปรับตำแหน่งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทียน บุนนาค) (ชาติะ พ.ศ. ๒๔๐๖ มตะ พ.ศ. ๒๔๖๔) ผู้ว่าราชการเมืองเพชรบุรี พ.ศ. ๒๔๓๗ - ๒๔๔๐ และ พ.ศ. ๒๔๔๒ - ๒๔๕๖
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

พระยาพิพิธอำพลวิมลภักดี (ประเดิม อังคุสิงห์) (ชาติะ พ.ศ. ๒๔๓๓ มตะ พ.ศ. ๒๔๗๘) ผู้ว่าราชการจังหวัดชลบุรี พ.ศ. ๒๔๗๑ (ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภาวิศ หาญไฟฟ้า)

พระสิงห์บุรีศรีนทยเขต (หม่อมราชวงศ์กมล นพวงษ์) ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี พ.ศ. ๒๔๕๘ - ๒๔๖๑ (ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภาวิศ หาญไฟฟ้า)

พระยาทวีปธุระประศาสน์ (ซุบ โอสถานนท์) ผู้ว่าราชการ
จังหวัดภูเก็ต ต่อมาเป็นพระยาประชาภิจักรจักร
(ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภวิต หาญไฟฟ้า)

พระยาอดุลยเดชสยามเมศวรภักดีพิริยพาหะ (อ้าย นาคทรพรพ)
ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนมคนแรก
(ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภวิต หาญไฟฟ้า)

อ.ท. พลเอก สุนทรพิพิธ
๑๕/๑๒/๒๕๖๐

สำหรับคุณหลวงอรรถกอบมณฑล
ผู้เป็นมิตรแท้เป็นทีระทุก

พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ) (ชาติะ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๓๔ มตะ ๑๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๖) ปลัดกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๑ กันยายน ๒๔๘๒ ถึง ๓๑ มกราคม ๒๔๘๘ และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๓๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ (ภาพจากนายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ)

พระบริหารเทพธานี (เฉลิม กาญจนาคม) (ขาดะ พ.ศ. ๒๔๓๑
มตะ พ.ศ. ๒๔๑๓) ผู้ว่าราชการจังหวัดปทุมธานี พ.ศ. ๒๔๗๐ –
๒๔๗๒ ผู้ว่าราชการจังหวัดลพบุรี พ.ศ. ๒๔๗๓ – ๒๔๗๔
ผู้ว่าราชการจังหวัดตราด พ.ศ. ๒๔๗๔ – ๒๔๗๖ ผู้ว่าราชการ
จังหวัดนนทบุรี พ.ศ. ๒๔๗๖ – ๒๔๗๘ และผู้ว่าราชการ
จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ – ๒๔๘๑
(ภาพจากบ้านหลวงอัยสุริย์ จังหวัดตราด)

พระยาสมุทรศักดิ์ดาร์กษ (เจิม วิเศษรัตน์) ผู้ว่าราชการจังหวัด
สมุทรสงคราม พ.ศ. ๒๔๖๒ – ๒๔๖๖ และผู้ว่าราชการจังหวัด
นครพนม พ.ศ. ๒๔๖๘ – ๒๔๗๒
(ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภาวิศ หาญไฟฟ้า)

พระยาสุนทรเทพกิจจารักษ์ (ทอง จันทรางศุ) (ชาตะ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๒๓ มตะ พ.ศ. ๒๔๗๔) ผู้ว่าราชการ
จังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. ๒๔๖๐ - ๒๔๖๑ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. ๒๔๖๙ - ๒๔๗๑
(ภาพจากร้อยตำรวจตรี ภาวิศ หาญไฟฟ้า)

ร้อยตำรวจเอก หลวงสุดแดนฟ้า (บุญธรรม สมบัตินันท์)
มหาดไทย มณฑลปราจีนบุรี
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

หลวงนรกิจบริหาร (เปล่ง วปีนานนท์) นายอำเภอบางเขน
(ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

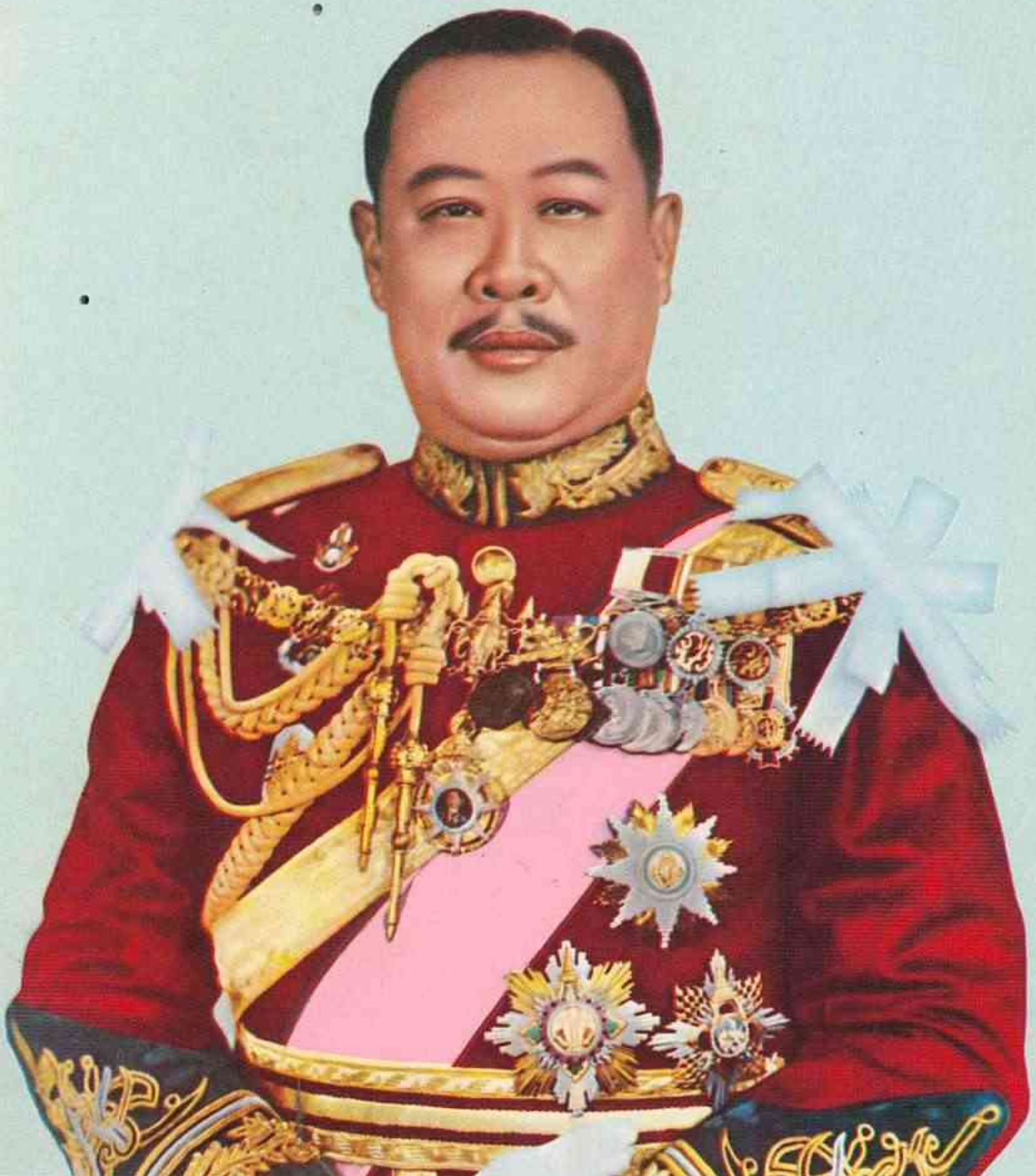
พลโท บัญญัติ เทพหัสดิน ณ อยุธยา (ชาติะ ๑๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๔๘ มตะ ๙ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๙) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึง ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

พลเอก มังกร พรหมโยธี หรือ หลวงพรหมโยธี (มังกร ผลโยธิน) (ชาติะ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๓๙ มตะ ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๙) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ และ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ (ภาพจากนายจตุพนธ์ ปิยะมปุตระ)

พลเอก เดช เดชประดิษฐ หรือ หลวงเดชประดิษฐ (เดช แสงเงิน) (ชาติ ๑๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๔๕ มตะ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๑) รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึง ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐ (ภาพจากครอบครัวเดชประดิษฐ์)

จอมพล ประภาส จารุเสถียร (ชาติะ ๒๕ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕ มตะ ๑๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๐) รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ระหว่างวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔ และระหว่างวันที่ ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

นายถวิล สุนทรสารทูล (ชาติ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๐ มตะ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๙) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม พ.ศ. ๒๔๘๖ - ๒๔๙๐ อธิบดีกรมที่ดิน พ.ศ. ๒๔๙๙ - ๒๕๐๑ และเป็นปลัดกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๕๐๖ - ๒๕๑๑ (ภาพจากบุตรและธิดาของนายถวิล สุนทรสารทูล)

ร้อยตำรวจโทระดม มหาศรานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดพระนครศรีอยุธยา พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๑๗ อธิบดีกรมที่ดิน พ.ศ. ๒๕๑๘ - ๒๕๒๒ (ภาพจากนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

ในรัชสมัยพระเจ้าบรมโกศ
 พ.ศ. ๒๒๖๖
 (๒๕๖๐-๒๕๖๑)

ศาสตราจารย์ ทวี แรงขำ (ชาติ ๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ มตะ ๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๘) ผู้ว่าราชการจังหวัดนครปฐม พ.ศ. ๒๔๘๗ – ๒๔๘๘ ผู้ว่าราชการจังหวัดเชียงใหม่ พ.ศ. ๒๔๘๘ – ๒๔๘๙ ต่อมาเป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทยหลายสมัยระหว่าง พ.ศ. ๒๕๐๐ – ๒๕๑๔ (ภาพจากแพทย์หญิงพรสม หุตะเจริญ)

นายยุทธ จรรย์ยานนท์ ผู้ว่าราชการจังหวัดนราธิวาส พ.ศ. ๒๔๙๐ – ๒๔๙๑ และผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา ๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๕ ถึง ๑๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๗ (ภาพจากนางสาวดาริกา จรรย์ยานนท์)

นายชำนาญ ยุวบูรณ์ (ชาติ ๒๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ มตะ ๑
กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๘) อธิบดีกรมการปกครอง พ.ศ. ๒๕๐๐ –
๒๕๑๑ ผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานครคนแรก ระหว่าง ๑ มกราคม
พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
(ภาพจากบุตรและธิดาของนายชำนาญ ยุวบูรณ์)

นายชลอ วนะภูติ ปลัดกระทรวงมหาดไทย ระหว่าง
๑ ตุลาคม ๒๕๑๗ ถึง ๓๐ กันยายน ๒๕๒๐
(ภาพจากนายจตุพนธ์ ปิยมบุตร)

นายสนิท วิไลจิตต์ (ชาตะ ๒๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๕ มตะ ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๕) ผู้ว่าราชการจังหวัดสิงห์บุรี มกราคม พ.ศ. ๒๔๙๑ - เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดเพชรบุรี พ.ศ. ๒๔๙๓ - ๒๔๙๔ ผู้ว่าราชการจังหวัดสุพรรณบุรี พ.ศ. ๒๔๙๔ - ๒๔๙๖ ผู้ว่าราชการจังหวัดร้อยเอ็ด พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๔๙๗ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี พ.ศ. ๒๔๙๘ - ๒๔๙๙ และอธิบดีกรมการปกครอง ระหว่างมกราคม พ.ศ. ๒๕๑๒ ถึง กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๖ (ภาพจากครอบครัววิไลจิตต์)

นายวงศ์ ช่อวีเชียร (ชาตะ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๕ มตะ ๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๑) ผู้ว่าราชการจังหวัดระนอง พ.ศ. ๒๕๑๒ - ๒๕๑๓ ผู้ว่าราชการจังหวัดกาญจนบุรี พ.ศ. ๒๕๑๓ - ๒๕๑๔ รองอธิบดีกรมที่ดิน พ.ศ. ๒๕๑๔ - ๒๕๑๖ และรองอธิบดีกรมการปกครอง พ.ศ. ๒๕๑๖ - ๒๕๒๐ (ภาพจากนายจตุพจน์ ปิยะมุตตระ)

ภาพหมู่ข้าราชการของอำเภอในเขตกรุงเทพมหานคร มีหลวงนรนิติผดุงการ (พัฒน์ ยังคสุนทร) เป็นนายอำเภอ
(แถวนั่งเก้าอี้คนที่ ๓ จากซ้าย) ภาพยุค ๒๔๖๐
(ภาพจากนายจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)

ภาพหมู่ข้าราชการของอำเภอในเขตกรุงเทพมหานคร มีหลวงประดิษฐไพเราะ (พัฒน ยังกุศล) เป็นนายอำเภอ (นั่งกลาง)
ภาพยุค ๒๔๖๐
(ภาพจากนายจักรกฤษณ์ นรนิติผดุงการ)

สิ่งของที่ระลึกซึ่งเกี่ยวข้องกับกระทรวงมหาดไทย

“...กลับมาแวะวัดโสธร ซึ่งกรมหลวงดำรงคิดจะแปลว่า ยโสธร จะให้เกี่ยวข้องกับแก่การที่ได้สร้างเมื่อเสด็จกลับจากไปตีเขมรแผ่นดินพระบรมไตรโลกนาถหรือเมื่อใดรานั้น แต่เป็นที่น่าสงสัยด้วยเห็นใหม่นัก พระพุทธรูปว่าทำด้วยศิลาแลงทั้งนั้น องค์ที่สำคัญว่าเป็นพระหมอดีนั่นคือ องค์ที่อยู่กลาง ดูรูปตักและเอวงามเป็นทำนองเดียวกันกับพระพุทธรูปปฏิมากร แต่ตอนบนกลายเป็นไป เป็นด้วยฝีมือผู้ที่ไปปั้น ว่าลอยน้ำมาก็เป็นความจริง เพราะเป็นพระศิลาคงไม่ได้ทำในที่นี้ ความนิยมนับถือในความเจ็บไข้อยู่ข้างจะมาก มีคนไปมาเสมอไม่ขาดจนถึงมีร้านรูปเทียนประจำอยู่ได้ทั้งสี่สะพานและที่ประตูกำแพงแก้วกว่า ๒๐ คน สอบถามดูว่าขายได้อยู่ในวันละกึ่งตำลึง มีทอดตัวพวกจีนเข้ารักษา เจ้าศรีโสภณายกำป็นเหล็กเจาะช่องไว้สำหรับเรือรายใบหนึ่ง ไม่มีอะไรจะดูเลยในวัดนั้น...”

ที่มา : พระราชหัตถเลขาพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่องเสด็จประพาสมณฑลปราจีน เมื่อ ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) พิมพ์ในงานพระเมรุพลเอก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร พ.ศ. ๒๔๙๕ หน้า ๑๔

ตราประทับของมณฑลนครสวรรค์ ทำด้วยงา ขนาด ๖.๘ เซนติเมตร
สมบัติของนายนิรันดร วิศิษฐ์สิน

พระพุทธรูปนารายณ์ประดิษฐานที่วัดป่าแก่งเพชร พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร โปรดเกล้าฯ ให้พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เสด็จพระราชดำเนินแทนพระองค์มาพระราชทาน ณ ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร เมื่อวันที่ ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ พระพุทธรูปนารายณ์มีพุทธลักษณะปางมารวิชัย ขนาดหน้าตักกว้าง ๒๓ เซนติเมตร สูง ๔๐ เซนติเมตร ปัจจุบันเก็บรักษา ณ ศาลากลางจังหวัดกำแพงเพชร

พระแสงราชศัสตราประจำเมืองกำแพงเพชร เป็นดาบด้ามทอง ฝักทอง ด้ามยาว ๓๙.๕ เซนติเมตร ฝักยาว ๔๙ เซนติเมตร ใบดาบยาว ๔๕.๕ เซนติเมตร น้ำหนักพระแสงราชศัสตรา ๖๓๒.๒ กรัม สมบัติของจังหวัดกำแพงเพชร

พระแสงราชศัสตราองค์นี้ มีประวัติความเป็นมาพิเศษ คือ เป็นดาบพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระราชทานแก่พระยากำแพงเพชร (นุช) ครั้งไปรบชนะเมืองปัตตานี และพระราชทานตำแหน่งให้เป็นที่พระยารามณรงค์สงครามฯ ครองเมืองกำแพงเพชร พระแสงตกทอดในตระกูลมาหลายชั่วคน กล่าวคือ พระยากำแพงเพชร (นาค) พระยากำแพงเพชร (บัว) พระยากำแพงเพชร (น้อย) พระยากำแพงเพชร (เกิด) พระยากำแพงเพชร (อัน) จนหลวงพิพิธภัย (หวล) บุตรพระยากำแพง (อัน) ซึ่งมีได้เป็นเจ้าเมืองกำแพงเพชร ครั้นถึงเดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๔๔๙ คราวเสด็จประพาสต้นของรัชกาลที่ ๕ หลวงพิพิธภัย (หวล) ผู้ช่วยข้าหลวงเมืองกำแพงเพชรได้ทูลเกล้าฯ ถวายรัชกาลที่ ๕ ทรงพิจารณาแล้วเห็นว่า "พิเคราะห์ดูก็เห็นจะเป็นดาบพระราชทานจริง" รัชกาลที่ ๕ พระราชทานคืนไว้สำหรับเป็นพระแสงดาบประจำเมืองกำแพงเพชรสืบมา

พระแสงองค์นี้ได้รับการอนุรักษ์และซ่อมแซมอีกครั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๐ สมัยที่นายวิทยา ผิวผ่อง ดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการจังหวัดกำแพงเพชร มีพระราชกฤษฎีกาครั้งดำรงสมณศักดิ์พระครูวิสุทธิธรรมภาณ (พระมหาสมจิตร อภิจิตโต) วัดบวรนิเวศวิหาร มอบทองคำให้ ๔๖.๖ กรัม และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ดำเนินการซ่อมโดยนายยงยุทธ วรรณโกวิท นายช่างประณีตศิลป์ กรมศิลปากร

พระแสงราชศัสตราประจำมณฑลปัตตานี พระราชทานเมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๕๘ พระยาเดชาานุชิต (หนา บุนนาค) สมุหเทศาภิบาลมณฑลปัตตานีรับพระราชทาน ณ พลับพลาทอง ในสนามเมืองปัตตานี เป็นพระแสงด้ามทอง ฝักทอง ลงยาราชาวดี ประดับพลอยลายกุดั่น จารึกข้อความว่า “มณฑลปัตตานี” บนใบพระแสงทั้ง ๒ ด้าน ด้ามยาว ๓๒.๕ เซนติเมตร ฝักยาว ๗๔.๕ เซนติเมตร ใบดาบยาว ๖๖.๕ เซนติเมตร สมบัติของจังหวัดปัตตานี

พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ประดิษฐานภายในห้องทำงานปลัดกระทรวงมหาดไทย สมบัติของกระทรวงมหาดไทย

พระบรมฉายาลักษณ์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งดำรงพระอิสริยยศสมเด็จพระราชชนนีศรีสังวาลย์ พระราชทานสำหรับศาลากลางจังหวัดปัตตานี เมื่อคราวเสด็จประพาสภาคใต้ วันที่ ๒๕ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๗ สมบัติของจังหวัดปัตตานี

ครุฑประจำหน้าบันศาลากลางจังหวัดลำปางหลังเก่า ปัจจุบันเก็บรักษาที่วัดเจดีย์ขาว บ้านวังหม้อ ถนนลำปาง-แจ้ห่ม ตำบลต้นธงชัย อำเภอเมือง จังหวัดลำปาง

กล่องบรรจุพินัยกรรมของ
เจ้าพระยารัตนบดินทร์ (รอด กัลยาณมิตร)
สมุหนายกในสมัยรัชกาลที่ ๕
และเป็นสมุหนายกท่านสุดท้าย
สมบัติของพิพิธภัณฑ์ ภัทรวงษ์มหาราชไทย

พระบรมรูปรัชกาลที่ ๕ ประทับยืนบนฐานสี่เหลี่ยม
หล่อโดยบริษัทซุส แฟร์ ฟองเตอร์ ประเทศฝรั่งเศส
ซึ่งเป็นบริษัทเดียวกับที่หล่อพระบรมรูปทรงม้า
สร้างจำนวน ๔๐๐ องค์ สูง ๔๙ เซนติเมตร หมายเลข P ๒๕๑
สมบัติของจังหวัดเพชรบูรณ์

เครื่องกระเบื้องลายคราม
ภาชนะใส่ขนมอย่างจีน เรียกว่า จิ้นอ๊อบเกะ
ลายสิงโต อายุช่วงรัชกาลที่ ๔
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

เครื่องกระเบื้องลายคราม รูปเทพเจ้าจีน ๓ องค์
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระเบื้องมรดกไทย

กระถางรูปลายคราม ลายมังกรสีเล็บ
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระถางมหาดไทย

แจกันลายคราม ทรงขวด ลายสิงโตต้นเมฆ

กระถางรูป ลายคราม สามขา ลายสิงโตต้นเมฆ
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

ถาดเงิน รูปทรงและลวดลายแบบยุโรป จารึกข้อความว่า “นายดิศ บุตรพระยาทรงสุรเดช
ถวายไว้สำหรับกระทรวงมหาดไทย เมื่อปี ร.ศ. ๑๒๑” สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

ขันน้ำลงหิน สำหรับทำพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา
สำหรับกระทรวงนครบาล พ.ศ. ๒๔๕๖ จำนวน ๒ ใบ
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

นาฬิกาที่ระลึกในการรับราชการครบ ๒๐ ปี
สมเด็จพระยาตำราจราชานุภาพ
เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๕๕
เป็นนาฬิกาแบบปารีส ลงรักปิดทอง
(เรือนนี้เป็นเรือนพิเศษ ทูลเกล้าฯ ถวาย)
สมบัติของสำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

นาฬิกาที่ระลึกในการรับราชการครบ ๒๐ ปี สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นนาฬิกาแบบปารีส ตู้นำด้วยไม้สัก สมบัติของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติไทย

พระชาตุนารายณ์เจงเวงจำลอง
ฐานทำด้วยโลหะเงิน สูง ๑๒ เซนติเมตร
องค์ธาตุทำด้วยทองคำ เป็นของที่ระลึก
ในคราวสมเด็จพระยาตากษานุกาฬ
เสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร เมื่อ ร.ศ. ๑๒๕
(พ.ศ. ๒๔๔๙)
สมบัติของหอสมุดตำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร

ต้นมะเดื่อ หมากร้าง ต้นไม้ทำด้วยโลหะเงิน
ใบไม้เป็นทองคำ จำนวน ๖๔ ใบ สูง ๓๔ เซนติเมตร
เป็นของที่ระลึกในคราวสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
เสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร เมื่อ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙)
สมบัติของหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร

พระธาตุพนมจำลอง โลหะเงิน สูง ๗๑.๕ เซนติเมตร
เป็นของที่ระลึกในคราวสมเด็จพระยาตากสินมหาราชเสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร เมื่อ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙)
มีจารึกข้อความทั้ง ๔ ด้าน ความว่า “พระยาสุนทรบุรีรักษ์
ข้าหลวงบริเวณ ขุนผลาญณรงค์ ผู้พิพากษา พระอนุชาติวุฒิคุณ
เมืองมุกดาหาร ขุนศุภกิจจ้านงค์ เมืองท่าอุเทน
และผู้ว่าราชการเมือง กรมการอำเภอ เมืองนครพนม
เมืองมุกดาหาร เมืองท่าอุเทน เมืองไชยบุรี เมืองเรณูนคร
เมืองอากาศอำนวย เมืองกุสุมาลย์ เมืองโพธิ์ไพศาล
เมืองหนองสูง เมืองอาจสามารถ เมืองรามราช
พร้อมกันขอพระทาน ถวายรูปจำลองพระธาตุพนม
อันเป็นนามบริเวณ แต่พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ
เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ซึ่งเสด็จทรงตรวจราชการ
บริเวณธาตุพนม เมื่อวันที่ ๒๐ เดือนมกราคม ร.ศ. ๑๒๕”
สมบัติของหอสมุดดำรงราชานุภาพ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
หมายเหตุ : พระยาสุนทรบุรีรักษ์ (เลื่อน ภูมิตัน) ต่อมาคือพระยาเทพ
สุนทรกิจจาร์รักษ์ พระอนุชาติวุฒิคุณ (แพ ฌ หนองคาย) ขุนผลาญณรงค์
(ห้วย ศาตราศรี) และขุนศุภกิจจ้านงค์ (จันทิมา พลเตชะ)

ชะออม คือ โถน้ำสำหรับเจ้านายของเมืองเหนือ
เป็นเครื่องประกอบยศ ตัวเรือนทำด้วยเงิน
ยอดทองคำ สูง ๓๔ เซนติเมตร
เป็นของที่ระลึกในคราว
สมเด็จพระยาตากสินมหาราช
เสด็จตรวจราชการมณฑลพายัพ (เมืองน่าน)
เมื่อ ร.ศ. ๑๑๗ (พ.ศ. ๒๔๔๑)
สมบัติของหอสมุดตำราพระยาพิชัย กรมศิลปากร

ระแทะ คือ เกวียนของภาคอีสาน ทำด้วยโลหะเงิน ยาว ๕๐ เซนติเมตร เป็นของที่ระลึกในคราวสมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เสด็จตรวจราชการมณฑลอุดร เมื่อ ร.ศ. ๑๒๕ (พ.ศ. ๒๔๔๙) สมบัติของหอสมุดดำรงราชานุภาพ กรมศิลปากร

เครื่องแก้วหลายสี หลากรูปทรง แกะสลักคำว่า มหาดไทย สมบัติของพิพิธภัณฑ์ กระทรวงมหาดไทย

เอกสารและสิ่งพิมพ์

“...เจ้าคุณ อำนาจอยู่ที่ราษฎรเชื่อถือไม่ใช่อยู่ที่พระแสงราชศัสตรา จะไปอยู่ที่ไหนก็ตาม ถ้าเจ้าคุณทำให้ราษฎรเชื่อถือด้วยความศรัทธาแล้ว ไม่มีใครถอดเจ้าคุณได้แม้ในหลวง เพราะท่านก็ทรงปรารถนาให้ราษฎรอยู่เย็นเป็นสุขเช่นเดียวกัน...”

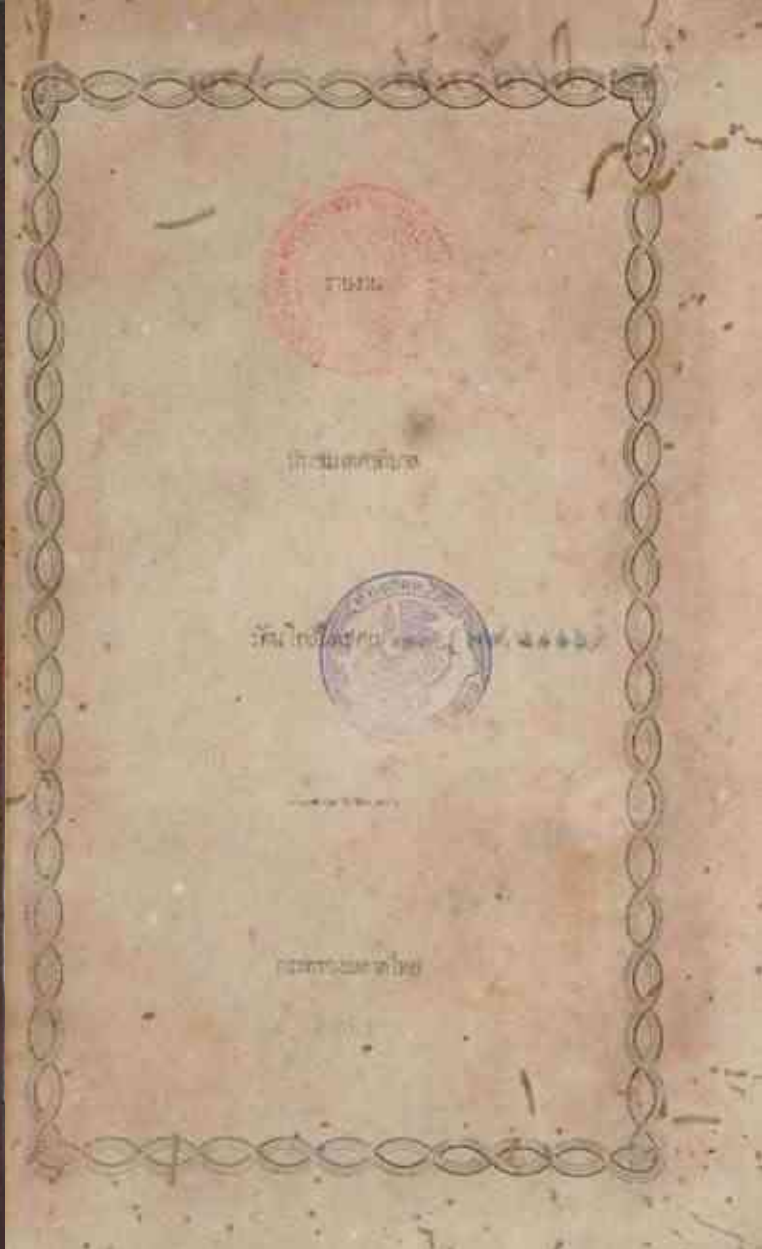
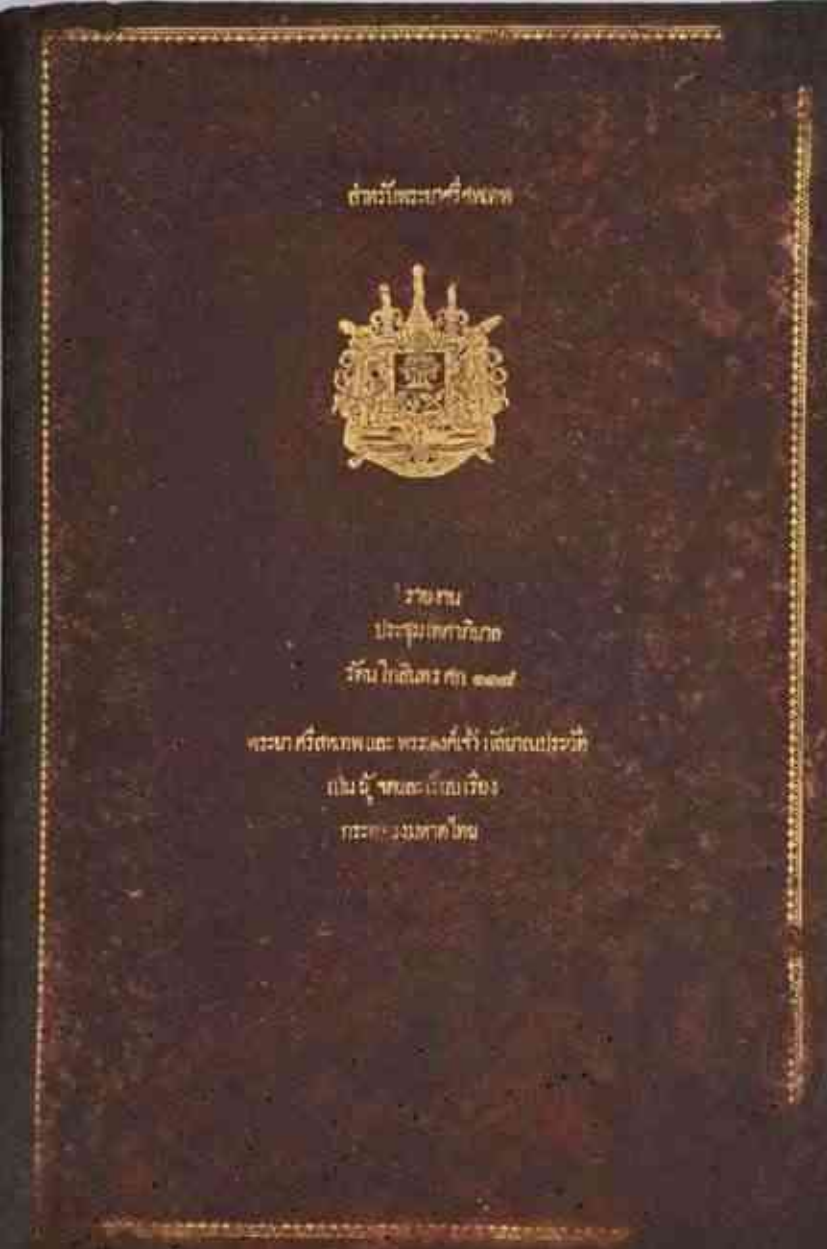
ที่มา : ชีวิตและงานของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้าจุฑาธุชธราดิลกพรรณ โดย หม่อมเจ้าหญิงพูนพิศมัย ดิศกุล, สำนักพิมพ์คลังวิทยา, พ.ศ. ๒๕๑๗ หน้าที่ ๒๓

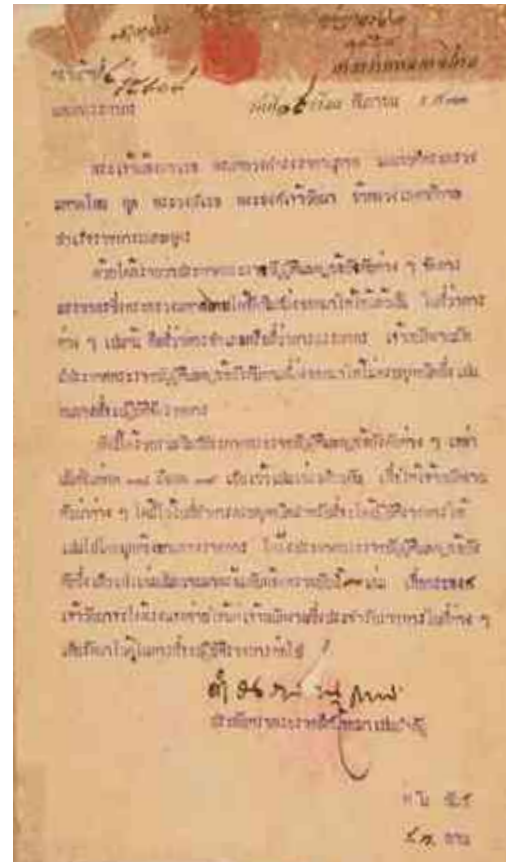

สมุดลงพระปรมาภิไธยพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร
พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ พระบรมราชชนนีพันปีหลวง
ในการเสด็จพระราชดำเนินประกอบพิธีเปิดศาลากลางจังหวัดลำปาง เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๐๙
สมบัติของจังหวัดลำปาง

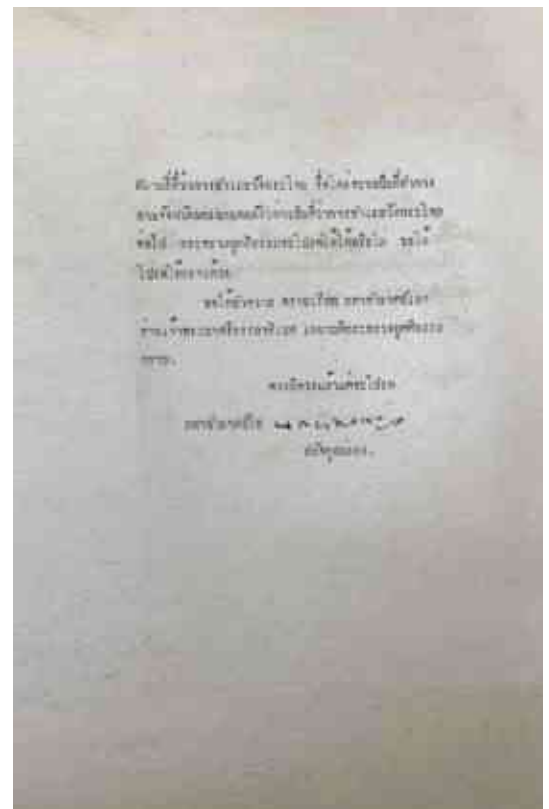
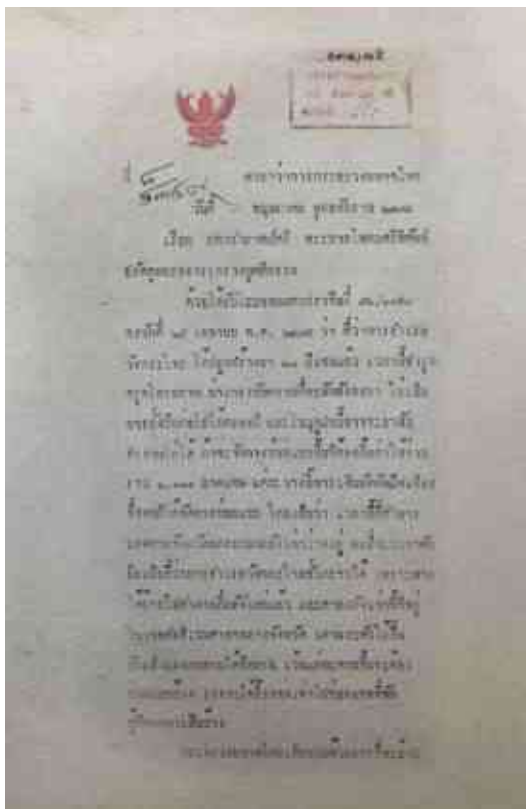

หนังสือรายงานการประชุมเทศบาล รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘ (พ.ศ. ๒๔๔๒)
สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

เอกสารจดหมายเหตุ หนังสือสั่งราชการกระทรวงมหาดไทย รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๗ ลงพระนาม ดำรง เสนาบดี และประทับ ตราราชสีห์น้อย สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

เอกสารจดหมายเหตุ หนังสือสั่งราชการกระทรวง มหาดไทย รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐ ลงพระนาม ดำรง ราชานุภาพ เสนาบดี และประทับตราราชสีห์น้อย สมบัติของพิพิธภัณฑ์กระทรวงมหาดไทย

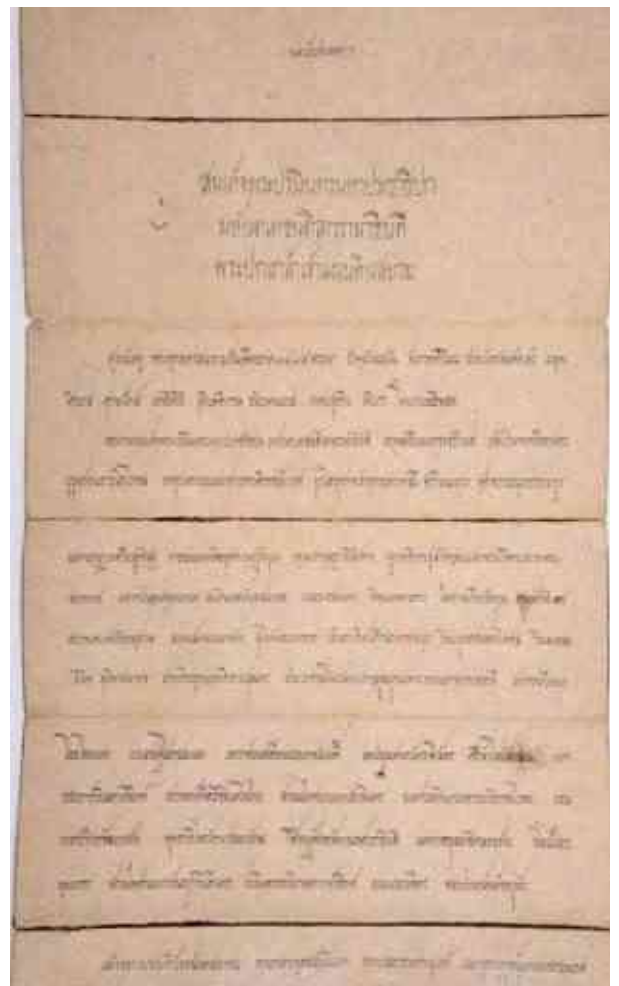
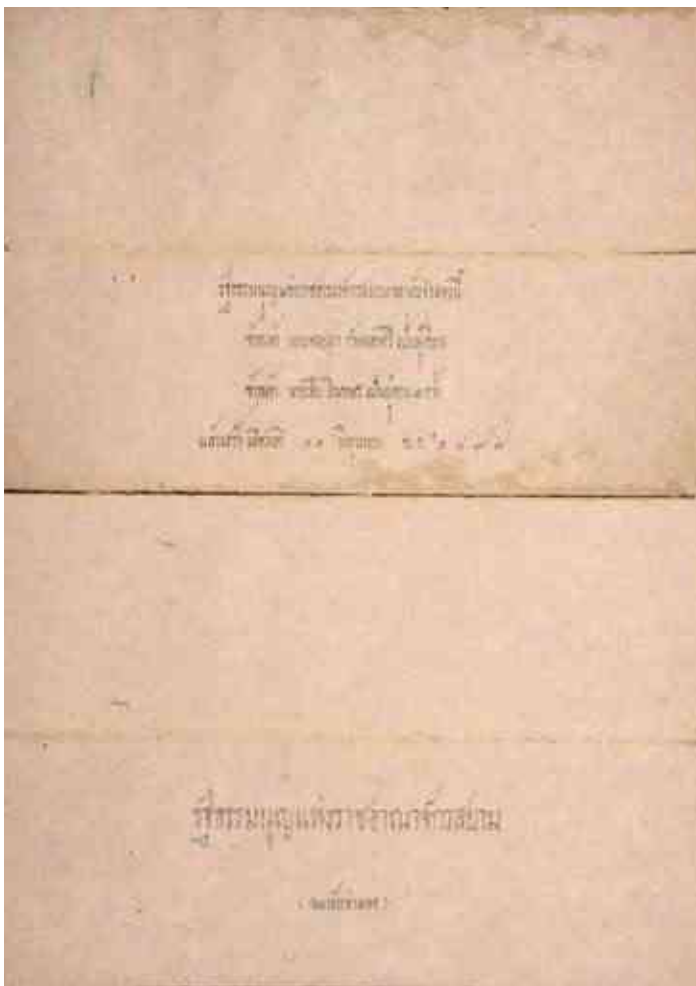
เอกสารจดหมายเหตุ เรื่อง การขอใช้ที่ทำการศาลจังหวัดนครนายกหลังเก่า เป็นที่ทำการอำเภอวังกระโจม พ.ศ. ๒๔๗๕ สมบัติของนายนิกร ทัสสโร

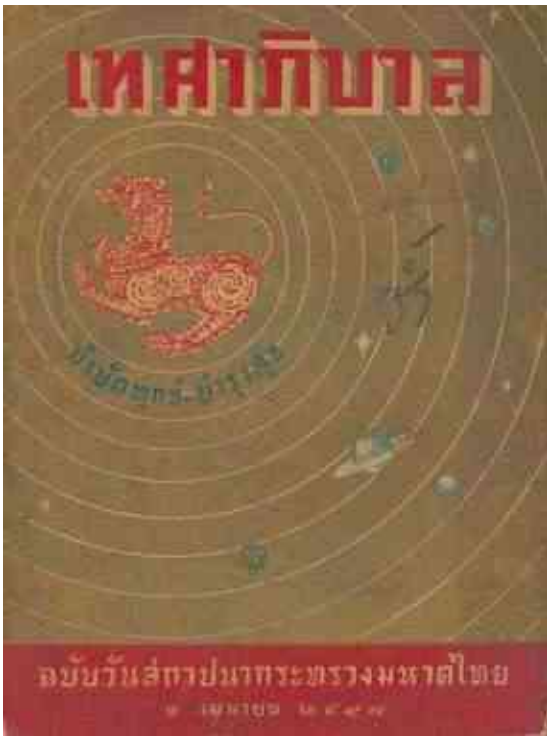
บัตรประจำตัวข้าราชการ นายชำนัญญู ยุวบูรณ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖
 สมบัติของบุตรและธิดาของนายชำนัญญู ยุวบูรณ์

บัตรประจำตัวประชาชน นายฉลอง กัลยาณมิตร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๖
 สมบัติจากนายบุญฤทธิ กัลยาณมิตร

รัฐธรรมนูญจำลอง ประจำจังหวัดเชียงใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ มีพระพิณจธนากร (บุญเพ็ง ยุกตะนันท์) และหลวงศรีประกาศ (จันทร์ วิชาภัย) ผู้แทนราษฎรจังหวัดเชียงใหม่เป็นผู้นำมาให้เป็นสมบัติของหอจดหมายเหตุเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ เชียงใหม่

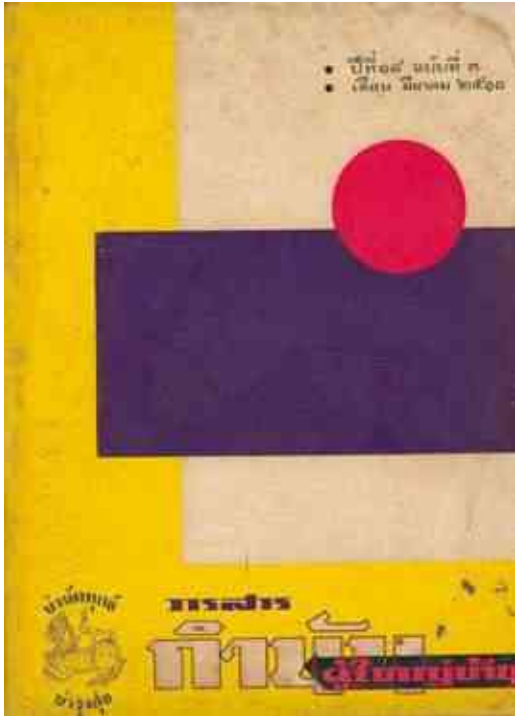

เทศาภิบาล ฉบับวันสถาปนากระทรวงมหาดไทย
๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๗ เล่มที่ ๔๘ ตอนที่ ๔
นายชำนาญ ยุวบูรณ์ เป็นบรรณาธิการ

ตัวอย่างปกนิตยสารเทศาภิบาลฉบับต่างๆ สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

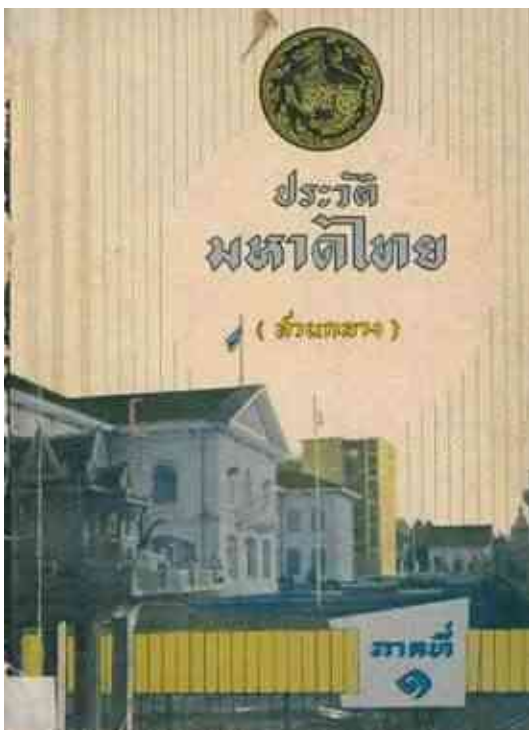
ตัวอย่างปกนิตยสารของกระทรวงมหาดไทย จัดทำในวาระและภารกิจต่าง ๆ
(สมบัติของนายธงชัย ลิขิตพรสวรรค์)

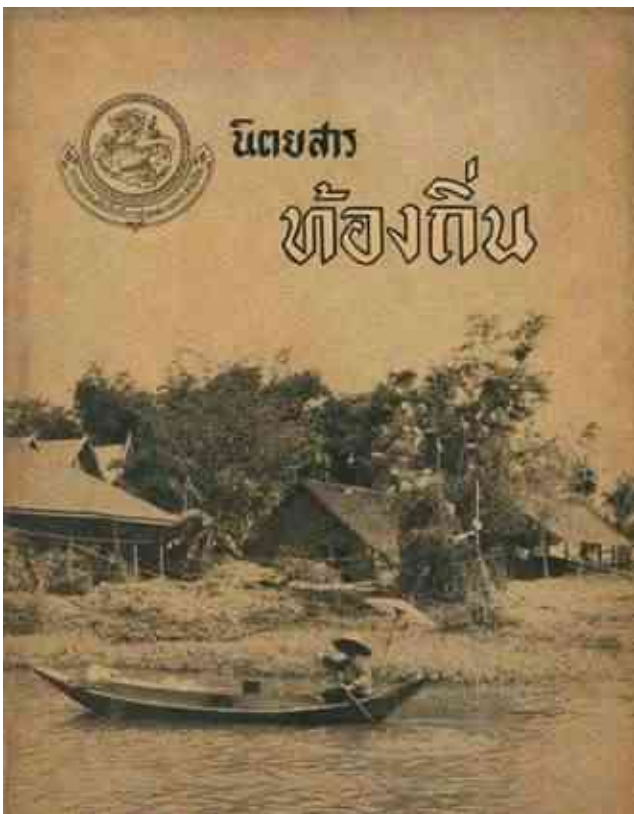
วารสารกำหนด ผู้ใหญ่บ้าน รายเดือน ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๓
เดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๐ นายฉลอง กัลยาณมิตร
เป็นบรรณาธิการ

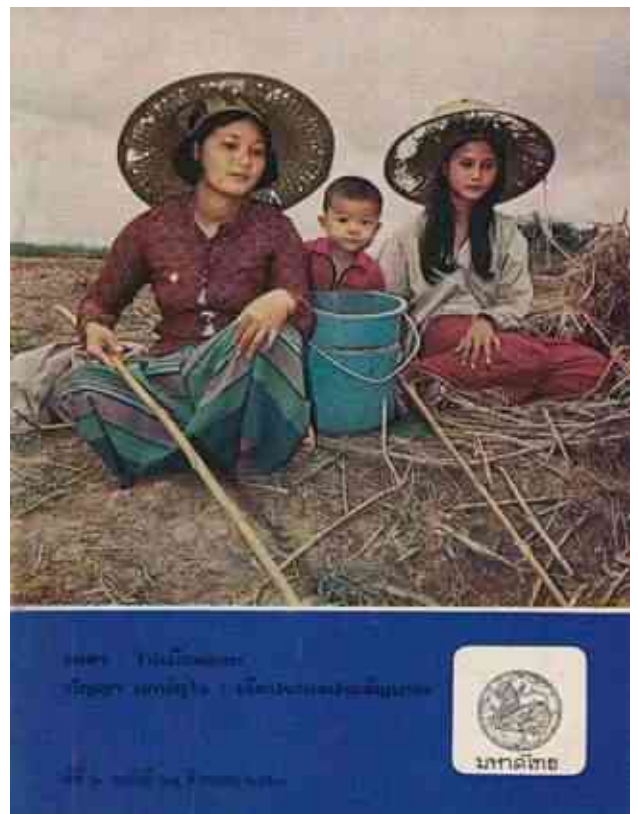
ข่าวจากเทศบาลนครกรุงเทพ รายเดือนปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๑๐
ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๔ ร้อยตำรวจโท ระดม มหาศรานนท์
เป็นบรรณาธิการ ภาพปก คือ ภาพนายชำนาญ
ยูวบูรณ์ นายกเทศมนตรีนครกรุงเทพ (คนที่สอง
จากซ้าย) ต่อนริบเซอร์ เบอนาร์ด วัลลี โคเฮิน นายก
เทศมนตรีนครลอนดอน (คนที่สามจากซ้าย) ณ
ท่าอากาศยานดอนเมือง เมื่อวันที่ ๑๒ กันยายน
พ.ศ. ๒๕๐๔

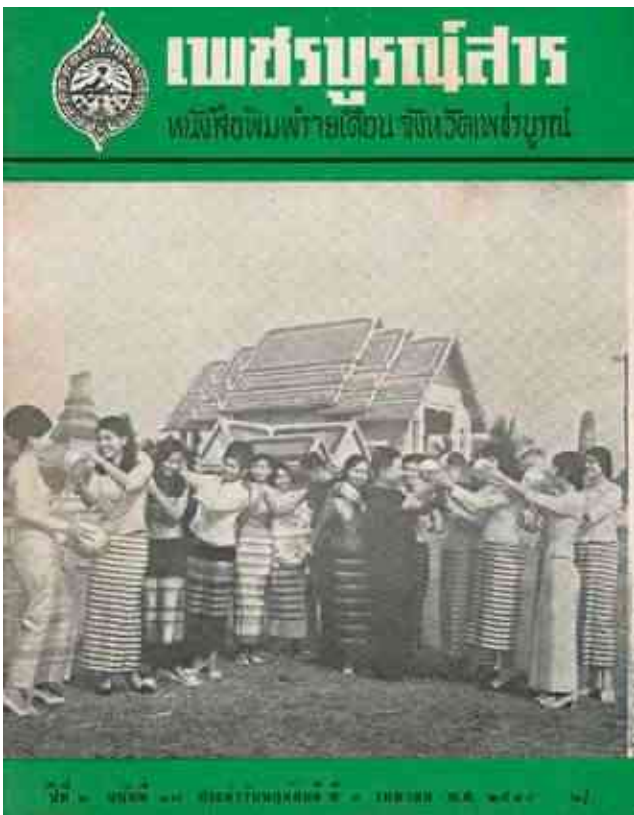
หนังสือประวัติมหาดไทย กรมศิลปากรตรวจสอบแล้ว พ.ศ. ๒๕๐๖ จำนวน ๓ เล่มจบ
สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

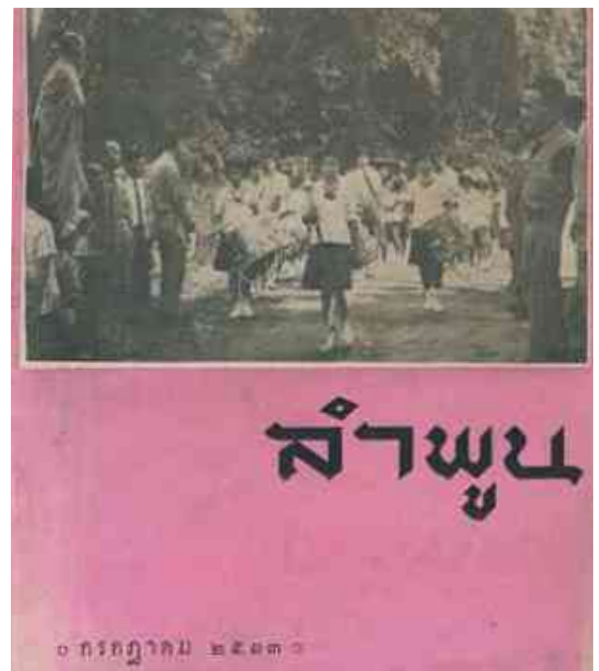
นิตยสารท้องถิ่น ปีที่ ๙ เล่มที่ ๙ เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒
 นายดำรง สุนทรศารทูล เป็นบรรณาธิการ ภาพหน้าปกเป็นภาพชื่อ
 “ชนบท” ได้รับความเอื้อเฟื้อจากแผนกต่างประเทศ สำนักการท่องเที่ยว
 กรมประชาสัมพันธ์ สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

มหาตไทย ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๒๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
 นายผัน จันทรปาน เป็นบรรณาธิการ
 สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

เพชรบุรีสาร รายเดือน ปีที่ ๒ ฉบับที่ ๑๗ ประจำวันพฤหัสบดี
 ที่ ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๔ นายพิศาล มูลศาสสาทร เป็นบรรณาธิการ
 สมบัติของห้องสมุดสำนักพิมพ์ต้นฉบับ

วารสารลำพูน ประจำเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๓ ปีที่ ๔
 ฉบับที่ ๗ ปกหน้าเป็นภาพนักเรียนโรงเรียนบ้านศรีบุญยืน -
 วังทอง กำลังเดินพาเหรด ผ่านซุ้มประตูโรงเรียน ในวันเปิด
 โรงเรียนใหม่ เมื่อวันที่ ๑๑ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๓ ผู้พิมพ์คือ
 องค์การบริหารส่วนจังหวัดลำพูน
 สมบัติของนายนเรนทร์ ปัญญาภู

การประชุมเทศบาล
กระทรวงมหาดไทย ถ่ายที่หน้าเฉลียง
วัดพระศรีรัตนศาสดาราม
พุทธศักราช ๒๔๔๘

(ภาพจากหน้า ๒๒-๒๓)

แฉกหนึ่งจากซ้าย

๑. นายเอ็ดเวิร์ด สโตรเบล ที่ปรึกษา
ราชการทั่วไป
๒. พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นชุมพร
เขตอุดมศักดิ์ (ต่อมาเลื่อนพระ
อิสริยยศเป็นกรมหลวงชุมพรเขต
อุดมศักดิ์) รองผู้บัญชาการกรมทหาร
เรือ
๓. พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นจันทบุรี
นฤนาถ (ต่อมาเลื่อนพระอิสริยยศเป็น
กรมพระจันทบุรีนฤนาถ) เสนาบดี
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติ
๔. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงดำรง
ราชานุภาพ (ต่อมาเลื่อนพระอิสริยยศ
เป็นสมเด็จพระดำรงราชานุภาพ) เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย
๕. สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยาม
มกุฎราชกุมาร (พระบาทสมเด็จพระ
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว)
๖. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหลวงนคร
สวรรค์ (ต่อมาเลื่อนพระอิสริยยศ
เป็นกรมพระนครสวรรค์) เสนาบดี
กระทรวงนครบาล
๗. พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์
ศิริพัฒน์ (ต่อมาเลื่อนพระอิสริยยศ
เป็นกรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์) ข้าหลวง
เทศบาลมณฑลปราจีน
๘. เจ้าพระยาเทเวศร์วงศ์วิวัฒน์ (หม่อม
ราชวงศ์หลาน กุญชร) เสนาบดี
กระทรวงเกษตราธิการ
๙. พระยาสุริยานุวัตร (เกิด บุนนาค)
เสนาบดีกระทรวงโยธาธิการ

แฉกยี่สิบ ๑ จากซ้าย

๑. พระยาศรีสุนทรโวหาร (กมล สาลักษณ)
ต่อมาเป็นพระยาศรีภริปริชา ปลัดทูล
ฉลองกระทรวงเกษตราธิการ
๒. พระยาอินทราธิบดีสีหราชรองเมือง
(หม่อมราชวงศ์พล สุทัศน์) ต่อมาเป็น
เจ้าพระยาอภัยราชา ปลัดทูลฉลอง
กระทรวงนครบาล
๓. พระยาศรีสุริยราชวานุวัตร (โพเนติโพธิ)
ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลพิษณุโลก
๔. พระยากำแหงสงคราม (จัน อินทร
กำแหง) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล
นครราชสีมา
๕. พลตรี พระยารวเดชศักดิ์ดาฐ (แย้ม
ณ นคร) ต่อมาเป็นพลเอก เจ้าพระยา
บดินทรเดชาอนุชิต) ปลัดทัพบก
๖. พลตรี พระยาประสิทธิ์ศึกการ (สอาด
สิงห์เสนี) ต่อมาเป็นพระยาสิงห์เสนี
ปลัดทูลฉลองกระทรวงกลาโหม
๗. พระศรีเสนา (เลื่อน ศุภศิริวัฒน์) ต่อมา
เป็นพระยาญาณประกาศ เจ้ากรม
มหาดไทยฝ่ายเหนือ
๘. พระยาสุขุมนัยวินิต (ปั้น สุขุม) ต่อมา
เป็นเจ้าพระยามรราช ข้าหลวงเทศา-
ภิบาลมณฑลนครศรีธรรมราช
๙. พระยาจักรปาณีศรีศัลวิสุทธิ (ลออ ไกรฤกษ์)
ต่อมาเป็นเจ้าพระยามหิธร ปลัดทูล
ฉลองกระทรวงยุติธรรม
๑๐. พระยาศรีสหเทพ (เส็ง วิริยศิริ)
ต่อมาเป็นพระยามหาอำมาตยาธิบดี
ปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย
๑๑. พลเรือตรี พระยาเทพอรชุน (เจ็ก
จาร์จินดา) ผู้ช่วยผู้บัญชาการทหารเรือ
๑๒. พระยาไกรพิเชษฐรัตนสงคราม (แฉ่
บุนนาค) ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล
ราชบุรี
๑๓. พระยาอมรินทร์ภักษ์ (จำรัส รัตนกุล)
ต่อมาเป็นพระยารัตนกุล ข้าหลวง
เทศาภิบาลมณฑลนครสวรรค์
๑๔. พระยาสุนทรบุรี (ชม สุนทรารชุน)
ต่อมาเป็นเจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์
ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลนครไชยศรี
๑๕. พลตรี พระยาสีหราชเดโชไชย
(หม่อมราชวงศ์อรุณ ฉัตรกุล) ต่อมาเป็น
จอมพล เจ้าพระยาบดินทรเดชาอนุชิต
รองผู้บัญชาการกรมยุทธนาธิการ

๑๖. พระยาเสถียรธำปณกิจ (ชม ชมธวัช)
ปลัดทูลฉลองกระทรวงโยธาธิการ
๑๗. หม่อมเจ้าปิยะภักดีนาถ สุประดิษฐ์
ปลัดทูลฉลองกระทรวงพระคลังมหา
สมบัติ

แฉกยี่สิบ ๒ จากซ้าย

๑. พระยาวิชัยาธิบดี (แบน บุนนาค)
ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลจันทบุรี
๒. พระยาโบราณบุรานุรักษ์ (พร เดชะคุปต์)
ต่อมาเป็นพระยาโบราณราชธานินทร์)
ผู้รั้งข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑล
กรุงเทพฯ
๓. พระยาสิงห์บุรานุรักษ์ (เจิม บุนนาค)
ต่อมาเป็นพระยาศรีสังขนาโดยบตี
ผู้ว่าราชการเมืองระยอง
๔. นายโรนัลด์ เวิร์ธธี กิบลิน เจ้ากรม
แผนที่

แฉกยี่สิบ ๓ จากซ้าย

๑. นายวิลเลียม แอลเฟรด ดีเลกี (ต่อมา
เป็นพระยารรณการประสิทธิ์) เจ้า
กรมอัยการ
๒. นายเฮนรี ยอช สก๊อต เจ้ากรมราช
โลหกิจ
๓. นายวิลเลียม ลอยด์ เจ้ากรมป่าไม้

แฉกยี่สิบ ๔ จากซ้าย

๑. พระรัชฎาภิบาลโกศล (สง นาวานุเคราะห์)
เจ้ากรมสรรพากรใน (ต่อมาเป็น
พระยารัชฎาภิบาลโกศล แล้วถูกถอด
จากบรรดาศักดิ์)
๒. นายฟรานซิส เฮนรี ไยล์ (ต่อมาเป็น
พระยาอินทรมนตรี) เจ้ากรม
สรรพากรนอก
๓. พระภิรมย์ราชา (อุทัยวรรณอมตยกุล)
ต่อมาเป็นพระยาราชพินิจชัยข้าหลวง
มหาดไทยมณฑลภูเก็ต

แฉกยี่สิบ ๕ จากซ้าย

๑. พระยาจำแสนบตี (อวบ เปาโรหิตย์)
ต่อมาเป็นเจ้าพระยามุขมนตรีเจ้ากรม
มหาดไทยฝ่ายพลม้า
๒. หม่อมมอดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (หม่อม
ราชวงศ์ประยูร อิศรศักดิ์) ต่อมาเป็น
พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ ปลัด
บาญชีกระทรวงมหาดไทย
๓. พระราชพินิจชัย (เหม บุนนาค) ต่อมา
เป็นพระยาธิบดีพิชสุริยานุวงศ์
เลขาธิการกระทรวงมหาดไทย

**การประชุมเทศบาลกระทรวงมหาดไทย
พุทธศักราช ๒๔๔๑**
(ภาพจากหน้า ๒๖-๒๗)

จากซ้าย ๑. พระยาเสถียรธำปณกิจ ๒. เจ้าพระยาศรีวิไชยชนินทร์ (ชม สุนทรารชุน) ๓. พระยาดำรงสุจริต ๔. พระยามหาอำมาตย์ (เส็ง วิริยศิริ) ๕. เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร) ๖. เจ้าพระยาสุรพันธ์พิสุทธิ์ (เทศ บุนนาค) ๗. เจ้าพระยาเทเวศร์ วงศ์วิวัฒน์ ๘. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นมหิศรราชหฤทัย ๙. สมเด็จพระยาตำราญราชานุภาพ ๑๐. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงราชบุรีดิเรกฤทธิ์ ๑๑. เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม) ๑๒. พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ๑๓. พระยา ยอดเมืองขวาง (ฤกษ์) ๑๔. พระยาราชวราณกุล (อ่วม เปาโรหิต) ๑๕. พระยาสิงหเสนี (สอาด สิงหเสนี) ๑๖. พระยาตักดาวฤกษ์ (ตัน บุนนาค) ๑๗. พระยาจำแลนบดี (ไทย) ๑๘. พระยาเทพอรชุน (แจ็ก จารุจินดา)
(ภาพจากสำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ)

**การอบรมการป้องกันและบรรเทาภัยทางอากาศ
จังหวัดสงขลา**
(ภาพจากหน้า ๑๕๖-๑๕๗)

แถวกลาง
หมื่นฉลาดเฉลยสาร นายกเทศมนตรีเมืองสตูล
หลวงบำราบจันชนิกร (นึม อินทสร) นายกเทศมนตรีเมือง
นราธิวาส
นายฝาก มิตรภักดี ปลัดเทศบาลเมืองสุราษฎร์ธานี
พระรัฐกิจวิจารณ์ (สวาสดี ณ นคร) นายกเทศมนตรีเมืองยะลา
ขุนพิศาลสิมารักษ์ (เจียม จารุจินดา) นายอำเภอเมืองสุราษฎร์
ธานี
พระยานราชนริวัณรัตน์ (เยื่อน ทัพพะรังสี) นายกเทศมนตรี
เมืองสงขลา
ขุนอนุกิจสุรทัศน์ (เนียน ชูนิยม) นายกเทศมนตรีเมืองปัตตานี
พระยาตณาศัยสุนทร (สา สุวรรณสาร) นายกเทศมนตรีเมือง
นครศรีธรรมราช
นายประเสริฐ กาญจนดุล นายอำเภอหาดใหญ่
นายเชียร อิวพฤษา พนักงานชลเลข
นายบรรลือ บุญยสิงหนานท์ นายกเทศมนตรีเมืองพัทลุง

แถวหน้า

นายกชั้น คันธินทร นายอำเภอเมืองพัทลุง
นายเล็ก ณ สงขลา นายอำเภอเมืองสตูล
ขุนภักดีดำรงฤทธิ์ (อัน เกศรีพันธ์) ข้าหลวงประจำจังหวัดยะลา
หลวงสถุณีสารารักษ์ (เปรม ลางกุลเสน) ข้าหลวงประจำ
จังหวัดสุราษฎร์ธานี
พระสาครบุรานุรักษ์ (ปริก สุวรรณานนท์) ข้าหลวงประจำ
จังหวัดนครศรีธรรมราช
พระยารามราชภักดี (หม่อมหลวงสวัสดิ์ อิศรางกูร) ข้าหลวง
ประจำจังหวัดสงขลา
พันตรีหลวงสวัสดิ์กุลยุทธ์ (สวัสดิ์ ไกรฤกษ์) กรมยุทธการทหารบก
ผู้บรรยาย
หลวงสุนาวินวิวัฒน์ (พิศาล สุนาวินวิวัฒน์) ข้าหลวงประจำ
จังหวัดปัตตานี
หม่อมทวีวงศ์ถวัลย์ศักดิ์ ข้าหลวงประจำจังหวัดนราธิวาส
หลวงปราณีประชาชน (ลาม หงสเวส) ข้าหลวงประจำจังหวัด
พัทลุง
หลวงจัญญบุรกีจ (จัญญ ณ สงขลา) ข้าหลวงประจำจังหวัดสตูล

แถวบน

นายอาภรณ์ มุตตามร นายอำเภอเมืองสงขลา
นายแจ้ โรจนกิจ นายกเทศมนตรีเมืองปากพ่อง
นายวุฒิ สุวรรณรักษ์ ผู้แทนราษฎรจังหวัดสุราษฎร์ธานี
นายเผ็กเชียง โค้ยปรการ นายกเทศมนตรีตำบลหาดใหญ่
ขุนบุรณวุฒิ (มี สารเกษตริน) นายกเทศมนตรีเมืองสุราษฎร์ธานี
ร้อยเอก ชิต พงษ์ทรง ผู้บรรยาย
พันตำรวจตรี หลวงนาถศิริวัฒน์ (สนั่น นาทะศิริ)
ผู้กำกับการตำรวจจังหวัดสงขลา
นายชาติ บุญยรัตพันธุ์ นายอำเภอสะเดา
นายอนันต์ พยัคฆินทร นายอำเภอละงู
นายผาด นาคพิน นายอำเภอระโนด
ร้อยตำรวจเอก หลวงจิตรการุณราษฎร (จิตร จิตตคานนท์)
ผู้บังคับกองตำรวจภูธรจังหวัดสตูล

เสนาบดีกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๗๕

๑. สมเด็จฯ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ	๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๘
๒. เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ (เชย กัลยาณมิตร)	๑ มกราคม ๒๔๕๙ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕
๓. เจ้าพระยายมราช (ปั้น สุขุม)	๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ถึง มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๘
๔. สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงลพบุรีราเมศวร์	พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ ถึง ๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑
๕. สมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิต	๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๗๑ ถึง ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕

รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๕)

๑. พระยาจำแลงยศศิริบริบาล (ชิต สุนทรวร)	๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖
๒. พระยาอุดมพงศ์เพ็ญสวัสดิ์ (หม่อมราชวงศ์ประยูร อิศรศักดิ์)	๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ ถึง ๑๖ ธันวาคม ๒๔๗๖
๓. พลเอก พระยาพหลพลพยุหเสนา (พจน์ พหลโยธิน)	๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ ถึง ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗
๔. หลวงประดิษฐมนูธรรม (ปรีดี พนมยงค์)	๒๙ มีนาคม ๒๔๗๗ ถึง ๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๘
๕. พลเรือตรี หลวงธำรงนาวาสวัสดิ์ (ถวัลย์ ธารีสวัสดิ์)	๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง ๑๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑
๖. จอมพล ป. พิบูลสงคราม (แปลก ชีตตะสังคะ)	ครั้งที่ ๑: ๒๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๑ ถึง ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔
ครั้งที่ ๒: ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑ ถึง ๒๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๙๒
ครั้งที่ ๓: ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘ ถึง ๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๐๐
๗. พันเอก หลวงเชวงศักดิ์สงคราม (ช่วง ขวัญเชิด)	ครั้งที่ ๑: ๒๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๔ ถึง ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕
ครั้งที่ ๒: ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง ๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐
๘. พลเอก หลวงพรหมโยธี (มังกร พรหมโยธี)	ครั้งที่ ๑: ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๕ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗
ครั้งที่ ๒: ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๙๒ ถึง ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔
๙. นาวาเอก หลวงศุภชลาศัย (บุง ศุภชลาศัย)	๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๘๗ ถึง ๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘
๑๐. นายทวี บุญยเกตุ	๑๗ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙
๑๑. พระยาศรีเสนา (ฮะ สมบัติศิริ)	๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๙ ถึง ๒๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๘๙
๑๒. พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ)	๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐
๑๓. พลโท หลวงสินาดโยธารักษ์ (ชิต มั่นศิลป์)	๑๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑
๑๔. พันตรี ควง อกัยวงศ์	๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๙๑ ถึง ๘ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๑
๑๕. พลโท บุญญิต เทพหัสดิน ณ อยุธยา	๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๔ ถึง ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖
๑๖. พลเรือโท หลวงสุนาวินวิวัฒน์ (พิศาล สุนาวินวิวัฒน์)	๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๖ ถึง ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๙๘
๑๗. พลตำรวจเอก เผ่า ศรียานนท์	๒๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐
๑๘. จอมพล ประภาส จารุเสถียร	ครั้งที่ ๑: ๒๑ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๑๔
ครั้งที่ ๒: ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕ ถึง ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖
๑๙. นายกมล วรรณประภา	๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗
๒๐. พลตำรวจตรี อรรถสิทธิ์ สิทธิสุนทร	๓๐ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึง ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘
๒๑. นายบุญเท่งทองสวัสดิ์	๑๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๘ ถึง ๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙
๒๒. หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช	๘ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึง ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙

๒๓. หม่อมราชวงศ์เสนีย์ ปราโมช
๒๔. นายสมัคร สุนทรเวช
๒๕. พลเอก เกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์
๒๖. พลเอก เล็ก แนวมาลี
๒๗. นายประเทือง กิริติบุตร
๒๘. พลเอก สิทธิ จิรโรจน์
๒๙. พลเอก ประจวบ สุนทรากรู
๓๐. พลตำรวจเอก ประमाण อติเรกสาร
๓๑. นายบรรหาร ศิลปอาชา
๓๒. พลเอก อิสระพงศ์ หนุนภักดี
๓๓. พลอากาศเอก อนันต์ กลินทะ
๓๔. พลตำรวจเอก เกา สารสิน
๓๕. พลเอก ชวลิต ยงใจยุทธ
๓๖. พลตรี สนั่น ขจรประศาสน์
๓๗. นายเสนาะ เทียนทอง
๓๘. นายบัญญัติ บรรทัดฐาน
๓๙. ร้อยตำรวจเอก ประชัย เปี่ยมสมบูรณ์
๔๐. นายวันมูหะมัดนอร์ มะทา
๔๑. นายโภคิน พลกุล
๔๒. พลตำรวจเอก ชิตชัย วรรณสถิตย์
๔๓. พลอากาศเอก คงศักดิ์ วันทนา
๔๔. นายอารีย์ วงศ์อารยะ
๔๕. พลเอก สุรยุทธ์ จุลานนท์
๔๖. ร้อยตำรวจเอก เฉลิม อยู่บำรุง
๔๗. พลตำรวจเอก โกวิท วัฒนะ
๔๘. นายชวรัตน์ ชาญวีรกูล
๔๙. นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ
๕๐. นายจรรพพงศ์ เรืองสุวรรณ
๕๑. พลเอก อนุพงษ์ เผ่าจินดา
- ๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึง ๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙
- ๒๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๙ ถึง ๑๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐
- ๑๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๐ ถึง ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑
- ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ถึง ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๓
- ๑๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔
- ๒๓ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึง ๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕
- ๑๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๕ ถึง ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑
- ครั้งที่ ๑: ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๑ ถึง ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓
- ครั้งที่ ๒: ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔
- ครั้งที่ ๑: ๙ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๓
- ครั้งที่ ๒: ๑๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙
- ๖ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๑๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕
- ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๕ ถึง ๑๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗
- ครั้งที่ ๑: ๑๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๗ ถึง ๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๓๘
- ครั้งที่ ๒: ๑๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึง ๒๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๓
- ๒๙ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๓๙ ถึง ๘ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๐
- ๑๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๓ ถึง ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔
- ๑๘ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๔ ถึง ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
- ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗
- ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๗ ถึง ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
- ๑๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึง ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
- ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึง ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙
- ๙ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๙ ถึง ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐
- ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ถึง ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึง ๑๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑
- ๒๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึง ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔
- ๙ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕
- ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึง ๒๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๗
- ๓๐ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๕๗ ถึง ปัจจุบัน

ทำเนียบปลัดทูลฉลองกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๓๕ - ๒๔๗๕

๑. พระยาราชวรานุกูล (อ่วม)	๒๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๓๕ ถึง ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒
๒. พระยามหาอำมาตยาธิบดี (เส็ง วิรยศิริ)	๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๔๔๒ ถึง ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖
๓. เจ้าพระยามุขมนตรี (อวบ เปาโรหิตย์)	๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๖ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕
๔. พระยาศรีธรรมราช (เจิม บุญรัตพันธุ์)	๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๖๕ ถึง ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒
๕. พระยาราชนกุลวิบูลย์ภักดี (รื่น ศยามานนท์)	๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๒ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕

ทำเนียบปลัดกระทรวงมหาดไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๖๕)

๖. พระยาศรีเสนา (ฮะ สมบัติศิริ)	๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๕ ถึง ๑ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๘
๗. พระยาสุริยานุวงศ์ประวัติ (เต้า บุนนาค)	๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๘ ถึง ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๑
๘. พันเอก หลวงเซวรงค์ศักดิ์สงคราม (ช่วง ขวัญเขต)	๑ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึง ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒
๙. พระยาสุนทรพิพิธ (เชย สุนทรพิพิธ)	๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๒ ถึง ๓๑ มกราคม พ.ศ. ๒๔๘๘
๑๐. พระยาอรรถการีย์นิพนธ์ (สิทธิ จุณณานนท์)	๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง ๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘
๑๑. พระยาอรรถกรมมฤตดี (เซ่ง ศรียากัย)	๑๑ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘
๑๒. พลตำรวจโท พระรามอินทรา (ดวง จุลัยยานนท์)	๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ ถึง ๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๐
๑๓. ร้อยเอก ขุนพิพัฒน์สรการ (พิพัฒน์ พิพัฒน์สรการ)	๒๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๐ ถึง ๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑
๑๔. พระยารามราชภักดี (สวัสดิ์ อิศรางกูร ณ อยุธยา)	๓ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๑ ถึง ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐
๑๕. พลตำรวจเอก หลวงชาติตระการโกศล (เจียม ลิมปิจาติ)	๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๖
๑๖. นายถวิล สุนทรศารทูล	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๐๖ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๑
๑๗. นายพ่วง สุวรรณรัฐ	๒ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ถึง ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๕
๑๘. นายวิฑูร จักกะพาก	๗ มกราคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๑๗
๑๙. นายชลอ วนะภูติ	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๗ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๐
๒๐. นายวิญญู อังคนารักษ์	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ถึง ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๒๓
๒๑. นายดำรง สุนทรศารทูล	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ถึง ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
๒๒. นายพิศาล มุลศาสตร์สาทร	๑ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๒
๒๓. นายเอนก สิทธิประศาสน์	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ ถึง ๑๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓
๒๔. นายอนันต์ อนันตกุล	ครั้งที่ ๑: ๑๗ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๓ ถึง ๒๕ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔
ครั้งที่ ๒: ๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๖
๒๕. นายเจริญจิตต์ ณ สงขลา	๒๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๔ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๔
๒๖. นายอารีย์ วงศ์อารยะ	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๖ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๘
๒๗. นายชูวงศ์ ฉายะบุตร	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๓๘ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๐

๒๘. นายชนะศักดิ์ ยูวบูรณ์	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๐ ถึง ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕
๒๙. นายยงยุทธ วิชัยดิษฐ	๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๕
๓๐. นายเสริมศักดิ์ พงษ์พานิช	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๕ ถึง ๙ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๔๘
๓๑. นายสุจริต บัจฉิมพันธ์	๒๐ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๘ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๙
๓๒. นายพงศ์โพยม วาศภูติ	๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๔๙ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๑
๓๓. นายพีรพล ไตรทศาวิทย์	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๑ ถึง ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๒
๓๔. นายวิชัย ศรีขวัญ	๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๒
๓๕. นายมานิต วัฒนเสน	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๒ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๓
๓๖. นายวิเชียร ชาวลิต	๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ถึง ๑๙ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔
๓๗. นายพระนาย สุวรรณรัฐ	๗ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๕
๓๘. นายวิบูลย์ สงวนพงศ์	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๕ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๘
๓๙. นายกฤษฎา บุญราช	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๘ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๐
๔๐. นายฉัตรชัย พรหมเลิศ	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๐ ถึง ๓๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๔
๔๑. นายสุทธิพงษ์ จุลเจริญ	๑ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๔ ถึง ปัจจุบัน

ภาพหลายภาพไม่อาจจะระบุวันเดือนปีที่แน่ชัดไปได้เพราะไม่มีรายละเอียดบอกไว้ แต่ถ้าไม่บรรยายเสียเลยในครั้งนี่ก็จะเป็นปัญหาแก่คนรุ่นต่อไป จึงต้องใช้วิธีสันนิษฐานจากการแต่งกายและสภาพแวดล้อมและต้องใช้คำกลางๆ ว่า “ภาพยุคนั้น ยุคนั้น” ทำนองเดียวกับคำว่ายุค ๖๐ ยุค ๗๐ ในภาษาอังกฤษ เช่น ภาพยุค ๒๕๐๐ หมายถึงภาพที่ถ่ายในช่วงพุทธศักราช ๒๕๐๐ ถึง ๒๕๐๙

จัดพิมพ์โดย กระทรวงมหาดไทย

